

1938

SZABOLCSI SZEMLE

· FŐSZERKESZTŐ: SZOHOR PÁL ·
· SZERKESZTŐK ·
· SZENTMIKLÓSI PÉTER ·
· BELOHORSZKY FERENC ·

· A SZABOLCSVÁRMEGYEI BESSENYEI KÖR ·
· KIADVÁNYA · NYIREGYHÁZA ·

Ara: 1 pengő 60 fillér.

TARTALOM

	Oldal
† Szentmiklósi Péter	97
A Felvidék a mienk	98
Olvasóinkhoz	99
<i>Vietórisz József</i> versei	100
<i>Eckhardt Sándor</i> : Bessenyei és a francia gondolat	103
<i>Aradvári László</i> versei	115, 149, 161
<i>Molnár Rózsi</i> : Afrika küszöbén	116
<i>Dr. Görgey István</i> versei	123, 160, 190
<i>Sziklay László</i> : Önvizsgálat és tennivalók	124
<i>Temesváry László</i> : Az olasz korporatív állam	129
<i>Rezessy Zoltán</i> : A nemzetiszocialista sajtó	135
VI: Tirpákok	147
<i>Belohorszky Ferenc</i> : Nemzeti és nemzetközi irodalom	150
Bessenyei Kör 40 éves jubileuma	163
<i>Róna Miklós</i> verse	177
Bessenyei Kör kiállítása	179
A madárvilág és a magyar nép	181
Magyar Néző	191
Holmi	206

A *Szabolcsi Szemle* a Szabolcsvármegyei Bessenyei Kör hivatalos lapja. A kör tagjai közül azok, akik tagdíjukat befizették, a *Szabolcsi Szemlét* két pengőért tagilletményként kapják.

Előfizetési díj nem tagoknak egy évre: 3 P. *Kettős szám ára: 1 P.*

A *Szabolcsi Szemle* évenként tíz számban jelenik meg.

A szerkesztőbizottság elnöke: a Bessenyei Kör irodalmi szakosztályának elnöke, *dr. Horthy István*.

A szerkesztőbizottság tagjai: *Aradvári Béla, dr. Borbély Sándor, dr. Kelen László (Nagykálló), Margócsy Emilné, dr. Méreyné Juhász Margit, Rába László, dr. Schürbert Armin, dr. Spányi Géza, Szigeti Sándor, dr. Sziklay László, dr. Vietórisz József.*

Kiadó: Bata Sándor, az Újságbolt tulajdonosa, Nyíregyháza.

Kéziratokat a főszerkesztő címére kell küldeni: (Nyíregyháza, Városháza.) Kéziratokat nem adunk vissza. *Megrendelni* Nyíregyházán a kiadónál lehet.

A Bessenyei érmet rajzolta: *Szalay Pál*, a címlapot tervezte: *Tóth I. Lajos*.

† SZENTMIKLÓSI PÉTER

Súlyos veszteség érte lapunkat, Nyiregyháza város társadalmát szerkesztőnk hirtelen elhúnytával. Még néhány hét előtt vele együtt beszélgettünk a Szemle új irányairól, terveiről, még vele együtt állítottuk össze jelen számunkat, kértük fel az írókat cikkeik megírására, együtt kezdtünk tervezgetni a Szemle egy újabb ankétjáról, s most örökre elhagyott minket, kifosztottak, árvák lettünk. Nem lesz, aki most új tervekre és meglátásokra ösztönzést ad. Nem lesz, aki finom ízlésével és páratlan művészi érzékével rámutatna a mi követendő utunkra. Nem lesz, aki határozott, kemény állásfoglalásával, komoly megfontoltságával, világnézetének igazságával irányítson minket, aki eldöntse a kétes kérdéseket, elvegye a kételkedő gondolatokat tőlünk, s egyenes irányba utasítson minket.

Mert mindezt Neki köszönhetjük elsősorban Szemlélnknél. Szentmiklósi Péter volt az, aki szellemi vezetést, irányítást, helyes célkitűzést jelentett nekünk. Szentmiklósi Péter volt az, aki felismerte annak fontosságát, hogy Nyiregyháza és Szabolcs megye kulturális társadalmának irodalmi szócsöve legyen, világnézeti irányítója a társadalmunk egységes irányítása érdekében.. Ő látta meg s hirdette először, hogy a Bessenyei Körnek nemcsak az volna a hivatása, hogy l'art pour l'art a művészetet szolgálja, az irodalmat és közművelődést irányítsa, hanem: mindez csak függvénye a magyar életnek, függvénye a magyar kultúrának, s ennek érdekében kell az irodalmi társaságnak igaz nemzeti szellemben működnie. Szentmiklósi Péter nem volt az irodalomban sem liberális szellemű, ellenkezőleg: érezte az új idők lehetőségét s az új idők követelte eszménység szolgálatát írta maga elé.

Igen, szolgálatát...! Szentmiklósi Péter egész élete szolgálat volt, szolgálat volt a nemzetért, szolgálat a magyar hazafiasság megvalósulásáért. Hat évig szenvedett Szibériában ezért a hazáért, s idehaza is jeltelenül, csendesesen, névtelenül küzdött a magyar nemzeti szellemért. A szellem fegyvereivel harcolt, a szellem belső értékeivel dolgozott mindig, kifelé sohase tört, sohasem vágyódott címekre, rangokra vagy külső érdemekre. De felemelte az a tudat mindig, hogy önzetlenül, krajcár nélkül szolgálatot tehet a magyar nemzeti kultúrának.

Harcos egyéniség volt Szentmiklósi Péter, harcos, aki tisztában volt értékével, szolgálatja jelentőségével, nemzete szeretetével. Harcos is azért lehetett, mert egész ember volt: kifejeződött, határozott világnézettel és komoly, erőteljes, energikus jellemmel. Sokaknak talán épen ezért nem is volt nagyon rokonszenves. De aki közel-

ről ismerte, és méltányolni tudta, megbecsülni egyéniségét, aki nem ellenséget, legfeljebb határozott, komoly ellenfelet ismert meg benne, mindaz levette előtte kalapját, a legnagyobb tisztelettel övezte, mert hűséges, önmagához és elveihez, eszményeihez hű, ragaszkodó, kitartó embert ismerhetett meg benne.

A Bessenyei Kör pótolhatatlan vezető tagját veszítette el benne, aki irodalmi életünk új irányokba lendítője és megmozgatója volt. Szemlénk pedig atyját, gondos, szerető apját veszítette el benne, aki az első évek nehézségein átlendítette folyóiratunkat. Szellemünk elkötelezte magát már eszményeinek. Szentmiklósi Péter itt fog élni köztünk, mert szellemét továbbra is lehelni fogjuk. Vajon akadni fog-e, aki harcos, erős, kitartó, komoly egyéniségével megadja nekünk azt a lendületet, amit most földi énjéből elveszítettünk örökre, — csak a jövő fogja tudni megmutatni . . .!

Egyelőre némán, összeszorított ajkakkal, könnyes szemmel nézünk korán elköltözött barátunk, vezérünk és irányítónk után, s elhagyottaknak, egész kifosztottaknak érezzük magunkat . . .

A FELVIDÉK A MIÉNK . . .

Miközben lapunk sajtó alatt volt, beteljesedett minden magyar reménye: 1938. november 2-án a bécsi döntőbiróság visszaitélte nekünk Kassát, Munkácsot, Ungvárt, Rozsnyót, Rimaszombatot, Losoncot, Komáromot, Somorját, Jolsvát, Érsekújvárt, 1 millió magyar ember tért ezzel vissza az anyaországához.

Ez a történelmi fordulat nagy feladatok elé állít minket, anyaországiakat. Súlyos kötelességeket kell teljesíteni. Mire e lapunk a közönség kezébe kerül, már befejezett tények előtt állunk, a kassai dóm ősi harangja a Magyar Feltámadást zengi. Mi is Szemlénkkal ennek a feltámadásnak szolgálatába állunk a mai naptól. Amint a Felvidék a miénk lett, úgy kell megszerezni és visszaállítani a történelmi Nagymagyarországot is.

OLVASÓINKHOZ

Történelmi idöket élünk. Megindult a lavina, amely el fogja és el is kell, hogy seperje hús esztendő átkos „békéjét“, hús esztendő átkos „konszolidációját“, elsepri mindazokat is, akik ennek a hús esztendőnek vámszedői és felügyelői voltak. Ezekben a történelmi idökben a legkevésbé van helye annak, hogy „humanista“, magasröptü szólamokkal és frázisokkal hintsük tele a drága magyar életet, lázítsuk fel a körülöttünk égö levegöt. Most fegyverbe kell állni mindenkinek, egyedül a magyar vártára függeszteni tekintetét, minden szemnek oda kell néznie, ahonnan testvéreinkre megszabadulás, számunkra is szabadabb élet áramlik.

A mi Szemlének fennállása óta mindig azt hirdette, hogy az irodalom nem öncélú, az irodalomnak minczen az élettöl független külön élete, hanem szerves összefüggésben van mindazzal, ami az életet, számunkra a nemzeti, a magyar életet jelenti. Csakis az az irodalom, ami a nemzetnek, számunkra a magyarságnak életét tükrözi vissza. Az irodalom hivatása szent, és nem lehet sohasem az egyes ember számára csak lényeges, még akkor sem, ha az irodalmi alkotások igazi mélysége és jellemző ereje az egyéni eröböl, tehetségböl fakad. Az irodalom igenis politika, politika abban a nemes értelemben, ami a nemzetnek lelki és erkölcsi eröt adhat.

Mindig távol állottunk attöl, hogy a „szent“ humanum nevében írjunk, hogy a nemzetinek föléje rendeljük az általános emberit, hogy a magyarságunkról úgy beszéljünk, hogy az „természetes jellegünk“. Nem! Mi kifejezetten és öntudatosan műveltük mindig a magyar irodalmat, mi mindig kifejezetten s határozottan nemzetiek voltunk, mert úgy éreztük, hogy társadalmunk nem áll még azon a fokon, azon a nívón, azon az öntudati magaslaton, hogy erröl egy pillanatra is megfeledkezzék. Támadtak minket, nem nyiltan, támadtak minket suttymban, lázadással és forradalmi lelkülettel vádoltak, mert mindig a magyar, a hamisítatlan magyar érdekekért harcoltunk és küzdöttünk. Tekintet és megalkuvás nélkül.

Most itt a 12. óra! A mi igazságaink gyöznek, s visszahozhatatlanul eltünik elölünk egy festett világ minden hamis színével, minden puderével és ruzsával. Eltünik, mi hisszük, hogy eltünik, mert megmértünk... Megmértünk és lehetetlen, hogy híjjával találtassunk...

Szemlének jelen számával a harc területére lép ki. Bátran akar szembenézni minden ármánnyal és cselfogással, Szemlének részt kér abban a nagy harcban és küzdelemben, mely ezeréves határainkat szerzi vissza.

A lavina megindult. A lavina elpusztítja a multat, s megépíti rohanásában a szebb, boldogabb magyar jövendöt, az ezeréves határokkal rendelkező szociális Nagymagyarországot.

Dr. Belohorszky Ferenc

VIETÓRISZ JÓZSEF VERSEI*

ISTEN KERESÉSE

Ezer csodában él e szép világ,
A nagy mindenség bűvölő varázsa:
A fellegekben villám csattanása
S a föld porában nyíló kis virág.

Belém világít ez az égi láng
És kényszerít a rácsodálkozásra,
Hogy mindez annak remek alkotása,
Ki minden üdvét bőven küldi ránk.

Elég kinyitni mind a két szemem,
Hogy munkájában lássam Istenem,
Az örök élet és örök teremtőt.

Nem kell keresnem, mégis meglelem,
Mert benne látom nyílni mind a felhőt:
A multat, a jelent meg a jövőndőt!

— o —

Látom, de gondba ejt a végtelen;
Hiszem, de felsír lelkem aggodalma:
Minden hatalma, minden diadalma
Mit ér, ha fel nem fogja értelem?

És mégis elfog az a sejtelem,
Mely a bizonyosság erejét sugallva
Megnyugtaton s megnyugodva vallja,
Hogy döreség, ha benne kétkedem.

Elég nekem, ha rágondolhatok,
Mert ő sugárzik minden gondolatban,
És léte többé nem megfoghatatlan.

Megnyílik elmém, tudom, ő van ott,
Hisz ő az okozat és az ok,
A dönthetetlen és változhatatlan.

— o —

* Megjelent a Budapesti Szemle 1938. júliusi számában.

Tudom, s többé nem kell keresnem őt;
Érzékelésnek és okoskodásnak
Győzelme az, hogy lényegébe lássak
S csak benne leljek biztató erőt.

A gond, a kétség, mely lelkemre nőtt,
A bizonyosság megérzése már csak,
Hogy engednem kell annak a hatásnak,
Mely Istenhez visz minden kételkedőt.

Elég nekem, ha vágyó szívemen
Jósága harmat-cseppjét érzem,
Benne van ő, bízom hát benne bátran.

Imára kulcsolódik két kezem,
S nem félek attól, ami odaát van:
Látom, tudom, érzem, hogy megtaláltam.

A HETVEN ÉV

A hetven év, e fél-öregség
Azt súgja, hogy vigyázni tessék!

-Hiába, a nap lemenőben,
S valami van a levegőben.

Nagy változások harca lesz itt,
Ha így se tetszik, úgy se tetszik.

Fáradva nézünk hosszú multra,
Úgy hívna még a vágy, a munka.

De hajh, a munka élvezése
Vágyunkat el nem oltja mégse.

A bús tény meg nem dönti semmi:
Az élvezet kezd munka lenni.

Búcsúzva olykor könnyet ejtünk
S lassacskán mindent elfelejtünk.

Hanyatlunk s egyre zsörtölődünk,
Hogy minden elfogy már előlünk.

Vágyunk, mint aki veszítit érzi,
A kísértéssel szembenézni.

Sajnos, hiába kész a lélek:
Ellent nem áll a gyöngeségnek.

Meg kell tehát magunkat adnunk
S az erény útján kell haladnunk.

Nem mi hagyjuk el bűneinket,
De bűneink hagynak el minket.

Kevés derűre sok boru vár,
És minden szőlő savanyú már.

Utána kapnánk, nincs szerencsénk,
S kudarcra nincsen semmi mentség.

Gonosz játék ez, mit tagadjuk?
Legjobb, ha jó képpel fogadjuk.

Elő tehát a bölcsélettel,
Vigasztal ez, bár nem igen kell.

Mert baj van a vigasztalással:
Meggyőződésünk, sajna, mást vall.

Miénk az ismeret világa,
De jaj, szívünk nem gyújtja lángra!

Miénk a mérséklet hatalma,
Mit ér, ha fáj a diadalma!

Miénk a hidegvér erénye
De hajh, egy kis lázzal felér-e?

Érezzük, hogy e tragikumban
Elrejtve mennyi komikum van.

Meddő panaszba hát ne fogjunk,
Inkább kacagjunk, mint zokogjunk.

S ha a közös vég sorsa vár ránk,
Elérhetetlent mért kívánnánk?

Jobb megnyugodva, elpihenve
Beolvadnunk a végtelenbe . . .

BESSENYEI ÉS A FRANCIA GONDOLAT

A magyar szellemi életben Bessenyei György az első, aki a francia szellem világába jutva valóságos lélekrengésen ment keresztül, s így ő nyitja meg a magyar írók, művészek hosszú sorát, kik egész életük, művészetük kulcsát találták meg ebben a termékenyítő kontaktusban. Előtte csupán Mikes Kelemen neve jut eszünkbe, ki a párizsi francia környezetben eltanult irodalmi formák között beszéli el a törökországi élményeit s találja meg írói egyéniségét. De nála a francia szellemmel való találkozás még nem vált életproblémává, mint Mária Terézia fiatal testőrnél.

Bessenyei életében különös az, hogy ő bécsi környezetben, a Mária Terézia-barokk legragyogóbb korszakában lépett a francia szellem bűvkörébe. A környezet tehát nem volt francia, hanem csak franciás, maga a királyné és az egész bécsi társaság Versailles felé nézett, franciául beszélt és írt, francia színházba járt, mert e korban Európaszerte csupán a francia és talán még az olasz nyelvnek volt kulturális presztízse.

De francia írókkal, gondolkodókkal nem igen lehetett alkalma Bessenyeinek találkozni, s ha a bécsi francia színház előadásaitól eltekintünk, közvetlen tapasztalatból nem ismerhette az élő francia szellemet, nem lehetett módja arra, hogy a párizsi szalónok elmét és magatartást gyökeresen formáló társalgásában gondolkodását teljesen a nyugati formákhoz idomítsa.

De a gárdaépületben kapott francia nyelvleckék megnyitották előtte a francia *irodalom* kapuit és tanulni vágyó, mint ő írja, „dühös”, vagyis mohó lelke nagy gyönyörűséggel merült el ebbe az ismeretlen gondolatvilágba, melyről Sárospatakon, a hagyományos theologizáló latin iskola padjain nem is álmodott. Mint a meseországba tévedt gyermek, úgy ámult el naív, üde magyar lelke, mikor a francia felvilágosodás szédületesen termékeny, ezerarcú termelése feltárult előtte és gondolkodása lassan-lassan belebonyolódott az emberi lét, a vallás, a megismerés, az erkölcsstan, a társadalomtan és az állambölcsélet problémáinak szövevényébe, miután színpadi kísérletein keresztül leszámolt azzal az izgalommal, melyet a bécsi német és francia színházi élet támasztott lelkében. Egészen kivételes jelenség e korban és még soká utána is: általában a magyar írók a külföld szellemi áramlataiban inkább esztétikai mint intellektuális élményt kerestek. Bessenyeinek mint íróknak ellenben az első kísérletek után egyetlen vágya volt, hogy a magyarok első filozófus-írója lehessen és mikor Bécset elhagyva pusztakovácsi birtokára vonul vissza, minden írásában filozófáló ösztönének ad kifejezést.

Izgalmas dráma: a tiszántúli magyar kisnemes minden filozófiai előkészítés nélkül egyszerre szemben találja magát Voltairerrel, Montesquieuvel, Malebranchesal, Robinetval, Rousseauval és a franciára fordított Lockekal, Helvetiusszal, Hobesszal, Clarkekal vagyis a több százados elmemunkával, eszmeharccal kialakított angol-francia felvilágo-

sodás gondolatokat, rendszereket hőmpölyögtető áradatával. Mi lehet ennek a szellemi összeütközésnek első eredménye, ha elgondoljuk, hogy Bessenyei nem vágyott felületes társasági sikerekre, nem akart egy divatos rendszer hirtelen, megemésztetlen feltalálásával nevet szerezni magának, hiszen nem is volt meg az irodalmi közvélemény se, mely babért tehetett volna ifjú fűrtjeire!

Nem, ő olvasmányában férfias komolysággal kereste a választ az ő legmélyebben érdeklő kérdésekre: mi a lét? van-e Isten? halhatatlan-e a lélek? milyen kultusszal kell őt illetni? mi egyáltalán az ember helye a természetben? És mint magyar embert, elsősorban izgatta az a kérdés, milyen a tökéletes állam, milyennek kellene tehát lennie Magyarországnak?

Ha összehasonlítjuk írónk patetikus, szinte tragikus komolyságát azzal a hideg könnyedséggel, mely a francia Voltairét, Helvetiust, Montesquieut jellemzi, mikor hasonló kérdésekre keresnek választ, akkor érezzük Bessenyei és francia mintái közötti különbséget. Az ő szelleme Rousseauval rokon, kiből szintén hiányzott az ironikus fölényérzet, s ki mindent, a legcsekélyebb problémát is csak halálos komolysággal, vagy elkeseredett támadó lélekkel tudta kezelni. De mint látni fogjuk, Rousseautól is elválasztja magyar realizmusa, józansága, nem tudja Rousseaut sem merev tételeiben követni. Túlságosan józan volt ahhoz, hogy bármely logikai konstrukciót a maga egészében elfogadjon.

A filozófusok talán azt mondják: ez bizonyítja, hogy Bessenyei nem tartozott közéjük. De történeti szemmel nézve, nem lehet eléggé méltányolni Bessenyei önállóságát akkor, amikor még senki a magyar írók között nem jutott el addig, hogy komoly gondolati tartalmat vigyen bele az irodalomba. S ha nem jutott is el az önálló rendszeralkotásig, önállóan viselkedik minden olvasmányával szemben, mérlegel, egyeztet, kifogásol, ellent mond, vitatkozik s ezt a viselkedést többre tartom, mint ha egy elhamarkodott rendszeralkotásnál megállapodott volna, mert egyéni szint, magyar stílust, érdekes romantikát visz bele ebbe a bonyolult opusba. Ő forrásaival szemben mindig őszinte volt: ha megzavarták okoskodásában, azt is bevallotta.

Jellemző, ahogy józan esze a ráomló kérdések tömegére reagál. Egész életművéből kiérzik, hogy elméje sohasem tudott megnyugodni, kielégítő választ találni a felmerülő kérdések nagy többségére, sohasem tudott szabadulni a kételyektől, melyek az első pillanattól kezdve elfogták elméjét. Mikor az 1770-es években olvasni kezdi a francia írókat, már Franciaországban lefolyt a felvilágosodási harc egész elméleti része, már szemben állottak az Egyházzal a deisták és materialisták, az abszolutizmussal Rousseau demokrata eszméi; szemben állott a enciklopedisták haladásgondolata Rousseau pesszímista természetbölcséletével. Voltairenél olvashatta, hogy az ember milyen hitvány féreg, Rousseaunál, hogy milyen isteni fenség rejlik lelkiismeretében és hogy csak a társadalom rontotta meg. Ellen-

mondást találhatott Malebranche mindenbe beavatkozó Istene, a deisták személytelen Istene, Rousseau érzelmes Istene és Voltaire postulatum-Istene között, sőt ellentmondást talált magában Voltaire-ban is, ingadozó deizmusa és atheizmusa között, nem is szólva a materialisták istentagadása és a velük szemben álló hitvédő irodalom mélységes ellentéteiről.

Az a szkepticizmus, mely így lelkét elfogja, úgyszólván egész életén végig kíséri: a töprengés marad jellemző attitűdje. A történelemből csak azt olvassa ki, hogy egyrészt nagy népek keletkeztek és elmultak nyom nélkül, tehát az emberi lét igen relatív érték; másrészt ahány nép, annyi vallás, szokás, törvény és filozófia: bizonyosságot seholsem találunk. Ugyanerre az eredményre jut, ha a különféle filozófusok elméleteit összehasonlítja, akár az ókori bölcsüket nézi, akár az újakat vizsgálja. Egy sem oldja meg a talányt, hisz mind ellentmondanak egymásnak.

Nézed, hányod, veted a régi böltsüket,
 És a vallásban ki hirelt nagy szenteket.
 Szólnak e világrul, de meg nem érthetik:
 Egy se tudván, mit mond, ha reá kérdezik.
 Azt ugyan jól tudom, hogy semmit nem tudok:
 Ezt vallya Socrates; én is annyit mondok!

De erre az álláspontra jut főleg azért, mert a természet nagy problémáit teljesen megoldhatatlannak érzi. Akárhova néz, kérdéseire nem kap feleletet:

A teremtés mivét voltodon vizsgálod,
 Hogy sehogysem érted, szépen fel tanálod.
 Nem tudod, ujobból körmöd mért nő mindég,
 Eszed, véred, epéd gondolatban hogy ég?
 Erőlködni kezdesz, hogy azt, ezt megérthesd,
 A mi elmédre jött, soha ne felejthesd;
 Azonban előtted minden titokká lesz,
 És a teremtésbe életed belé vesz.
 Küszködéseidre a természet nevet,
 Mikor titkát nézed, ezt mongya: *Nem lehet.*

A Filozófus c. vígjátékában, ahol magát vitte színpadra, bölcselkedője a kérdőjeleknél állapotodik meg és így szól szomorúan: „Mentül tovább tanulok, olvasok, annál inkább látom, hogy semmit se tudok, és semmit a csupa természetben meg nem foghatok”. Egyik francia levelében körülbelül ugyanezeket mondja: „J'avois aussi la sottise curiosité de vouloir deviner la cause de tant d'événements dans notre monde, faisant mes recherches continuelles pour ce but; á la fin j'ouvre mes yeux pour voir, si je suis devenu plus heureux ou non. Hé bien, mon ami, le resultat de mes recherches se borne á

procurer la certitude de ce que, par ma propre force, je ne conçois, ni ne comprends pas (!) les choses dans notre univers“.

Ezért hasonlítja lelkét igen sokszor a háborgó, átláthatatlan tengerhez.

Szkepticizmusában különben kedves olvasmánya, Voltaire is megerősítette. Voltaire is ostromolta olyan kérdésekkel, melyek megíngathatták igazságot kereső magyar hitét. Csakhogy Voltaire-nél ez a kételkedés sosem okoz tragikus bonyodalmat, átsiklik rajta, mint ami csak az elméjét foglalkoztatja és kedélyét hidegen hagyja. Bessenyei lelkében azonban ott marad a szomorúság, a bizonyosságra törekvőt lehangolja, hogy nem talál választ az izgató kérdésekre. Rousseau Szavojai vikáriusából veszi a filozófusok rendszereinek ellentmondásával harcoló érzelmi deizmus előzetes szkepszisét, amelyben végső fokon Montaigne híres szkepticizmusa húzódik meg:

Mennél jobban reá gondol elméjében,
Annál kevesebbé láttya a fejében.
Így tész vallást Rousseau a nagy Istenségrül,
Tudatlanságunkrul és a gyöngeségrül.

Van azonban egy francia gondolkodó, — pedig nem is áll az első sorban, — aki mélyebb nyomot hagyott Bessenyei filozófiai gondolkodásában s ez az egyetlen, kinek rendszerét el is fogadta a mikro- és makrokozmosz értelmezése gyanánt. Ez Robinet, a De la Nature c. könyv szerzője. Már a Filozófus c. vígjáték írása idején foglalkoztatja: „Ez a Locke is csak a sok kétséget csinálja, — szól Parmenioja, — nagy philosophus, de sokkal nyilvánabban beszél nála Robinet, ki annyi idővel utána ír; hanem mi haszna? Robinet is azzal a mély észszel csak természetben okoskodik.“ Ami azt jelenti, hogy csak a természet belső törvényét világította meg Robinet paradoxona. Robinet főgondolata Leibnizre megy vissza és végelemzésben Herakleitosra: a természet harmoniája a két principium, a jó és rossz egyensúlyában rejlik. Vagy mint Bessenyei összefoglalja: „Olly rendbe vannak a dolgok, hogy eléb meg kell valaminek osztlatni, hogy új vidámságra jöhessen, mihent már az igaz, hogy rothadás nélkül semmi féle mag nem virágozhatik, mindjárt el hiheted, hogy a természet mikor rothaszt, akkor kezd éleszteni is“. Majd falusi magyar példák következnek; a csíkó a mén magvából támad, az meg rothadó szénából és zabból. A ganéjból is kövér búzamag lesz. Ha Bessenyei György elrothad, egy káposztafőt fog táplálni tetemével.

Az erkölcsstanban Robinet tétele meg úgy fest, hogy legboldogabb sorsunk, ha több rosszat nem szenvedünk, mint amennyi jóval élünk. Van-e olyan jó a Természetben, mely másfelől nagy rossz nem lehet? A szerelem boldogság és kín, a gyermek állapota gyötrellem és boldogság, az egészség fönntartásához betegség szükséges és minden édesség keserűséggel van keverve. Ezért írja Bessenyei:

Nézzed a természet magát mint rikattya,
Mikor ágyékait életre fajzattya,
Gyönyörúségi közt kínokbul tenyészik, ...
S midőn újra éled tsaknem el enyészik ...
Nem ád a természet kín nélkül örömet:
Mindenbe mérget vet és keserű ürmöt.

Ezért rossznak, hibásnak *kell* lenni, mert ezt a természet rendje megkívánja és ezért lesz Bessenyei tétele: „A világ így megyen”.

Ellenkezésnek kell lenni mindenkben,
Ez örökös törvény, tud meg, az életben.
Van préda, van fukar, van jó, van gonosz is;
Van édes, keserű; van okos, bolond is ...
Ember, angyal, barom, balha, tetű, legyen.
Mind meg áll a sorján. A világ így megyen.
Az első gazdagít: a menykő fel éget,
S még is együtt lakják, látod, a feleget.
Egybe van keverve ez az örök Minden
S ellenkezésekkel állhat meg a rendben.

Az Isten-probléma, mely a felvilágosodás racionalista kritikájának középpontjában állott, természetszerűen sokat foglalkoztatja Bessenyeit. Egy bizonyos: Helvetius, D'Holbach materializmusa nem tudta meggyőzni és Voltaireben is alapjában véve gyökeresen vallásos lelke csak a deistát tudja meglátni, sőt védi azok ellen, akik kiérzik belőle az időszaki istentagadót. De Rousseau szavojai vikáriusa még jobban szól lelkéhez és a világ bölcs rendjében találja meg ő is legfőbb teológiai argumentumát. Az orthodox teológiából az angol Clarke-ot és a francia Fénelont forgatja és idézi, de őket is csak azért, mert észszerű érveket tudnak felhozni Isten létezése mellett. Bessenyei, mint minden racionalista, érzéketlen volt a misztikum iránt.

A francia-angol deistáktól, Voltairetól, Rousseautól és Locketól tanulja a közömbösséget a tételes vallással szemben. Számára is mindegy, milyen ritus szerint imádjuk Istent, s az állam bölcs vezetője az, aki nem tűri, hogy a „vakbuzgóság” pusztítsa az embereket: a tolerancia parancsa mindenkire nézve kötelező. E ponton találkozik Bessenyei korának minden hitsorsosával, hiszen a protestánsok a deisták tolerancia-tanát nagy szimpátiával fogadták országszerte s ezért lett Voltaire oly népszerű a reformátusok között. Gondoljunk csak Péczelire, a buzgó Voltaire-fordítóra.

De azért a lélek és test összefüggésének megoldhatatlan problémája szüntelen nyugtalanítja. Locke egyik gondolata nagyon megkapja. Locke ugyanis azt mondja, hogy ha Isten mindenható, miért ne adhatott volna a testnek gondolkodási képességet? Ezért bár a materialistákat állandóan cáfolja filozófusunk, ez a locke-i gondolat

szüntelen gyötri. „Ez a Locke is csak a sok kétséget csinálja“, — mondja bosszúsán Parmenioja.

Az anyag módosulásának különféle fokaira is utal Bessenyei s ez a valószínűleg eredeti gondolata igen közel jár a modern evolúciós elmélethez. Itt is pompás magyar falusi hangulatú példákkal illusztrálja gondolatait: „Kellene tudni, hogy az örök test hányféle egymástól megkülönböztetett és egymással ellenkező dolgokat mennyi messzeségbe szülhet, pl. az oktalan állatok Test lelke. Kutyának micsoda eszmélkedés lehet, melynek mondod: eredj vissza a mezőre, keszkenőmet, pipámat itt vagy amott el felejtettem, hozd haza“. (Holmi). Egyik nagy művének, az Értelem keresésének főtémája ez a tétel. Akart-e a teremtő a természetnek eszmélkedő erőt adni? Aki ezt tagadni akarná, annak a természet minden művét minden lehetőségen ismernie kellene. Test nélkül nincs lélek s a lélek a test fenntartására látszik rendelve lenni. Tűz, víz, sár, gally, róza, róka, kutya, ember a természet különféle fokú módosulásai. Meri állítani, hogy látott már embert, aki ostobább volt az ő vizslájánál. A bihari remetének oláh jobbágysai voltak és sokszor elmélkedhetett arról, hogy az állatiasság milyen mélységes fokán élnek ezek a mócok. „Soha se hitet el arul semmi és senki, hogy Berbete Iszterátyi elméjében Cicerótul nagyobb messzeségre nem állana, mint ő tőle a pudli.“ Ugyanis panasza jött hozzá és nem tudta megmondani, mi baja. Semmiféle értelemnek nyoma nem találtatott benne. Egy másik oláhról, kit Bokse Zahariennek hívtak, azt mondja, hogy oktalanabb a hottentotánál. Vizslájáról, úgy látszik, magas véleménye volt filozófusunknak, mert egy másik helyen is melíti eszességét, mikor a természet értelmességének különféle fokáról elmélkedik. Ha a vizsla parancsszóra a szomszéd szoba asztaláról elhozza az ott hagyott pipát, tagadhatatlan, hogy értelme van.

Sok-sok habozás és kétség után megállapítja, hogy:

Halhatatlanság él így halandóságban
S halandóság lakik halhatatlanságban.

Nagyon megkapta Locke szenzualizmusa is. Locke tana, mely tulajdonképpen egy középkori nominalista tételen alapszik (Nincs az értelemben semmi, ami előbb az érzékekben ne lett volna meg), roppant sikert aratott a francia filozófus-íróknál; vele harcol Voltaire is Descartes és az Egyház ellen. Bessenyei sem látja az érzéklés felett és mögött rejlő valóságot, érzéketlen volt az arisztoteleszi vagy platói valóságfogalommal szemben és egészen bizonyosan elfordult volna egy Pauler-féle elvont világfilozófiától, mely a metafizikához vezet. Az okoskodás csak egyeztetés, mikor két dolgot, hármat s többet nézel együtt. De ahol semmit nem látsz, mit egyeztetel? Az értelem olyan mesterlegény, kit érzékenysége, az az, a test tanított meg munkájára; ha dolgot nem lát néki, nem dolgozik; úgy mint a szabó, ki nem varhat, ha nints matéria sem posztó; tú se czérna. Bizonyítsd meg természettel, hogy az angyalok milyenek. Az érte-

lem megszorult: gyermekfejet farag, két szárnyat üt nyaka tövéhez, azt mondván: Légy angyal!... Nem tud az értelem túl menni a testen." Az angyalpélda tipikusan voltairei, a Dictionnaire philosophiqueből ered. De a szabó, a tú, a cérna már alföldi realizmus, ha szabad e szóval Bessenyei jóízű stílusát jellemeznem.

Még érdekesebb és egyénibb, mikor Locke nyomán vitatkozik az „idea innata” vagyis a velünk született fogalmak tétele ellen, melyen mint tudjuk, a descartesi filozófia istentana is alapszik. „Én gyermekségemben, — írja, — ifjúságomban Menyországot, mindég egy szörnyű nagy templomnak láttam. Arany székek, arany katédrák, gyémánt oszlopok, fényesség s arany fellegek tündökltek benne. Az Atya Istent persze öreg embernek láttam az arany fellegen, mellette a fiúistent mint barna embert és a Sz. lelket mint galambot szemléltem. Hát te mit láttsz az Egekben, mondd meg?” Bár a modern filozófust lehangolhatja, hogy Bessenyei okoskodásában mily nagy az érzéketlenség a tiszta fogalmakkal szemben, az íróembert megkapja e példán is a stílus közvetlensége és korfestő értéke; kitünőbb példát keresve se lehetne találni ennél a fényest, nagyszerűt, ragyogót szerető magyar barokk-fantázia jellemzésére.

Igy jut Bessenyei Locke tételének magyar fogalmazásához: „Az ember lelke tehát testi érzékenységen kívül gondoltatva magát se-hogy se ismerheti.” A gondolat nélküli gondolkodást nem hajlandó elfogadni.

De minden szkepszise és szenzualizmusa ellenére Bessenyei válaszos lelke nem tud belenyugodni a nihilbe. Az előbbi szenzualista tétel kimondása után közvetlenül ezt írja: „Itt jön a hit segedelmére, hogy voltát testén kívül állítsa halhatatlan valóságnak. De amiről ő maga semmit sem tud.” Hitre szüksége van, hitnélkül nem tud megállni.

A Tudós Társaságban szembeállít egy politikust, egy statisztikust, egy historikust és egy szkeptikus filozófust, aki Newtont, Lockeot, Descartesot, Leibnitzet és Malebrancheot idézgeti egy istenfélő teológussal. A vitában a kételkedő Kodorral szemben Sondi teológusé az utolsó szó, ki azzal érvel, hogy miután a természet türi a rablást, gyilkosságot, kell a természetten felül levő isteni törvénynek is lenni, szükség van hitre, mely az örök életet tanítja. Különben is Isten megmutatta magát nekünk, nem ugyan a revelációban, Krisztusban, erről nem beszél, hanem a világ alkotásában és szívünkbe oltotta a jó és rossz közti különbségtételt. Rousseau deizmusa ez, de megmentette filozófusunkat a vele szemben álló lelketlen filozófustábor sivárságától, Voltaire képlet-Istenétől és a materialisták nihiljétől.

Bessenyeinek leghatározottabban kialakult nézetei a társadalomtörténet és állambölcselet terén vannak. Ez a gondolatrendszer szintén francia-angol eredetű, de annyira megemésztettnek látszik, hogy a magyar viszonyokra alkalmazva a XVIII. századi konzervatív nemesi társadalomfelfogás racionalista igazolásának látszik.

Az emberről, mint a társadalom alapegyedéről, Bessenyeinek igen rossz véleménye van. Itt nem tart Rousseauval, ki hisz az ember természetes jóságában, hanem az angol Hobbesszal, aki szerint az ember az örök harcra, a „bellum omnium contra omnes”-re van alkotva. Ennélfogva azért kell király, vagyis souverain hatalom, hogy az emberek egymást meg ne egyék. „A farkas a maga fájában nem ragadoz, de az embernél nincs fenébb állat.” Sőt szembe száll Rousseauval, ki szerint a természettől fogva jó ember „magát elrontotta”. Bessenyei szerint minél régebbi időre szállunk vissza, annál erőszakosabbnak és kegyetlenebbnek találjuk az embert. „A vad állapotban a hottentót és eszkimó olyan aranyidőt élnek, hol egymást megeszik, éhséggel küszködnek, porban, sárban hevernek, emberi kép alatt viselvén barmokét”. Inkább a pesszimista Voltairerrel tart, ki Rousseauval szemben védte az emberi haladás gondolatát, bár mint jellemzően preromantikus hajlandóságú író, ő neki is vannak pillanatai, mikor Rousseauval együtt elédeleg a természet ölen élő ember gondtalanságán és a mexikói indiánok természetes bölcsességén. De azért végső következtéseiben nem követi: „Hadd állítsa Rousseau, hogy a tudomány, mesterség, örökségül való különös birtok el veszített bennünket, hogy az ember a Természet kezében boldogabb; de mit tehetünk, ha a Természet úttyan el indulván, ide jutottunk, a' hol vagyunk? Nem a' már a kérdés, hogy a tanult ember e boldogabb, vagy a' vad? hanem, hogy igyekezzünk mi tudomány által a lehetőségig boldogulni, mivel vadakká többé nem lehetünk. Ki kíván kolbász helyett fagyökeret enni?”

A felvilágosodás haladáseszmeje nem engedi meg a kompromisszumot Rousseau társadalomellenes felfogásával, de meg Bessenyei józan esze is ellene mondott a svájci bölcs paradoxonának. Locke nyomán a családból, a patriarkátusból vezeti le a vezéri elvet, az „atyai vezérlés” és a „fiui engedelmesség” az alapja a társadalomnak. Az „atyaság lassan uralkodó tanácsá lesz”.

Itt lép aztán fel a társadalmi szerződés, Hobbes-Locke-Rousseau gondolata, mely oly mélyen átítatta a XVIII. század végének nemesi társadalmát. Bessenyei „alku”-nak nevezi és racionalista elmével úgy képzeli el, hogy királyt akkor tettek az emberek, mikor birtokuk biztonságáról akartak gondoskodni. Rousseau szugesztív erejű drámai stílusát alkalmazza ő is, mikor az „alku” létrejöttét elemzi: „Lassan tsak Olvasó! itt jövünk már a törésre; figyelmezz a Természetnek kötéseire . . . Szolgáid leszünk — ezt kiáltja a nép, — fegyverünk, verejtekünk a tiéd, — ne keress magadra semmit, mindent mi adunk, — vedd által a törvénynek igazságát és valaki elledre tselekszik, büntesd meg annak hatalmával, mit kezedre, eszedre bízunk, — verd földhöz az erőszakost, tartsd fenn a közbátorságot, hogy kiki ura legyen keresetének; vigyázz ellenségeinkre és ha jönnek ellenünk, állj sorsunkra, vezess, ütközz, győzedelmeskedj.” A választott király így felel: „Által veszem hatalmatok, fel válaalom ügyeteket; szolgájává teszem magamat az ország igazságának, javának, bátorságának, győzedelmének, dicsőségének. Minden

veszedelmével szembe szököm, truttzolván érettetek a véres halált is."

Ezzel szemben, mikor volt ilyen alku: „Mi is által adjuk neked mindenünket, te se adj nekünk semmit; mi is szolgálunk neked mindig, te is parantsoly nekünk örökké". Mire az uralkodó így válaszolt volna: „Fogom én is Felséges Magamat királyi módon arra méltóztatni, hogy éltetekkel, kenyeretekkel parantsollyak, semmit sem tévén boldogságotokért annál egyebet, hogy a mikor tetszésem tartya, benneteket felakaszthassalak."

Sajátos módon, de az egész magyar nemesi társadalmat jellemző okoskodással, Bessenyei azonban nem terjeszti ki a társadalmi szerződést az egész magyar népre. A jobbágy marad szolgáló, míg a nemesség szabadságainak biztosítása útján örökös királyi tanácsá emelkedik. Rousseau demokratikus egyenlőségelméletének ez a korlátozott alkalmazása tipikusan magyar nemesi gondolat. Így a nagy francia forradalom evangéliumírója a magyar nemesek Habsburg-ellenes forrongásának elméletírója.

Éppen ezért részletekben már Montesquieu áll Bessenyei konzervatív szívéhez közelebb, aki a despotizmus ellen írt, de ugyanakkor rendi monarchia alapkövéül a nemességet állította és megőrtöta a Habsburgokat, amiért a magyarokkal oly hálátlanul bántak és félreismerték monarchiájuk igazi támaszát.

Bessenyei gondolatait a racionalista módszer, a józan ész tartja össze s ebben is egyezik olvasmányaival, mert hiszen a raisonnak a történelemmel szembehelyezett diktatúrája jellemzi a francia szellemiség XVIII. századát is. Ő is csak azt az igazságot fogadja el, amit „maga néz", mint mondja. Törvény, igazság és józan okosság szerinte egy és ugyanaz. Egyébként meg van győződve róla, hogy a dolgok összefüggnek egymással és józan okoskodással, de kellő óvatossággal rájövünk a titkok nyitjára. „Elég eddig... — írja egyszer, — Meg álljunk it. Nem szükség a személyről személyre tartozó dolgokban most odébb menni, hanem alkalmaztatom már és azt mondom ki, hogy mindezen okokat és rendet miért bocsátottam előre. Tudod, hogy semmiféle dologgal nem lehet egyszerre szembe szökni, hogy üstökét rázván, magarázd. Minden dolog többel van összekötve; azok közt szélllyel elágazva. Ha egyet húzol, száz mozdul, mellyek közt mindeniket ki kel nézned hová út, hol dül el, hogy a többit össze ne rontsa és magadat is agyon ne üssön. Ez az emberi okosság legfelsőbb pontya..."

Bessenyei esetére gondolva lehetetlen el nem ismerni, hogy ennek az alföldi kisnemesnek találkozása a francia szellemmel, döntő momentum lett a magyar irodalom történetében, mint ahogy általában a francia szellem termékenyítő ereje a magyar szellemiség történetében mindig előnyösen mutatkozott fejlődésünk folyamán. Ezzel nem akarjuk azt mondani, hogy a német nyelv és szellem szerepe nem volt mindenkor intenzívebb. De ez a minden oldalról, az élet minden ágában állandóan és szünet nélkül beáramló német szellem — már csak a magyar szellemi elit kettős nyelvűsége folytán is —

nincs minden veszedelem híján, hiszen csak erős nemzeti öntudattal, a magyar öncélúság teljes felfegyverkezettisével lehet vele szembe szállni és a magyar középosztály igen sok esetben észre sem veszi, mikor magyar nyelven németül gondolkozik, német formákat, szellemi ösztönzéseket vesz át s mikor válik Németország szellemi gyarmatosítójává.

Ennek a nolens volens beözönlő germán szellemnek nincs más ellenmérge, mint a latin kultúra, elsősorban annak francia alakja. A magyar szellemi élet története azt mutatja, hogy a francia szellem hatása sohasem jelentett nyüögőt a magyarnak, hanem mindenkor felszabadítóan hatott. Iróink, művészeink, politikai életünk számára mindig szabadságot, az egyéniség felismerését, az önmagára találást jelentett Páris és a francia szellemi élettel való találkozás. Gondoljunk Clunyre, mely a pogányság sötétségéből ragadta ki népünket. Utaljunk Hajnóczyra, aki a francia forradalom hatása alatt küzdött a polgárság és jobbság felszabadításáért. Gondoljunk az 1848-as márciusi nemzedékre és Kossuth Lajosra, kik ugyancsak a francia liberalizmus és a februári forradalom nemes lendületével hajtották végre Magyarországot és a magyar nép felszabadítását. Gondoljunk Ady Endrére, aki művészi forradalmát francia ösztönzésre élte át és néhány jól-rosszul megértett francia költő olvasására találta meg önmagát és multa felül mintáit. A Majális festője Szinyei-Merse Pál csak hírből tudja, mert hiszen Münchenben nem láthatta őket, hogy a francia plein air festők zöldnek merik festeni a füvet, kéknek az eget, pirosnak a piros ruhát és ez saját bevallása szerint elég volt ahhoz, hogy ecsetje felszabaduljon a hagyományos atelier-színezés alól.

Éppen ezért teljesen téves, sőt nemzeti szempontból káros álláspont a politika és a szellemi élet szükségleteinek és viszonyainak összekeverése. Mikor itt a francia szellem termékenyítő hatásáról szólnak, nem azt akarjuk mondani, hogy a magyar külpolitikának ezzel vagy azzal az országgal szemben párhuzamosan vagy ellenségesen kell haladnia. Éppen olyan jól tudom, mint bárki, milyen bűnei vannak a francia külpolitikának Magyarországgal szemben. A francia nyelv, kultúra, könyv ügye nem tévesztendő össze a Quai d'Orsay balfogásaival, sőt még a franciák érzelmeivel sem. Itt csak azt mutatjuk ki, hogy a francia szellemmel való találkozásnak milyen előnyei vannak a magyar nemzet öntudatosodása szempontjából.

Olvasom, hogy a németek eltörlik a francia nyelv tanítását iskoláinkban. Ha ez igaz, ezzel szellemi fejlődésüknek, multjuknak egy igen erős szálát szakítják el, hiszen még fajelméletük is a francia Gobineau arisztokratikus filozófiájából keletkezett. De joguk van hozzá, ha lazítani akarják, mint minden téren az európai művelődés közösségéhez fűző köteleiket. Viszont nagy bűn volna őket ez úton is követni. A magyarnak egyáltalán nem érdeke, hogy elszakítsa a legerősebb szálát, mely a germánságon túl a latin szellemhez fűzi, hisz olyan a francia szellemmel való érintkezés a magyar gondol-

kodó, író és művész számára, mint mikor egy zárt, romlott levegővel telített hajókabinban felnyitjuk a kis kerek ablakot, hogy a friss, üde, sós tengeri levegő szabadon áradjon be fülkénkbe.

Bessenyei életműve is erről tanuskodik. Mikor Bécsben szembe találja magát ezzel a roppant nagy, kábítóan ragyogó francia kultúrával, mely körül fénytelen planéták módjára keringtek a többi európai uralkodók udvarai, nem állt be a halvány utánczók sorába mint honfitársa, gróf Fekete János, hanem heroikus reakcióval válaszolt az első kábulatra. Felismerve a francia művelődés általános emberi tartalmát, megkísérelte azt a magyarságnak magyar nyelven átadni. Ezért foglalkozik oly makacsul egy magyar tudós társaság alapításának eszméjével, mihez tanulmányozza a francia Akadémia történetét és alapszabályait, ezért ír elsőnek magyar tragédiát és komédiát és ezért is lép fel magyar nyelvű bölcselkedőnek. Így Bessenyei elméjét sohasem kötötte le a francia szellem, csak elindította azon az úton, mely a modern magyar szellemiség történetének olyan nevezetes fejezetéhez vezetett.

Bessenyei szellemét tehát felszabadította a francia nyelv és irodalom. Az irodalomtörténészek tudják, hogy Bessenyeinél az irodalmi hatások sohasem jelentenek szó szerinti átvételt és minden törekvésük sikertelen maradt, hogy szövegszerűen mutassák ki az opusában mutatkozó átvételeket. Az ő elméjét csak elindította, szabad szárnyra bocsátotta Voltaire, Rousseau, Montesquieu, Robinet és többi olvasmánya és az olvasónak mindig az az érzése, hogy egészen más világban jár, mint mikor a francia filozófusokat olvassa. Ott van minden során a magyar Alföld zamata és az elmerengő, de férfias, magányt kedvelő magyar borongása.

Hallgassuk csak, mint nyilatkozik írásairól ön maga: „Rest embert e világon olyat, mint én vagyok, nehéz gondolni. Ellenben elmét nyughatatlanabbat, írást fáradhatatlanabbat nem láttál. Rettenetes testi restség és erköltsi dühösség ez együtt egymás ellenében tétetve. Valami lélek üldöz, mely csak akkor hagy nyugodni, ha írásal fáradok és gondolkozva a fejem el szédül. Ilyen a nyugodalmam. Ez a munka — az Értelem keresése — reggelenként két-három órát írva készült el három hét alatt, noha abban se volt mód minden napon. Mikor a kondások bostkort kérnek. A juhász bé tokoskodik bundástul, hogy egy kos megdöglött: hová tegye a bört. Mikor jelentik, hogy a tengej eltört, mert a tselédek a szekeret nagyon meg rakták. Egy hordó bor is el fojt s. a. t.”

De filozófusunk sohasem in abstracto gondolkodik, mint ezt már láttuk jó ízű, környezetét jellemző példákban. Nem egy művének alapgondolata is környezetének megfigyeléséből ered, még ha a „Magyarország törvényes állását” kihagyjuk is a számításból. A „Bihari remete” gondolata akkor kelt lelkében, mikor a váradi rabok törvényszékére rendeltetett és mint írja, kezdte magát összehasonlítani ezekkel az emberkép alatt élő fenevadakkal. Ezek is hegyi mócok lehettek, mint az állatnál is alacsonyabb szinten álló Berbete Iszteráti vagy a Bokse Zaharie. Így jutott az erkölcsi probléma fon-

tosságára, mikor látta, hogy ezekből a fenevadakból természet, ország törvénye, vallás, lelkiismereti igazság, emberség, becsület, szánakozás teljesen hiányzik.

Igy nyer nála minden gondolat képszerű, reális kifejezést, ami oly közel hozza szívünkhöz ezt az alföldi filozófust. Legegyénibb és legfestőibb lapja, mikor az emlékezés csodájáról elmélkedve visszagondol a bécsi Szent István-templomra és lelke Petőfi módjára bejárja a Kunságot:

„A világ testének ereje határolt vagy nem, nem tudom. Nekem végtelennek tátszik. De az emberi testnek bizonyos határa van. Könnyen próbára teheted. A lélek gondolatban élő ereje azonban határtalan. Gondolataidnak folyása, mint a zúgó patak, ostrommal fut ki lelkedből, melyen meg állása nincs. Eszerint szüntelen fogyni láttatik és örökké árad, sokasodik. Gondolatodat kiadod... betűkkel meg kötöd, mely munkád által örökre maradandóvá és állandóvá teszed. Mégis megmaradnak benned. Ugyanazon gondolatodat találod magadban, melyeket mások harmintz mérföld távolságban olvasnak. A lélek gondolkodása soha nem szünnév, győző erejében magát fenntartja. A test, ha örökké mozog, meghal. Lelked valóságát tested befogja és mégis az egész világ belefér lelkedbe.

Ágyadban fekvé elképzeled a Kunságot, kiterjedését, városait, halmát, lélekedben bejáród, meglátod. Mily móddal fér be e kiterjedés homlokod alá? Lélekedben szempillantás alatt meg fordulsz a világ négy részében. Szomjúságot, fáradságot nem érzesz magadba. A test itt van nem lehet amott; a lélek lehet mindenütt és mégis helyén marad.

Most Szent István tornya áll előttem. Látom, vizsgálom. Hogy esik ez meg? Vagy lelkem gondolatbeli valósága állott meg Bétsben a torony mellett, vagy annak formáját hozta el Bétsből, hogy fejemen talpra állassa; különben e kettő közül egyiket sem engedvén meg, ellene állhatatlan igasság, hogy a Szent István templomát Bihar vármegyéből a Berettyó partyáru hol most ülök, lehetetlen volna látnom, magasságát mérném és mesterséges falait vizsgálom. E szerint testi szem nélkül való látás van a lélekedben... Mitsoda szemmel látod Debretzenből Ketskemetet?"

Mennyire benne van ebben az elmélkedésben egész Bessenyei, bécsi multjával és alföldi jelenével, gondolatok szárnyára kelő lelkével és jóízű, földszagú berettyóparti stílusával! S hogy ez a bécsi Stefanskirche, hová lelke innen az Alföldről is visszazáll, milyen mély benyomást tett a fiatal magyar testőrökre, egy másik igen korfestő példából derül ki a legjobban, mikor az álom sajátos lelki állapotáról elmélkedik: „Egy testőr társam azt álmodta, hogy az Udvar Nagy Misére ment a Szent István Templomába. Mi mind ki rukkoltunk. Ő a nagy haranggá változott a toronyban. Huszonnégy ember húzta, ingatta, fellyeb alá és szinte úgy érzette, hogy a nagy ütő horpaszon veri, mely miat oldalai zengenek. Tsinál ilyet az értelem, mikor nem alszol? Képzeldöl akkor is néha, de nem hiszed.“

Aki az álomhüvelyezéshez ért, kiolvashatja ebből a példából a magyar nemes testőrifjak jellegzetes lelki állapotát: a fényes udvar, a kirukkolás, a Stefanskirche nagy harangjának zúgása, a nagymise, a bécsi barokk nagy fénye kitöltötte, elkábította, az alföldi csendből, egyszerűségből felkerült ifjúi lelkeket annyira, hogy még éjjel is lidércnyomásként nehezedett rájuk a napi élmény.

Ezek után, azt hiszem, senki sem vonhatja kétségbe tételemet: a francia szellemmel való találkozás nem fojtja el a magyar író egyéniségét, hanem ön maga felismeréséhez segíti. Bessenyei egyéni ízű filozófiája és főleg festői stílusa ennek a francia kultúrával találkozó magyar lélek felszabadulásának klasszikus példája.

Nyiregyházának, ennek a szép alföldi városnak van joga ünnepegni Bessenyeit, mert minden franciasága mellett ez az alföldi realista a Tiszántúl szellemének igaz magyar kifejezése marad mindenkor.

Dr. Eckhardt Sándor

NE DOBJ TÜZET . . .

Ne nézz reám
bogárka két szemeddel.
Ne hozd felém
virágos rózsá-tsted.
Ne dobj tüzet
parázsló vágyaimra

mert önfeledten hullok karjaidba.

Hisz láthatod
hogy minden összetörten
hever: erős
akarat, ellen-állás
s a gondolat
látod, már vétkezett

tiltott gyümölcsöt élvezett.

Így jobb lesz, ha
bogárka két szemeddel
nem jössz felém
s virágos rózsá tested
nem dob tüzet
parázsló vágyaimra

mert önfeledten hullok karjaidba.

Aradvári László

AFRIKA KÜSZÖBÉN

A legkedvesebb földrajzkönyvemben azt olvastam Afrikáról, hogy a legnagyobb ellentétek és a legfurcsább szélsőségek hazája. Gazdag és mégis szegény, óriási méretű és aránylag néptelen. Vannak a földjén végtelen sivatagok, óriás tavak, a forró egyenlítőnél hóval borított hegycsúcsok... Sokezeréves kultúra és kőkorszaki nivójú műveltség, óriás feketék és törpe feketék, futóhomok és dzsungel, piramisok és sárkunyhók, nappali hőség és éjszakai hideg...

Olyan kevés az, amit én láthattam Afrikából és mégis kicsiben megtaláltam a nagy és furcsa szélsőségeket... Cannes-ban, a francia Rivierán búcsúzom Európától. Cannes vidám, komolytalan, mókás és gyerekes. Már azzal kezdődik a komédia, hogy amikor tekintélyes 26.000 tonnás hajónk, a Conte-Grande megjelenik a cannes-i partokon, zsbongó, nyüzsgő élénkséggel özönli körül a bronzrasült fürdőző népség. A pogány mithológia modernizált hullámistenei vizi-sivel száguldanak a habokon. Klasszikusan szép a mozdulatuk, amint a rohanó motorcsónak gyepelőjét hátrafeszítik, a testük fénylik, a hajuk lobog és a száguldás gyönyörűségében harsányakat kiáltanak. A motorcsónak verte hullámokon fantasztikus evezősök hányódnak: lábbal hajtott vízi-biciklik, vizisíre szerelt karosszékszerű csónokok, keskeny kajakok. A fürdőzők nevetnek, örülnek, kacagnak, integetnek. Mintha a nagy hajó miattuk lassítana. Mi pedig a hajóról vissza-kia-bálunk, visszanevetünk, visszaintegetünk.

A komédia a parton folytatódik. — A tengerparti utca egyik oldalán remek paloták, a másik oldalon a fövényben óriási napernyők, tarka fekvőszékek. — A strandöltözékben közlekedő járókelők ruhája vidám, szívvidítóan vidámszínű. Micsoda szín-zürzavar. Az urak pantalojának legkedveltebb színe a narancssárga és a téglavörös. A színek általában Gauguin tahitiszigeti képeire emlékeztetnek. A gyerekek óriási strandkalapján madárkák ülnek, gyümölcs és virágfüzérék tarkálnak. A sötét bronzszínű és majdnem karminvörösre festett hajú szépségek között tisztos, feketeruhás, csipkés napernyős öreg nénik sétélgatnak furcsa pinciket és komikusra nyírt kutyákat vezetgetve. A nénik arca nem szigorú, mosolygva gyönyörködnek a bolondos ruhájú fiatalokban.

Az esti forgalom tisztára a frasangí komédiára emlékeztet. A remek száguldó luxusautók mellett nagyra méretezett, lábbal hajtható játékautók futkosnak. Egy vidám fiatal pár a kacagástól nem bírja hajtani piros játékautóját. Neki rugaszkodunk és nagy nevetéssel megtoljuk őket. Most egy óriási görkorcsolya-pálya elé érünk. Zsbongva száguldoznak, potyognak, gurulnak a frakkos urak, a parányi napozó-nadrágos hölgyek, estélyi ruhás dámák. A nézőközönség dől a kacagástól. Hihetetlenül groteszk mozdulatok adódnak kerek-korcsolyázás közben. Frakkos dzsessz zenekarok, argentin-ruhás tangó-muzsikások szolgáltatják a zenét. Szinte ter-

mészetellenes a nagy vidámság. Itt nincsenek gondok? Ki tudja, Monte-Carlo szomszédságában vagyunk. Mintha mindenki a veszét érezné... Búcsúzom Cannes-tól és Európától. A luxusjachtok molóján most alusznak a királyok, hercegek és pénzfejedelmek tüneményes vizijárművei. A legszebb egy ébenfa-fekete hajó villogó ezüstdíszítéssel. A napsütésben a kék tenger háttérrel remek ellentétet alkotott, most szinte beleolvad a fekete vízbe, fekete égbe.

1937. nyara furcsa, nyugtalanító híreket terjeszt a Földközi tengerről. A leggyávább és legaggodalmaskodóbb utasok le is maradtak Genovában. A világsajtó nagy hangon kürtölte, hogy egy olasz kereskedelmi gőzöst repülőgépek támadtak meg. A kapitány meghalt, sok a sebesült, a gőzöst Algírba vontatták.

A Földközi tenger fölött intenzíven érzékelhető valami feszült háborús hangulat. Jókedvűen napozunk, úszkálunk, lubickolunk, sétálgatunk a fedélzeten, de ha feltűnik egy karcos gépmadár, ideges nyugtalanság hullámszik végig a hajón. A repülőgépek — amint 1937-ben úgylátszik szokásos a Földközi-tengeren, — állítólag legtöbbször hamis cégérral röpdösnek. Mint a szitakötő, úgy táncolnak a hajó felett. Nem mondhatnám, hogy túlságosan örvendezünk jövetelüknek. Fellélegzik a fedélzet, ha elnyeli őket a messziség.

A tengerben nem lehet csalódní. Kék és végtelen, gyönyörű és féltelmes. Bohókás delfinek ugrándoznak a hullámokban, csak akkor maradnak el, mikor megkezdődik az agyaggalamb-lövés. Se vége, se hossza a puffogatásnak. Az urak szenvedélyesen lövöldöznek.

A hajónk pompája túlzott. Szecesszió stílus. Óriási perzsaszőnyegek, kínai sárkánydíszek, a kandeláberek villanykörtéi gyümölcs és virágformájúak. A legizléstelenebb az óriás bálteremben egy hatalmas, üveg madárkalitka. Műfák, műfű, műfény és elevenen, csiripoló madarak. Szegénykéek repdesnek, csipognak. A ventiláció mozgatja a műfüvet, és a műfák levél nélkül, kopáran nyújtogatják ágáikat. A biborszőnyeggel fedett fölépcső falán Botticelli Primaverajének, tavaszának remek másolata függ. Érdekes, hogy éppen ezt tették ide. Mennyivel stílusosabb lenne a kagylós Vénusz a tengeri szelekkel... A tenger kezd erősebben mozogni. A Conte-Grande óriási teste dülöngözik, nyög, sóhajtoz, nyikorog, recseg, ropog, a a vízszintes és függőleges irány nem érzékelhető, az ebédlőben sok a üres hely, az utasok sápadtak, résztvevő arccal érdeklődnek egymás hogyléte iránt. A hányatott délelőtt nagy családdá hozza össze az internacionális társaságot. A hajó dédelgetett kedvencei a kis olasz diáklányok. Olasz városokból verődött össze csapatjuk. Az iskolák legkiválóbb diákjai. Ajándékba, jutalmul kapták Mussolinítól ezt az utazást. Tizennégy-tizenhét évesek. Minden holmijuk pontcsan egyforma; vidámak, elevenek és bámulatosan fegyelmezettek. A tanárnők a tekintetükkel fegyelmezik, irányítják őket.

Kora reggel érkezőnk az afrikai partokhoz. Nagy lármára ébredők. Futok az ablakhoz. Szikkadt, lépcsőzetes hegyeket és lapos tetejű házakat látok. A házak erősen kapaszkodnak az Atlasz lejtőire. A lármát, amire felriadtam, a kis vízi-koldusok csinálják.

Fekete algíri gyerkőcök éktelen zsvajjal adományokat kérnek. Fáradhatatlanok a mókázásban. A lehajított pénzdarabot a víz alatt fogják el és a szájukban hozzák a felszínre. Egészen természetes, otthonos a mozgásuk a vízben. Klasszikusan szép fejessel ugranak ki kis csónakjukból, zajtalanul merülnek alá a mélységbe. Mégse koldúsok! Megdolgoznak az adományért.

... Afrika földjén vagyok. Ez tehát Algír, franciásan Alger, olaszosan Algír, arabul El Dzsezair. A történelem országútján vonultak erre ősi hámiták, azután Hannibál punjai, rómaiak, vandálok, arabok, spanyolok, törökök. Ez volt a híres kalóz-állam, a Földközi-tenger évszázadokon keresztül rettegett ura. Innen indultak a rabszolgakereskedők hajói a „fekete elefántcsonttal”. És 1830-ban bevonultak a franciák.

Tehát Afrika földjén vagyok. Egyelőre elveszettnek érzem magam a kiszállás zürzavarában. Pokoli meleg van. A kiszálló hajóutasok öltözéke exotikusabbnak tűnik fel a berber és arab benszülöttek ruházatánál. Ők méltóságteljesen viselik a fezt, a turbánt, a buruszt, mi meglehetősen szedett-vetetten nézünk ki felkészülve a melegre. Az árusok ordítóva kínálják a zászlócskaszerű, szalmafonatú legyezőket. A legszebbet választom ki. Tarkatakarós teve és nagyfülű öszvér van rá hímezve. Finom színhatású, csodaszép berber, kabil, beduin szöttesek garmadaszámra felhalmozva hevernek a kövezeten. Közöttük autók száguldoznak, hatalmas idegenforgalmi társaskocsik sorakoznak. Az egyik élelmes árus ijesztő, felfújva preparált gyikokat akar erőnek erejével rámtukmálni. A nagy zürzavarban lefényképezek egy méltóságteljesen, nyugodtan várakozó arabot... A francia negyed sugárútjai szélesek, forgalmasak, palotái szinte felhőkarcolók. A modern negyed épületei között fehér mecsetek. A hatalmas posta neoislám stílusú. Patkóíves bejáratán özönlik a tarkabőrű közönség.

A mohamedán negyed, a Kasba sikátorai két, három méter szélesek. Emeletes házai relatív, még inkább felhőkarcolók, mint a francia negyed palotái. Minden emelet előbbre ugrik, a nagy sima falfelületeken nincsenek ablakok, csak szűk, világító nyílások és vakerkélyek. Ha feltekintek, a tetők szinte összeérni látszanak. A perspektivikus összetartást még merészebbé teszik a kiugró emeketek. Az égnek csak keskeny sávja látszik. A mohamedán nők fátyla féhéren lebben, egész alakjukat elfödi a finom kasmir vagy selyem lepel, csak a szemük villan a fátyol mögül és a bokájuk meg a cipőjük árul el valamit korukról, anyagi helyzetükről. Láttam rajtuk finom európai cipőt és kítaposott sarkú avult lábbelít. A Kasba negyed szennyes, sötét sikátoraiiban hogyan tudják megőrizni fátylúk vakító fehérségét? Szennyes fátylat egyen sem láttam. Klasszikus mozdulattal töltik meg az iszlám mozaikos fali kutak mellett korszikat.

A Kasba negyed meredeken kapaszkodik fel az Atlasz hegység tengerre néző lejtőire. Kicsit nyomasztó érzés csavarogni lépcsős, kanyargó útvesztőin. A házak szűk kapuján csak belesek. Nincs tá-

torságom bemenni, szennyesek, sötétek, rossz-szagúak. És a kapu fölött ott a kéz a kiterjesztett ujjakkal, hogy a gonosz tekintettől megóvja a házat. Óh, a szagok! A rossz szagok orgiát ülnek a Kasba utcáin. Szenny csurog a lépcsőkön, kuporgó koldúsok nyujtogatják markukat, rettentő sok a szembeteg. A lépcsőkön, küszöbön üldögélő gyerekek bedagadt, beragadt szemhéjján légyrajok mászkálnak. Sötét lebujokból tompa tam-tam muzsika hallatszik. Forró, fojtott, buja dallam, néha hátborzongatóan kisívit belőle valami éles síp. A kézművesek az utcán dolgoznak. Elnézem, hogy milyen akkurátosan szab ki a szabó valami burnuszféle ruhadarabot. Egy öreg arab repedezett szélű óriási, vörösréz katlanban kotyvaszt valamit. Mint egy varázsló a boszorkány konyhán. Remek fajánszkockákból rakott, olyan algíri búboskemence-féle mellett sürgölődik egy pirosfezes feketeképű. A földön kiterített szőnyegen hever egy levelet olvasó arab. Egészen elmerül az arabeszk betűk olvasásába. Se lát, se hall. Majdnem a fejére lépek... Valami kockajátékot játszik két beduin. Ejnye, ejnye! Egészen határozattan emlékszem, hogy a Koránban benne van a bor, kockajáték és a kép tilalma. Mereven, mozdulatlanul nézik a kockákat. Szinte hipnotizáltan nézem én is. Ki tudja mióta néznek így talán bele a semmibe. Egyszer csak az egyik hirtelen felugrik, vad üvöltéssel rávág az asztalra, minden repül, hátrahökölök a meglepetéstől... Fátyolos asszony kaktusz-fügét vásárol. Az árus a kiválasztott gyümölcs szűrős héját ügyesen felvágja, kitorja húsos belsejét és azt adja át a vásárlónak. Mennyi dologtalan, üldögélő, levegőbe nézegető ember. Kártyáznak, füstölnek és van valami megvető a tekintetökben, amint néha-néha rámvillantják.

Mégis csak bejutok egy arab házba. Furcsa vékony, szívós ágak tartják a kjugró emeleteket. A ház befelé épült. Az udvar közepén gyönyörű kis kút. Patkóíves árkádok futnak körül. A kutacska vize üdítő, friss, néha a magasba szökken, finom csepjein csillog a nap-sugár. A falak csempéi a hideg zöldek és kékek legkülönbélebb árnyalataiban pompáznak. Csupa hideg szín. Szinte szuggerálják a hűvösséget. A szobák mind az árkádokra nyílnak. Befelé él a ház. Megnézem a kormányzó téli palotáját, Hasszán pasa egykori lakhelyét. Pompája nagyobb, gazdasági kápráztató, de ennek az arab háznak mesevarázsát nem tudja túlszárnyalni.

Hatalmas társaskocsin kirándulást teszek az Atlasz fensíkjaira. Sivár, kiégett táj váltakozik öntözött kertekkel. Az érdekességeken kívül a kirándulás bosszantó impressziókat tartogat. A németek nem kellemes útitársak. A kocsi idegvezetője egy apró francia emberke. Viseltes füzöscipője fölött kétes tisztaságú fehér kamásnit visel harisnya helyett. Elöl ülök a soffőr és az idegvezető között. A motor árasztja a hőséget, a nap forróvá tüzesíti a bőrléést. A kis vezető újságpapírból, a L'Echo d'Alger mai számából csinos papír-csákót csinál. Ha érdekesség mellett haladunk el, majomszerű gyorsasággal pattan fel az ülés tetejére és magyarázza a látnivalókat. De buzgalma hamarosan lelohad. A németek minden mondatát harsogó nevetéssel fogadják. Kórusban javítják a derdiedas hibákat. Mintha

csak azért jöttek volna messzi Afrikába, hogy német nyelvleckét adjanak. A végén a kis vezető zavarában tölem kérdezi a derdidásokat. „Ne nagyon bízzék bennem, — mondom neki — és in hadilábon állok a derdidással. Nem vagyok német.” „Látszik!” Ezt olyan hangszúllyal mondja, hogy büszkén kihúszom magam. Azután már csak nekem magyaráz őszinte buzgalommal... Találkozom egy különös afrikai fürdővel és mosodával. Kutacska körül vesszőkerítés, mögötte nagy sürgés-forrás. Azok a sivatagi vándornépségek mossák itt burnuszaikat, lepleiket, akiknek csak egy öltő magukra venni valójuk van... Azután csodálatosan szép, előkelő arab paloták parkjaiban bolyongok. Nedves, meleg pára árad az exotikus növényzetből.

A legfurcsább élményem egy barangolás emléke, amikor találkozom sötét Afrikával.

A Kasba negyed szűk síkatorai közt bolyongok. Egy kicsi tér kellős-közepén két sötétbőrű, festői ruhájú beduin vagy berber ül. Hámita, sémita, berber, kabil, arab, beduin... Nem vagyok egészen tisztában ezzel a népi sokféleséggel. A felvilágosítások zavarosak. Vannak sémita törzsek, akik hámita nyelven beszélnek; hámiták, akik csak arabul tudnak. Mindenesetre a berberék tiszta hámiták, az Atlasz lejtőin élő arabok magukat kabiloknak nevezik, a pásztorokodó arabokat beduinoknak hívják. Mindegy. A téren ülő két sivatagi ember előtt a legfurcsább portéka. Elefántcsont, strucctojás, csavaros szarvak, csikos és pettyes nemes bőrök. Talán hiénafarkas, vagy sivatagi gazella, antilop bőre. Festői kép. Nem tudom levenni rólu a tekintetemet. Farkaszemet nézünk. Vajjon milyen nyelven kellene érdeklődni, hogy mennyibe kerül egy strucctojás vagy egy hiénabőr. Közelebb merészkedem, nyúlok a Kodakom után. Villámgyorsan felpattannak és az öklüket rázzák felém. Meglepődöm, de még mindig a fényképezőgépen a kezem. Hirtelen villogó görbe kést rántanak elő és a torkukra illesztve félreismerhetetlen mozdulattal jelzik, mi történne, ha fényképezni merészkednék. Egészen megbabonázva bámulom őket. Olyan remek szép jelenet, hogy tapsolni kellene. A görbe kés még mindig a nyakukon, fenyegetően villámlik a tekintetük. Egy arra tekergő félvér francia figyelmeztet, hogy vallásuk tiltja a fényképezést, vigyázzak, legyek óvatos. Most már nem merek odamenni a strucctojás ára felől érdeklődni. Még egyszer visszanezék. Sötéten kísérnek tekintetükkal. De én már megörökíttetem őket. Agyam pontosan örzi ezt a furcsa emlékképet.

Sétálgatok egy gumifaerdőben. Az öreg gumifákban van valami elefántszerű. Mintha öreg elefántok sorakoznának. A legfurcsább növény, amivel Afrika földjén találkozom, a sárkányfa. Egészen ijesztő a sárkányfa-erdő. Nem is hét, de tizenhét, huszonhét fejű sárkányok fonódnak, viaskodnak, acsarkodnak, tekerednek.

Az algíri székesegyház mór-román stílusban épült a múlt század közepe táján. Megkapóan szép a homlokzata, két tornya minaret-szerű. A Djama el Kebir mecset a XI. században épült. Milyen profán mozdulatokkal mosadoknak a hívők a mecset hús kútjainál. Egy

kicsit csalódottan látom, hogy sok földreborult imádkozó nem is imádkozik, hanem alszik. Hosszú sorokban kuporognak az óriás szőnyegen. Kicsit szégyenlem magam, amiért olyan kíváncsian nézegetem őket. Az óriás szőnyegre még szandál nélkül se engednek rálépni, a homályos hús mecsetben csak igen messziről tudom megérezni a gyönyörű faragott mihrabot.

A Djama el Djedid mecset patkóíves árkádjai alatt bölcselkedő arabok üldögélnek. Vajjon miről beszélgetnek! Jó volna megérteni beszédjüket.

Lépten-nyomon találkozom a híres francia zuáv századok vitézeivel. Stilszerűlenebb öltözéket keresve se találhattak volna a szerencsétleneknek. Az óriás feketék állig begombolt vastag posztóruhát, csavaros lábszárvédőt, hatalmas szöges bakkancsot, nehéz derékszíjjat viselnek. Csokoládébarna arcukon csak úgy folyik a verejték.

A pénzért bukdácsoló kölykök lármája búcsúztat. Éjfél van, de ők buzgón merülgetnek alá a fekete vízbe. — A modern francia negyed fölött erős fénybura világít, de én inkább a sötét Kasbától búcsúszom . . .

Tunisz és Szicília között, a keleti és nyugati Földközi tenger fontos átjáróján a lappangó háború szele erősen érezhető.

Röpdösnek a reülőgépek, rajvonalba sorakoznak a hadihajók. Páncéltornyaikból ijesztő ágyúcsövek merednek. A hadihajó-lánc között motoros bárkák futkosnak, néha egy-egy utánunk iramodik. Teleírják a tengert habzó tajtékvonallal.

Málta . . . Angol kapu a Földközi tengeren. A főváros, La Valetta, félsziget város, csak keskeny sáv köti össze a nagy szigettel. Erődítmény város, sziklaváros. Öreg várfalak és modern betonerődítmények meredek partjain. A hadihajók szinte nyüzsögnek, tolonganak a kikötőben.

Ha leereszti horgonyát a hajó és elindul a motorbárka a kiszálló utasokkal a part felé, hófehér-ruhás matrózok állanak a kis hajó orrán, kezükben a gancerrel, a hosszúnyelű horgos kapaszkodóval, a kikötéshez szükséges szerszámmal. Vakítófehér-ruhás tiszt vezényszavára mozognak. Sajátságos, hogy olasz hajónk nem tiszteli meg az angol Máltát ilyen ünnepélyes kiszállással. Most az elegáns tiszt helyett gyűröttruhás öreg tengerész dirigál és a matrózok fehér ruhája pezsétes, piszkos.

La Valetta a sz. János lovagok városa. A kereszties háborúk kudarca, Rhodos eleste után ide telepednek le a híres istápolyos lovagok. Megtudom, hogy van máltai nyelv. Valami sajátosság arab dialektus. Az iskolában az angolt és a máltait tanítják. Az olasz ki van tiltva az iskolából. Málta földrajzilag Olaszországhoz tartozik. Félti is Anglia erősen tőlük. Málta fontos kulcsa a Földközi tengernek. Vigyáznak is rá ágyúk, hadihajók és fenn La Valetta főterén erősen vigyáz a kis kövér, szigorú Viktória királynő díszes bronztrónusán.

La Valetta furcsa, szokatlan és jellegzetes.

A parton a várfalak tövében apró matrózkorcsmák húzódnak. Milyen szálás, vidám, elegáns fiúk ezek az angol tengerészek. Lépcsős utcák kapaszkodnak a hegyre. A házaknak nem ablaka van, hanem ablakos erkélye. Remek, romantikus Romeo — Julia erkélyek függnek végnélküli sorban a falakon. La Valetta az erkélyek városa.

A faldetta máltai specialitás. A legfurcsább női fejdísz. Olyasféle, mint mikor esőben parasztasszonyaink fejükre borítják a felső szoknyát. Csakhogy a szélét drót feszíti és olyan, mintha egy egész sátrat cipelnének a hátukon. Kényelmetlen és meleg. Feketesége csak úgy szívja magába a napsugarakat.

A gyönyörű, forgalmas, erkélyes utcákon kecskenyáj vonul hangos mekegéssel. Egy-egy kapu előtt megfejik a kecskéket, a tejesajtáros asszonyok már várják a nyáját. Találok egy nagy teret, amelynek kövei között temérdek kerek csapóajtó sorakozik. Földbe süllyesztett gabonataratók.

Autóval barangolok a szigeten. Járok gyönyörű trópusi kertekben és elszárguldoz kiegészített, kicserepesedett, szikkadt földek mellett. A falvak kicsi La Valetták. Csupa erkély, erkély és kecske.

A legmélyebb máltai élményem találkozásom a köbevésett halállal.

A sz. János katedrális 1575. tájt épült. Temetője, kriptája a máltai lovagoknak. Az altemplomban a nagymesterek kökoporsóit kőoroszlánok őrzik. Jean de la Valette nagymester oroszlánjai vi-csorgó öreg, bős fenevadak. L'Isle Ádám nagymester oroszlánja gúnyosan csúfolódó, fölényes ábrázatú. Tanulmányt lehetne írni rólu-k. Van közöttük gögös és fennhéjázó, derűs és mosolygó... A katedrális márvány padlójának egyetlen figurája a halál. A négy-száz hatalmas márványtábla, négyszáz sűrűreg fedőlapja. Szinte félve lépegetek. Mindenütt halálfejekre taposok. Meghajtott fejjel, meg-hajtott térddel csodálom ezt a borzalmas márvány-képeskönyvet. Nincs két egyforma lap. A márványberakó mesterek ötletesek voltak. Babérkoszorús halál, biborköpenyeges halál. Bordáik fehérlenek, sötét szemüregük mindenünnen szembe néz, fogaik csattognak. Hol-bein és Rethel, a két nagy haláltánc rajzoló jöhetett volna ide tan-olni!... Trombitáló halál, homokórák halál. A halál zászlóval ro-han diadalmasan, fáklyát lobogtat, kaszával hadonász, fátyolba burkolódzik, bárdot emel ütésre, kiolt egy fáklyát, nevet és szomorú, győzedelmes és csüggedt. Találok egy alvó halált. Vagy talán halott halál? Elég lesz... Kilépek a napsütésbe.

De a halál-sorozat tovább kísért.

Éjszaka van, amikor búcsúzom Máltától. De nem sötét éjszaka. Nappali fényű reflektorok söprik a tengert. Pillanatra se hagyják sötéten a végtelen, félelmetes vizet. Cikkáznak a fénycsóvák. Ujra és újra nekirohannak a sötétségnek. A partról, a hadihajókról, a vi-lágító-tornyokról, repülőgépekről szóródik a fény. Pazar tűzijáték. Elvakul a szemünk, káprázik.

Málta fél, Málta védekezik, Málta örködik. Valahol itt lesel-keedik a háború halálhada. Ha most vézne márványtáblákat a máltai

haláltánc-művész, mennyi témája akadna. A halál aknával, a halál bombával, a halál torpedóval . . .

És másnap ágyúdörgés, tűz, füst között vonulunk be Palermóba. Kezdődik a nagy olasz tengeri hadgyakorlat. A molók falán óriási festett betűk hirdetik, az ágyúk meg a hadihajók hangsúlyozzák Mussolini szavait: „Másoknak a Földközi tenger csak út, nekünk az élet!”

És a földrajz is ezt mondja. A földrajz igazat ad nekik. Ezt mondják a hegyek, vizek, szigetek, partok, tengerek. És a szavuk félelmetesen, fellebbezhetetlenül igaz. Mint ahogy a Kárpátok szavai is, fellebbezhetetlenül igazat adnak nekünk!!

Molnár Rózsi

NYIREGYHÁZI LÁNYOK

A Nyírségen szikes rögéből
Kinőtt egy nagy város.
Olyan, mint a boldog asszony
Arca, üde, bájos.
Szép e város. Szépek benne
A fehér ákácok,
De legszebbek a kacagó
Nyiregyházi lányok.

Ott szeretnék én nyugodni
Lenn a szikes rögben;
Mégpihenni, álmodozni
A hazai földben.
Álmodni, hogy rámborulnak
Az akácvirágok.
Álmodozni felőletek
Nyiregyházi lányok.

ÖSSZETÖRTE . . .

Összetörte ez az élet
Az én hívő lelkemet.
Tiszta, fehér boldogságba
Hinnem többé nem lehet.

Hideg a dal, a napsugár.
Nincs illata `virágnak.
Magasra nem lehet szállni
A szárnyatört madárnak.

Dr. Görgey István

ÖNVIZSGÁLAT ÉS TENNIVALÓK

Az önvizsgálat a nyugalom idejében lehet gyümölcsöző. Az önvizsgálathoz befelé-fordulás kell, a befelé-fordulás legalkalmasabb pillanata pedig: a csend, az egyedüllét sokatmondó csendje. S mégis: vannak olyan pillanataink, amikor az élet hirtelen változásai, forgatagja kényszerítenek az önvizsgálatra s ezzel kapcsolatban: az önkritikára. Miben vagyok hibás, mit követtem, illetőleg mulasztottam el, hogy ide kerültem?

A magyarság szinte mesebeli óráit éli. Sáppadra fagyott arcunkban a vér, könnycsepp gördült ki a szemünkből, lüktetett az agyunk, mikor először merült föl annak a lehetősége, hogy ami még egy hónappal ezelőtt csak lázalom lett volna, most valóra váljon: talán visszakapunk valamit... Eleinte úgy futott végig a hír embertől-emberig, a drótnélküli táviró gyorsaságával és láthatatlanságával, mindenkit megdöbbsentett, mindenkit felvillanyozott; egyeseknek még könnyet is csalt a szemébe. Aztán: — voltunk, akik kételkedően ráztuk a fejünket. Mintha összeszorította volna a szívünket valami, — inkább csak sejtés, mint komolyan megalapozott bizonyosság, de fejet ráztunk és legfeljebb lelkünk legelrejtettebb zugában mertük hinni: hátha... Ez a bizalmatlanság nem állandó, — uercről-percresőt, másodpercről-másodpercre zuhanunk a leglázasabb optimizmusból a legmaróbb kétségek közé vagy viszont. Szinte váltóláz ez már, amelyben, — nem tudni, — a bizakodás lázrözsái jelentenek-e nagyobb bajt, vagy a keserűség pesszimizmuséi. Az első hírek óta Német-és Lengyelország megkapták a magukét, mi még mindég csak látogatunk és ki tudja, mit hoz a holnap...

Lehet, hogy mire ez a kis írás megjelenik, az események örjítő rohanása el is sepri, amit eddig leírtam, akkor is lesz benne aktualitás: — megörökíti akkori lelkiállapotunkat, — a várakozását, — amelynek jó- vagy rossz kimeneteléről csak a jó Isten tud. Bennünket egyelőre a bizonytalanság mellett két kérdés mar mindennél erősebben: 1. Mi az oka, hogy a mi jussunk ügye ilyen zavaros és soká húzódozó? 2. Mi lesz, ha mégis visszakapunk valamit?

Az első kérdésre látszólag könnyű a felelet: gyöngék és kicsinyek vagyunk. Nekünk nem lehet olyan fegyvercsörgéssel fellépünk, mint nyugati és északi barátunknak. Ez igaz. De ha megtartjuk az önvizsgálatot, amelyről cikkem elején szoltam, ha van erkölcsi erőnk összeszorított foggal és összeszorított ököllel a befelé-nézésre, *most*, amikor nincs időnk csendes órát tartani, akkor meaculpázva kell megvallanunk, hogy itt más bajok is vannak. Igaz, gyöngék lettünk, megnyomorítottak Trianonban, — de vajon tettünk-e valamit húsz esztendő alatt a gyöngeségünk ellen? Vagy most, amikor ezeréves létünknek talán legsorsdöntőbb óráit éljük, rájövünk, hogy „megmérítettünk és könnyüeknek találtattunk?”

Magyarország társadalmi újjáalakulása még mindig csak megvalósításra vár. Azok a hatalmas anyagi és erkölcsi ellentétek, amelyek itt, bent az országban magyart és magyart elválasztanak egymástól, nemcsak szorosán vett belső bajainkhoz járulnak hozzá, ha-

nem külső ellenállóképességünket is gyöngítik. Egyrészt azért, mert ezért semmiképen sem gyakorolnak vonzóerőt a tőlünk elszakítottak felé, akik — valljuk meg, — ha sok ferdeséggel és sok elnyomatással is kellett számolniuk az elmúlt húsz esztendő kálváriás ideje alatt, — éppen szociális szempontból legalább két évtizeddel előztek meg bennünket a fejlődésben. Be tudjuk-e hozni ezt a két évtizedet? És egyáltalán be tudjuk-e látni, hogy egészségtelen szociális viszonyainkon a másodpercek gyorsaságával kell segíteni, — ha ugyan még nem késő?!

De az elmúlt húsz év alatt még mást is elmulasztottunk s ez a második mulasztásunk most ugyanilyen erővel jelentkezik, mint az első. Szerves folytatása ez a háború előtti idők mulasztásainak, amikor hatvanhétől kezdve a világ legelhibázottabb nemzetiségi politikáját folytattuk. A háború után, amikor pedig egyik legisleg-erősebb fegyverünk lett volna annak a bebizonyítása, hogy mi, magyarok, sohasem voltunk, mert sem lelki alkatunknál, sem pedig helyzeti adottságunknál fogva nem lehetünk imperialisták. Végeredményképpen a világtörténelem legigazságtalanabb vádjával illették, — a saját hibánknál fogva. A legsúlyosabb nemtörődomséggel kezeltük épen nemzetiségeinket, akik ezer év alatt, ha öntudatlanul is, nemcsak közös állami életet, hanem teljesen rokon szellemi életet is éltek mivelünk. Ami mind magunkkal, mind pedig a legkülönbözőbb politikai jelszavakkal tőlünk elhódított nemzetiségeinkkel szemben elsőrangú kötelességünk lett volna: tisztázni a problémákat, végkép, döntő erejű bizonyítékokkal elutasítani a vádakát, beösmerni a tévedéseket és rámutatni a mások tévedésére: — mind elmaradt. Valljuk meg őszintén: egy-két lelkes ember meddő szímalomharcát kivéve, széles rétegeink még a kisebbségi sorsban élőkkel sem törődtek! Most, hogy aktuális, ezrek és százak nézik a mai Szlovákia nemzetiségi térképét, meglepetten, mert eddig még sok előkelő személyiségünk sem tudta, hogy tkp. melyek is azok a szlovákiai városok, amelyekben 50 százaléknál nagyobb magyarság él? A Szabolcsi Szemle 1937. karácsonyi számában (185—187. l.) „Kisebbségi nyilatkozat rólunk” címmel bemutattam, hogy ez a nemtörődomség milyen elkeseredést szült a kisebbségi sorsba süllyedt testvéreink között, s milyen káros következményekkel járt. Most lázas sietséggel próbálnók behozni az elmulasztottakat, — de lehet-e húsz év kitartó munkáját egy-két hónap, sőt: hetek, napok lázas forrongásában kipótolni? Lehet-e így, a történelmi pillanatok lázában köztudattá az, ami eddig csak szorgalmasan dolgozó szaktudósok kincse volt: az egységes magyar, illetőleg egységes középeurópai szellem gondolata? Kétségtelen, hogy ezek a történelmi órák sokat ültetnek át a szélesebb rétegek tudatába, de jelenti-e ez azt a mély, gyökeres meggyőződést, amellyel pld. a németiség rendelkezik kisebbségi sorsban élő testvérei felé s képessé tesz-e arra, hogy minden elfogultság és hátsó gondolat nélkül baráti jobbot tudjunk nyújtani a szlovákság felé, amely még ma, húsz évi különélés távolságában se tudja letagadni, hogy az ezeréves együttélés elszakíthatatlan szellemi rokonságot fejlesztett ki közöttünk.

S itt értem problémáim legégetőbb, legfájdalmasabb pontjára: mi lesz, ha visszakapjuk a mai Szlovákia nagyobb tömegekben, a határ mentén élő kisebbségi magyarságát?

Ha csak a napipolitika síkján nézzük, aránylag könnyű a felelet: Magyarország termékeny területeket nyer, értékes emberanyaggal szaporodik és eddig kisebbségi sorsban élő véreink legalább egy jó százalékát megmentette az elpusztulástól...

De gondoltunk-e arra a történelmi tényre, hogy húsz év alatt épen a fönt vázolt bűnös nemtörődömségünk folytán micsoda szakadékok támadtak köztünk és a szóban forgó kisebbségek között? Gondoltunk-e arra, hogy épen társadalmi téren micsoda zökkenések lesznek a kisebbségben sínylödöttek és az anyaországiak között? Odafönt új nemzedék nőtt fel, amely a mai Magyarországot csak hírből — és valljuk meg, sok tekintetben rossz hírből, — ismeri, az öregekkel együtt végigküzdötte húsz esztendő keserves kisebbségi harcát, amelyben leromlottak a nálunk még mindég méterekre meredő válaszfalak, a lerongyolt hivatalnok keblére ölelte a nemrégén még lenézett kereskedőt, a gubás paraszt baráti jobbra lelt az értelmiségi pályán dolgozónál... Igénytelen, de önérzetes és kemény nemzedék nőtt fel, amely tárgyilagosan lát meg hibákat és erényeket, megszokta, hogy megértéssel és elfogultság nélkül ítélje meg az ellenfelét és szomorkás mosollyal nézi azt, ami nálunk *lényeg*: a társadalmi formaságok teljes kiélését, a címkórságot és az üres személykultuszt...

Meg fogja-e a két magyarság érteni egymást?

Ez természetesen elsősorban tőlünk függ. Mi vagyunk az erősebbek és mint az előbb elmondottam, miénk a mulasztás is. Ha lehet, a lehető legerélyesebben be kell hoznunk az egyrészt befelé, másrészt kifelé elmulasztottakat.

A hozzánk csatlakozó magyarságnak egy pillanatig sem szabad csalódottságot, esetleg kiábrándulást éreznie, mert ez beláthatatlan tragédiákat szülne. Ha bürokráciánk merev formalizmusával és „kérlek-alálassan”-stílusával újabb nehézségek és meghurcoltatások elé állítjuk azokat, akik húsz év keserű könnyeivel és véres verejtékével járták meg a magyarság útját, nemcsak őket, hanem magunkat is elveszítjük! Egy igaz magyar embernek sem szabad azt éreznie, hogy számára az új helyzet: terhet jelent!

S itt merül föl a megoldatlan szociális kérdés. Hogyan fogjuk áthidalni az odaát többé-kevésbé leomlott és itt Magyarországon még mindég olyan tragikus merevséggel meglévő társadalmi válaszfalak kérdését? A szlovákiai magyar értelmiségi harmadik osztályon utazik és parolázik a parasztemberrel, a magyarországi csak akkor mer a harmadikra ülni, ha nem látják és az orrát fintonítja, ha egy pillanatra meg kell szólítania a parasztot. Akármilyen jó cseh nemzeti politika is volt a csehszlovák földreform, az kétségtelen, hogy a kisebbségi magyarság anyagi körülményei is arányosabbak, mint a mieink. Odaát egyformán szegény mindenki: — nincs olyan távolság ember és ember között, mint nálunk a havi harmincezer pengős és az olajbamártott kenyeren tengődök között...

At lehet-e hidalni ezt a szakadékot? A kisebbségek megváltoztatásával semmi esetre sem, — de nem is volna célszerű. Sokat beszéltünk már a magyarországi szociális kérdéstről, évek óta „divatos téma” ez: most a beszédek ideje lejárt. Lehet, hogy mire ez a cikk megjelenik, adott helyzet előtt állunk, amely elől, — mi magunk tudjuk a legjobban, — nem tudunk kitérni s nem is szabad kitérnünk. S ezt az adott helyzetet csak úgy tudjuk megoldani, ha radikálisan, az egyik percről a másikra megjavítjuk Magyarország szociális állapotait. *Tudom, hogy a hirtelen jött változás nagy megrázkódtatással és áldozatokkal jár: de ez a megrázkódtatás még mindég kisebb, mint az, amelyet a mi egészségtelen társadalmi viszonyaink okoznának odaíent.* Az áldozatra pedig minden esetben szükség van, ha azzal a nemzetet tudjuk megmenteni a feltámadás reménységével!

S a szociális problémával s zorosán függ össze: meg tudjuk-e oldani a mi társadalmunk merevségének, formába-öntöttségének ferdeségeit? Európának talán egyetlen országa vagyunk, ahol a címkór-ság ilyen magas fokozaton áll. Látszólag kis hiba ez, de ha a mélyére, a lelki rügókra pillantunk, azonnal meglátjuk, hogy talán valamennyi-nél súlyosabb. Nemzedékeken keresztül mind rövidlátóbb és rövidlátóbb társadalmi gög ez, amely mindent eltakar és mindent mellé-kesnek tart. Közügy, kultúra, anyagiak: mind másodsorban fontosak a cím jelentősége mellett. Mindenki annyit ér, amilyen patinás a *címe*: — s ezt a helyzetet a kisebbségi kálváriát megszokott magyar most is és a jövőben is — nevetségesnek fogja találni. A kisebbségi élet épen ebből a szempontból volt nagyszerű iskola: a püspök fiá-ból géplakatos lett, a tanár lánya kereskedőhöz ment feleségül, s akik Magyarországon nem számítanak a „felsőbb tízezerhez”, odaát a társadalom oszlopai... Tudom, hogy előítéleteket nem lehet má-ról-holnapra kiirtani a nemzet lelkéből. S itt mégis meg kell próbál-koznunk a lehetetlennel!

Annál is inkább, mert ez nemcsak a lelkiek kérdése, hanem az anyagiaké is. A húsz éven keresztül oly hatalmasra lendült cseh tőke nagy állomásokat, előretolt őrhelyeket épített ki magának a magyarlakta területeken is. Vajon lesz-e nemzeti társadalmunknak megfelelő emberanyaga, hogy ezeket az előretolt állásokat elfog-lalja és az idegen kereskedelmet magyarral pótolja? Nem válaszolok a kérdésre, mert nem merek: aki ismeri ezen a téren az u. n. „úri gondolkodás” ostoba előítéleteit, az a feleletet egy perc alatt meg-fogalmazhatja magában. Itt a tennivalókat a következőkben látom: az elhagyott idegen őrhelyeket azoknak a megbízható magyar ke-reskedőknek kell elfoglalniok, akik húsz év alatt a saját bőrükön tanulták meg odaát, hogy mit ér az előítéletek ostobasága és akiket a kisebbségi élet ferdeségei amúgyis megtanítottak a szervezett és nem csak kereskedelmi, hanem nemzeti munkára is.

A megbízhatóságról jut eszembe: gondoskodnunk kell róla, és-pedig minél sürgősebben, hogy mindenki megkapja az esetleges vál-tozás után a maga méltó helyét. A tizennyolcas kataklizma alatt és után az egész nemzet tanuja volt, hogy mázolódot át épen az intelli-gencia nagy százaléka az egyik pillanatról a másikra pirosfehérvöld-

ről fehérkékpírosra, vörösre, pirossárgákékre, pirosfehérpírosra : a Dunamedencében, ahol a fajok keveredése oly nagy mértékben folyt egy évezreden keresztül, *gerinc* kérdése az egész. Nos, a magyar társadalomnak nincs újabb gummigerincűkre szüksége. Aki 20 év alatt megtagadta magyarságát, eltávolodott tőle és sárbataposott mindent, ami nekünk ma szent: az maradjon meg eddigi elveinél, vállalja következményeket és ne akarjon pár nap alatt „új életet kezdeni”. Röviden: ha nincs meg, most kell megszerveznünk a pontos és lelkiismeretes információs szolgálatot, azokból a köztudomásúan megbízható kisebbségekből, akik a húszéves küzdelem alatt vesékbe iáltak és tudnak mindent. Ki kell gyógyulnunk ezeréves hi-székenységünk-ből, mert megtanulhattuk ezalatt az idő alatt, hogy mit ér a kifelé-magyarkodás! Ezzel a kérdéssel idebenn is küzdünk, — aki a kisebbségi életben minden tettével, minden szavával kiállt magyarsága mellett, az a legméltóbb arra, hogy véleményével a méltatlanokat, árulókat kivesse a nemzet testéből! Akiket épenúgy nem szabad odaengedni a húsosfazekakhoz, mint a hogy a mi, csonka-oroszági magyarságunknak sem szabad az új helyzetből húsosfazék-problémát csinálnia! Aki csak azért örül nyolcszázezer magyar visszatérésének, mert esetleg jó állás vár rá valamelyik hozzánk kerülő városban, az a legméltóbb a megégettetésre és gyehennára vettetésre!

És végül: a nemzetiségi probléma! Akárhogy is dől el Szlovákia sorsa: lehetetlen, hogy bizonyos számú szlovákot, esetleg németet ne csatoljanak hozzánk. Sajnos, nem hangoztattuk elégszer, de igaz: az ezeréves kapocs rokonainkká tette őket s ezt a kapcsolatot húsz év különélése sem tudta elszakítani! Be kell bizonyítanunk, hogy érezzük a rokonságot, szívünk minden melegével testvérként kell fogadnunk őket, hogy a többiek, akik most kint maradnak, is érezzék baráti jobbnak meleg szorítását: hogy valóban hazugság, ármánykodás volt az „elnyomás” meséje... Meg kell valósítanunk azt, amit mi is megköveteltünk és megkövetelünk még ma is a kisebbségi sorsban maradó testvéreink számára: átkerülő nemzetiségeink úgy éljék tovább a maguk nemzeti életét, ahogy minden embernek élnie kell az emberi méltóság és jog alapján. Aki nem gerince puhasága folytán lett szlovákká vagy németté az elmúlt húsz esztendő alatt, hanem valóban az szíve legmélyéig: annak szabad élet, iskola, érvényesülési lehetőség jár a Magyar Államban is a maga nemzetiségén belül... Van-e szervezetünk, vannak-e embereink, akik az odaáti viszonyok ismeretével ezt meg tudják valósítani?

...ltt a sok tennivaló. Húsz év mulasztásait kell egyszerre, szinte pillanatok alatt jóvátennünk. Nagy erőfeszítést igényel ez a jóvátétel, de — semmiesetre sem lehetetlen. Nem, nem vagyok peszsimista. A magyarság már sokszor megmutatta, hogy a döntő időkben szinte pillanatok alatt tud cselekedni. Talán a Kossuth szabadságharca mutatta meg legutóljára, hogy elsősorban mire van ehhez szükség: önismeretre és a legmesszebbmenő áldozatkészségre! Lelki-erő kell hozzá, az kétségtelen, mert különben: „Elvesztünk, mert elvesztettük magunkat.”

Sziklay László

AZ OLASZ KORPORATIV ÁLLAM

(A Bessenyei Körben 1938. februárban tartott előadás)

Olaszország nagy belső átalakulása már hosszú idők óta vita tárgya és a különböző politikai és világnézeti csoportokhoz tartozók érthetőleg más és más szempontból ítélik meg. Éppen ezért szükséges, hogy politikai állásfoglalás nélkül vizsgáljuk meg ezt az új állami berendezést és csak azután vonjunk le következtetéseket a magunk számára.

Az olasz nép alkotmányos élete és fejlődése, az olasz nép nemzetté érése nem régi keletű. Az 1870-ben létrejött alkotmányos monarchia mintául véve a nyugateurópai liberális államformát, létrehozott egy alkotmányos keretet; ezzel azonban az *Unita Italia* egy államközösségben egyesült népe még nem érett kiforrott, történelmileg igazolt nemzetté. Ehhez a világháború roppant megpróbáltatása, majd a kétéves polgárháború után hatalomra jutott fasiszta foradalom kellett, mely az alkotmányos monarchia kereteit megtartva, de forradalmi lendületét el nem veszítve, formálja át az olasz életet, gyúrja egy nemzeti egésszé, egy történeti alakulattá az olasz népet. Leszámol dogmákkal, intézményekkel, melyeket alkalmazatlanoknak ítél vagy korszerűtleneknek tart a nagy cél: az olasz nép nemzettéválása és hatalma érdekében. Nagy és nehéz feladat s mi, ezeréves nemzet bámulva szemléljük, miképpen teljesíti Mussolini a maga népével ezt a szentistváni feladatot, melyre mi egy ezredév távlatán tekintünk vissza. Természetesen a módszerek mások, a megoldandó feladat azonban lényegében ugyanaz. Ez a munka folyik ma Olaszországban szervesen, céltudatosan és lankadatlanul.

A hatalomra jutott fasizmus, mely a polgárháborúban a bolsevizmust, a *Marcia su Romával* a liberális államot győzte le, hű maradt jelvényéhez: a vesszőnyalábhöz. Célja az erők egyesítése úgy politikai, mint gazdasági téren. *A fasizmus szövetkezeti elgondolás, mely a politikát is gazdaságinak, a gazdasági kérdéseket is politikaiaknak fogja fel.*

A fasiszta államfelfogás előbb alakult ki, mint a korporációs szervezet, mert a fasizmus előbb a liberális állammal akart leszámolni és csak azután látott neki a gazdasági élet teljes átszervezésének és a korporációk életrehívásának.

A fasizmus a liberális állam helyébe a népállamot tette. A liberalizmus tagadta az államot az egyén kedvéért; a fasizmus igenli az államot, mint az egyén valóságát. Aki liberalizmust mond, az egyént mond. Aki fasizmust mond, az államot mond. Mussolini szerint nem a nemzet szüli az államot, mint azt az elavult naturalisztikus felfogás hirdette, mely a nemzeti államok politikájának alapjául szolgált a XIX. században, hanem az állam ad a saját erkölcsi egyénisége tudatában lévő népnek egy akaratot és lényegileg léteztet. Az állam ténylegesen, mint egyetemleges

ethnikai akarat, mint a jog megteremtője és forrása él. Megállása egyenlő a halállal. Ha a XIX. század az egyén százada volt, akkor azt mondhatjuk, hogy a XX. század a kollektivitás százada, ennél fogva az állam százada.

A fasizmus erős, szerves államot teremt, mely egyben széles népi alapra támaszkodik. A fasiszta állam magának követelte a gazdasági teret is és az általa létesített korporációk szociális intézményeiben és ezeken keresztül az állami gondolat végső elágazásához ér és így az államban megfelelő szervezetek keretein belül forognak a nemzet összes politikai, gazdasági és szellemi erői. Állam, mely az egyének millióira támaszkodik, akik elismerik és átértzik és készségesen szolgálják, nem azonosítható a középkori kényúr zsarnoki államával. Semmi köze sincs az 1789 előtti vagy utáni abszolutisztikus államhoz. A fasiszta államban az egyén nem semmisül meg, sőt megsokszorozódik, mint az ezredben a katona értéke nem kisebbedik, hanem megsokszorozza azt bajtársainak száma.

A fasizmus visszautasítja a demokráciában a politikai egyenlőség képtelen és konvencionális hazugságait és a határtalan haladás mitoszát. De ha a demokrácia azt jelenti, hogy a népet miképpen szorítsuk ki az állam életéből, akkor a fasizmus állama a szervezett és központosított, tekintélyen alapuló demokrácia. A fasizmus számára az állam abszolutum, mellyel szemben az egyének és csoportok képezik a relativumot. „*Semmit az állam nélkül, mindent az államban, semmit az állam ellen*” — mondotta Mussolini.

A fasiszta számára minden az államban van és semmi emberi vagy szellemi nincs, aminek értéke van, az államon kívül. Ebben a tekintetben a fasizmus totalitárius és a fasiszta állam minden érték szintézise és egysége, mely kifejezi és lehetővé teszi az egész nemzet életét.

A fasizmus számára az állam nem pusztán éjjeli őr szerepét játssza, akinek egyetlen feladata a polgárok személyi biztonsága felett őrködni. Az állam belső és külső biztonsága jótállója, de egyben a nép szellemének őre és továbbítója mindannak, amit a nemzet századok folyamán nyelvben, szokásban kitermelt. *Az állam nemcsak jelen, hanem mult is és mindenek felett jövő. Az állam túlszárnyalva az élet szűk határait, a nemzet örök öntudatát képviseli.* A formák, melyekben az államok kifejeződnek, megváltoznak, de a szükségszerűség megmarad. Amikor az állam eszménye hanyatlásnak indul és előtérbe lépnek az egyének vagy csoportok, a társadalombomlasztó centrifugális erők, akkor a nemzeti alakulatoknak bealkonyul.

A fasizmus a szabadságért van. Az egyetlen szabadságért, mely komoly dolog lehet, az állam szabadságáért és az egyén szabadságáért az államban. A fasizmus a szociálizmus ellen van, mely a történelmi folyamatot az osztályharcba merevíti és nem ismeri el az állam egységét, mely az összes osztályokat egy egyetlen gazdasági és erkölcsi valóságba olvasztja. A rendező állam keretein belül a fasizmus elismeri a szociális szükségleteket, melyekből a szocialista

és szindikalista mozgalom származott. Érvényre juttatja őket az állam egységében feloldódó korporatív rendszerében.

A fasizmus az államért van, de emellett individualisztikus is, de csak annyiban, hogy az egyén törekvése egybeesik az államével. El-lene van a klasszikus liberalizmusnak, mely az abszolútizmus elleni reakcióból származott és befejezte szerepét, mikor átalakult a nép szellemévé és akaratává.

A fasiszta állam, mely az egyéniség magasabbrendű és hatalmasabb formája, erő ugyan, de szellemi erő. Magában foglalja az ember erkölcsi és szellemi életének összes formáit. Nem lehet ennél fogva egyszerű rendfenntartó és védelmező szerepre korlátozva, mint ahogy a liberalizmus akarta. Nem egyszerű gépezet, mely az állítólagos egyéni szabadságot korlátozza. Belső forma és irányító szabály és az egész személy fegyelme. Áthatja az akaratot, éppúgy, az értelmet. Vezérelve, mely a társas közösségben élő emberi személyiség központi ihletője, behatol és gyökeret ver a cselekvő és gondolkodó ember, művész, tudós szívének mélyébe: lélek a lélekben.

A fasiszta állam nemcsak törvények alkotója, hanem egyben szabadságot ad és teret biztosít az egyénnek. Korlátozza a felesleges vagy káros szabadságokat, de fenntartja a lényegeseket. Aki e tekintetben dönt, az nem lehet az egyén, hanem csak az állam.

A fasiszta állam nemcsak törvények alkotója, hanem egyben a szellemi élet nevelője és előmozdítója. Az emberi életnek nem a formáit akarja megújítani, hanem tartalmát, az emberi jellemet, a hitet. Ezért fegyelmet követel, tekintélyt kíván, mely a lélek mélyére hatol és ott ellenkezés nélkül uralkodik. Jelvényében a liktori köteg az egység és az igazságosság szimbóluma. A fasiszta állam hatalom és uralomakarás. A római tradíció az erő eszméjét jelenti.

A fasiszta állam a polgárokat polgári erényekre neveli, hivatásuk tudatára ébreszti és egységre buzdítja. Összhangba hozza az érdekeket az igazságosság szabta korlátokon belül. Az emberi gondolat hódításait átülteti a tudományokba, a művészetbe, a jogba, az emberi szolidaritásba. Elvezeti az embereket a törzsek elemi életformájától az emberi hatalom legmagasabb kifejezésében az imperiumhoz. Századokra bizza azok nevének megörökítését, akik integritásáért vagy törvényeinek tiszteletben tartásáért haltak meg és követendő példaképpen állítja oda jövő nemzedékek elé azokat, akik területét megnövelték, azokat a géniuszokat, akik a dicsőség fényét öntötték rá.

A fasizmus realitás és csak azoknak a kérdéseknek megoldására törekszik, melyek történelmileg felmerülnek és önmagukban megtalálják vagy sugalmazzák megoldásukat. Akár a természetben, úgy az emberek között is csak a valóság folyamatába blesnyúlva és a cselekvő erőkön urrá léve, lehet hatást kifejteni. Ezért a fasiszta állam az összes cselekvő erőket az állam alkotta szervezetbe szívja fel és egységesen működteti.

Az olasz korporatív államot két törvényes rendelkezés hívta életre. Az egyik: a *Carta del Lavoro*, a Munkaalkotmány 1926-ban,

a másik: a *korporációs törvény* 1934-ben. A Carta del Lavoro az olasz népet három kategóriára osztotta: munkavállalókra, munkaadókra és szabadfoglalkozásúakra. Mind a három kategória a nemzeti munkában egyesül; helyzete, befolyása attól függ, miképen hat közre a nemzet egyetemleges munkájában, hogyan viszi előre a nemzet ügyét. A Carta del Lavoro megállapítja az összes olaszok mélyszéges egyenlőségét a munkával és a nemzettel szemben.

A Carta 1. §. kimondja: Az olasz nemzet organizmus, melynek élete, céljai, cselekvési eszközei úgy hatalmi, mint időrendi szempontból magasabbrendűek, mint a nemzetet alkotó különálló, vagy csoportokba tömörült egyéneké. Erkölcsi, politikai és gazdasági egysége a maga teljességében a fasiszta államban valósul meg.

A Carta 2. §-a így rendelkezik: A *munka* minden, úgy szervező, mint végrehajtó alakja — legyen az szellemi, műszaki vagy kézimunka — *társadalmi kötelesség*. Ezért és csakis ezért védelmébe veszi az állam.

A termelés nemzeti szempontból a maga egészében egységes. Céljai is egységesek és azok az egyének jólétében s a nemzeti hatalom fejlődésében összegeződnek.

A három kategóriába osztott olasz nemzet megszervezését a Munkaalkotmány a szakegyesületi, szindikalista mozgalomban hajtotta végre. A Carta 3. §-a egyenesen előírta e szindikalista szervezkedést és csakis a törvényes kellékek betartása mellett létrejött szakegyesületek képviselhetik az azonos foglalkozásúak érdekeit.

„A hivatási és szakszervezkedés szabad. Am egyedül csak a törvényesen elismert és az állam ellenőrzése alatt álló szakegyesületeknek van joguk arra, hogy a munkaadóknak és munkásoknak képviseljék mindama kategóriáit, melyek számára alakultak: jelesül, hogy védelmezzék érdekeiket az állammal és más szakegyesületekkel szemben, hogy mindannyiukra nézve kötelező kollektív munkaszerződéseket kössenek, hogy tagsági járulékokat vessenek ki és végül gyakorolják velük szemben a közérdekből rájukbízott teendőket.”

A munkások és munkaadók szakegyesületei jogi személyek és a kollektív munkaszerződésekért anyagi felelősséggel tartoznak. A törvényesen elismert szakegyesületek biztosítják a jogegyenlőséget a munkaadók és munkások között, öröködnék a termelés és a munka fegyelmén és előmozdítják mindkettő tökéletesülését. *A korporációk a termelő erők egységes szervezetét alkotják és teljes egészükben képviselik azok érdekeit.* Miután ez érdekek csorbítatlan képviselése a nemzeti termelés érdeke, a törvény a korporációkat állami szerveknek ismeri el. Míg tehát *a szindikalista szervezetek jogi személyek, a korporációk állami szervek.*

Az olasz munkaállamban a szindikalista szervezkedés szükségességét az adta meg, hogy az egy mesterséget űzők vagy azonos foglalkozásúaknak meglegyen az a szervezete, mely ott képviseli őket, ahol dolgoznak. De fontos az is, hogy kollégáikkal, akik az egész országban elszórtan vagy csoportokban élnek és dolgoznak,

kellő kapcsolatuk legyen. Ezért a szindikalista szervezetek magasabb fokozatokat is alkotnak. Ezért alapítják a nemzeti föderációkat. *Igy megvan minden foglalkozási ágának a tartományi szindikátusa és a nemzeti föderációja.*

Az egyes nemzeti föderációk, melyek megfelelnek az azonos foglalkozásúak különféle kategóriáinak, szintén összekapcsolódnak a konföderációkba. *A konföderációk célja, hogy az azonos foglalkozásúak országos szervezetét alkossák, hogy a fővárosban irodát tartsanak fenn. A konföderációk tehát olyan szervezetek, melyeknek révén az egyes kategóriák tudatosan és nyíltan védelmezik érdekeiket az egész nemzet előtt.*

A konföderációk száma kilenc. Ezek a következők: ipari, földművelésügyi, kereskedelmi és bank- és biztosítási konföderációk. Ezek mindegyike két-két konföderációból áll, mert külön van a munkásoknak egy és külön a munkaadóknak. Így tehát az említett négy nagy kategória összesen nyolc konföderációt alkot. A kilencedik a szabadfoglalkozásúak konföderációja.

A korporáció az az eszköz, mely az állam fennhatósága alatt valósítja meg a termelő erők teljes, egyöntetű és szerves fegyelmét az olasz nép fejlődése, gazdasága, politikai hatalma és jóléte érdekében. A korporációk száma a nemzet reális szükségleteinek felel meg. Az 1934-es törvény 22 korporációt hívott életre.

A korporációk vezérkara az állami adminisztrációból adódik. Feladatuk: közvetítés, tanácsadás és a Korporációk Nemzeti Tanácsán keresztül a nemzet gazdasági tevékenységét rendező törvények megalkotása.

A korporációk legfőbb állami hatósága a korporációs minisztérium, ahol az egész olasz gazdasági élet érhálózata összefut. A Korporációk Nemzeti Tanácsa a készülő alkotmányreform szerint pedig törvényhozói hatalmat kap és átveszi a parlament szerepét.

A korporációs rendszer abból az elgondolásból indul ki, hogy a politikai erő szüli a gazdagságot, a gazdagság pedig megerősíti a politikai tevékenységet. A korporatívizmus kétségtelenül fegyelmzett, gazdálkodás és ennél fogva ellenőrzött gazdálkodás, mert nincsen olyan fegyelem, melynek ne volna kellő ellenőrzése. A korporatívizmus felülmulja a szocializmust és felülmulja a liberalizmust: új szintézist ad.

A kapitalizmus letűnése egybeesik a szocializmus pusztulásával. Legalább is történeti egyidejűség volt a kettő között. Ezért születik a történeti pillanatban a korporatív gazdálkodás, mikor úgy a liberalizmus, mint a szocializmus már megadtak mindent, amit megadhattak. Az egyiktől és a másiktól is átörökölte az olasz fasiszta állam, ami még életrevaló bennük. Így a liberalizmusból átveszi az egyéni kezdeményezést. A Carta VII. §-a szerint: „A korporatív állam a termelés terén a magánkezdeményezésben látja a nemzet érdekének leghatályosabb és leghasznosabb eszközét. Miután a termelés magánjellegű szervezése nemzeti érdekű tevékenység, a vállalat szervezője az államnak felelősséggel tartozik a termelés irányi-

tásáért. A termelő erők együttműködéséből következik, hogy közöttük a jogok és kötelességek kölcsönösek."

Az állami beavatkozásnak csak akkor van helye a termelésben, ha a magánkezdeményezés hiányzik, ha nem elégséges, vagy ha az állam érdekei forognak kockán. A beavatkozás történhet ellenőrzés, bátorítás vagy a vezetés közvetlen átvétele alakjában.

A szociálizmusból átvette a faszizmus a szociális gondoskodás követeléseit és nemcsak ígérte, de meg is valósította. A szociális biztosításoknak oly országszerűen kiépített és pompásan működő szervei vannak, melyek például szolgálhatnak a világ bármely országának.

A liberális gazdálkodás többé-kevésbé az abszolút szabadságban élő emberek gazdálkodása volt. A fasiszta korporatív gazdálkodás az egyének szabadgazdálkodása ugyan, de a társas csoportoké is és az államé is.

A korporatív gazdálkodás bevezeti a rendet a gazdálkodásba is, mert ha van dolog, melyet rendszerezni kell, melyet bizonyos meghatározott célok felé kell irányítani, akkor valóban a gazdálkodás az, mely az állampolgárok összeségét érinti. A korporativizmus célja: nemzetgazdasági téren magasabb társadalmi igazságosság megvalósítása az egész olasz nép számára. A korporativizmus jelenti a biztosított munkát, az igazságos fizetést, a kellemes otthont, jelenti a fejlődés állandó fokozását. Jelenti, hogy a munkások és kézművesek mind mélyebbre hatolnak a termelési folyamat megismerésében, hogy részt vehessenek a szükséges fegyelmezettségben.

A korporatív gazdálkodás abban áll, hogy felkelti és megállapítja a nemzeti vagyont, mely termelésre alkalmas és rendelkezésre áll. Megállapítja, miből van sok és mi hiányzik. Ezt a leltárt a 22 korporáció állítja össze. Az általános gazdaságpolitikát a Korporációk Nemzeti Tanácsa állapítja meg. Ez a munka különösen az abesszin háború alatt Olaszország ellen alkalmazott szankciók alkalmazásával mutatta meg erejét. A korporációkban megszervezett olasz gazdasági élet ellenállott a gazdasági háborúnak és fegyelmezetten védte ki a „Népszövetség” gazdasági csapásait. A győztes háború után pedig megduzzadva erejében és igazolva önmagát, diadalmasan viszi előre az olasz gazdasági életet az önellátás útján, mert éppen a „szankciók” érvényesítése bebizonyította, hogy a háború nemcsak fegyverek kérdése, hanem gazdasági felkészültségé is.

Lehet a korporatív berendezkedés ellen érveket felhozni, lehet a liberális-kapitalista berendezkedésben elvileg megadott szabadságért keseregni, az azonban bizonyos, hogy a fasiszta Olaszország biztosan menetel a maga útján. Legyőzött olyan nehézségeket, melyeket a régi rendszerrel sohasem győzhetett volna le. Birodalmat hódított és rendez be olyan szervezettséggel és céltudatossággal, amire más gyarmatosító ország eddig nem volt képes. Világhatalmi tényező lett, századformáló erő, melyet nemcsak tanulmányozni kell, melyet nemcsak csodálni lehet, hanem olyan ország, mely előtt a tisztelet lobogójának is meg kell hajolnia.

Temesváry László

A NEMZETISZOCIALISTA ÁLLAM SAJTÓJA

1. Sajtópolitika.*

A kialakulás. A nemzetiszocialisták sajtó-reformterveiket már az 1920. február 24-iki pártprogramjukban lefektették (23. pont.):

Törvényes harcot követelünk a tudatos politikai hazugságok s azoknak a sajtó útján való terjesztése ellen.

A német sajtó kialakításához követeljük a következőket:

a) minden németnyelvű újság létrehozásánál közreműködő szerkesztő, riporter, író, vagy egyéb munkás csak német (nem zsidó) lehet;

b) minden nem német újság megjelenéséhez az állam különleges hozzájárulása szükséges s ezek az újságok német nyelven nem jelenhetnek meg;

c) minden nem német tőkeérdekeltség igénybevétele bármiféle német sajtóvállalkozásnál a vállalkozás azonnali megszüntetését s az ebben résztvevők száműzését vonja maga után.

Újságok, mik a közjó ellen törnek, betiltandók. Törvényes harcot követelünk az ellen a művészeti és irodalmi irányzat ellen, amely romboló befolyást gyakorol népéletünkre.

Az uralom elnyerése után rögtön hozzáfogtak e pontok végrehajtásához. A parlament épületének felgyújtása és leégése után betiltják négy hétre a kommunista és két hétre a szociáldemokrata sajtót és választási propagandát (1933. február 27.). Mikor aztán az ezt követő márciusi nemzetiszocialista forradalomban világossá lett, hogy a nép a marxista sajtóról semmit sem akar tudni, már csak formalitássá lett ennek az intézkedésnek a meghosszabbítása, majd e lapok végleges megszűnése. A mozgalom további következménye volt, hogy a zsidó újságtökés, kiadó, szerkesztő stb. eltűnt a közélet e teréről is. Majd lassanként eltűnt az egész párt sajtó is s a német sajtó így fokozatosan átalakult az államvezetés eszközévé.

A nemzetiszocialista sajtó így a többi államok sajtójával szemben sajátos alapjeleget öltött fel, mely célkitűzése, irányítása és helyzete szerint különbözik minden más ország sajtójától. „Die Presse als publizistisches Führungsmittel: a sajtó, mint publicisztikai vezetőeszköz” szerepel itt alapjellege és főhivatása szerint. „Befolyása a legátütöbbs és legerősebb az emberekre” — mondja Hitler — „mivel szerepe nem ideiglenes, hanem állandó. Tanításának ebben az egyenletességében és örök ismétlésében van mérhetetlen jelentő-

*Részlet a szerző most készülő nagy művéből, melynek címe: „A Harmadik Birodalom kultúrképe” lesz.

sége". Ehhez jön, hogy a nép legnagyobb része az iskolák elhagyása után, alig rendelkezik egyéb lehetőséggel arra, hogy további ismereteket szerezzen, magát továbbművelje és szellemi indításokat kapjon, mint a sajtóval. Legfeljebb a rádió hatólehetőségeit lehetne újabban a sajtóé mellett említeni, bár ennek publicitása mindenütt jóval kisebb a sajtóénál.

Érdekesen és figyelemreméltóan állítja szembe a sajtó helyzetét, működését és hivatását a liberális és nemzetiszocialista államban dr. H. A. Münster, az újságtudomány professzora, a lipcsei egyetem publicisztikai karán „Zeitung und Politik” 1935. című munkájában:

A liberális államban:

1. az újság mint Schopenhauer jelölte, „a világtörténet percmutatója, a népség kioktatása” a nyilvános élet legutóbbi eredményeiről és adottságairól, különösen a naponkénti és óránkénti változásokról a történetekben, amelyeknek az ismerete gyakran oly fontos az egész összefüggésének a megértéséhez a politikai színpadon. Ennek a munkának a nagy része a társadalmi együttélés szempontjából — különösen a modern idők bonyolult viszonyai között — egyszerűen elengedhetetlen. De az újság már ennél a kioktatásnál is tud egy népre s a népek együttélésére úgy értelmesen, mint rombolólag hatni, mégpedig keletkezésének sajtószerű előzményei által. Ez a lehetőség abból adódik, hogy mindenki felhasználhatja az újságot, mint eszközt individuális nézeteinek és véleményeinek a propagálására. Ennek az a következménye, hogy az újságok eszközei lesznek az egyes pártoknak, tőkés vagy egyéb csoportoknak, vagy egyes személyiségeknek. Ilyenformán egy liberális államban megjelenő újságok összehasonlítás révén a legjobb esetben egy áttekintést nyújtanak az illető állam politikai helyzetéről.

A tekintélyelvi (autoritativ) államban:

1. Az újság az állam szolgálatában áll. Itt is szerepel a „népség kioktatása”, de ez a kioktatás állami cél szolgálatában van: a diktatórikus-nagyhatalmi államban az uralmon lévő kisebbségi kormányzatában, a nemzeti szocialista népállamban az egész nép szolgálatában, mely politikai akaratának megtestesülését a vezérében találta meg. Az újság feladata tehát a nemzeti szocialista államban a népi közösség építésén segítőként dolgozni, a nép előtt kézzelfoghatóvá tenni a nemzeti szocialista politika szükségességét mindig újra és újra, a naponként előjövő események és intézkedések megvilágítása révén, hogy így meggyőzze a népet a nemzetiszocialista alapelvek helyességéről és a bizalomnak elszakíthatatlan kötelékét a nép és a vezér között állandóan erősítse. A sajtónak ehhez a feladatához tartozik kétségtől az is, hogy eddig tán szokatlan és népszerűtlen intézkedéseket is népszerűvé tegyen és hogy a krízis-időekben határozott hűséggel álljon mindig a vezér mellett. Így tehát a nemzetiszocialista államban töltheti be az újság azt a hivatását, hogy az államvezetés eszköze legyen, tel-

2. Az újság nyilvános kontrollszervként szolgál a társadalom, annak egyes rétegei kárainak, hiányainak felfedezésére, tehát mint kritizáló és felvilágosító faktor szerepel. Mivel a szabadelvű államnak sem hatalma, sem lehetősége nincs, sőt a kötelezettséget sem ismeri el, hogy mindenel törődjön, így ezt a posztot a sajtó foglalja el, ez fedezi fel a visszaéléseket, *de abban a formában, amennyire az sajtós érdekeivel nem áll ellentétben, s amennyiben ezt a sajtót szempontjából találja jónak.* A sajtónak ebből a „nyilvános kontrollszerv” szerű tevékenységéből a multban sok visszaélés származott. Az alatt az ürügy alatt, hogy visszaélést és hiányt fedeznek fel, az újságok nagyon is értettek ahhoz, hogy a tartalmat szenzációssá alakítsák (a jó vásár reményében), tekintet nélkül arra, hogy az állam, vagy a nép károsodik-e. Ez lehetséges volt, mert az újságot oly emberek írták, akik részint nem rendelkeztek megfelelő felelősségérzettel a közösség irányában, részint nem volt meg a kellő belátásuk az állam és a nép szükségleteiről. A liberális államokban a sajtóhivatás mindenki számára nyitva áll. „Mindenkinek írhat, aki egyéb vállalkozásainál már hajótörést szenvedett s ha a sorstól csak egy félig jó mondat készítésére is képességet nyert, már a sajtóhoz ment s az ilyen csinálja aztán a közvéleményt, bebeszéli az emberek ezreinek és százezreinek, hogy ő hivatott a kormány, az állam, a kormányzatmód és a politika kritizálására.” (Goebbels.)

3. Az újság fontos közvetítőeszköz sok magánszolgálatra, kü-

jesen függetleníve magát államellenes, vagy állam (közösség) érdeken kívül álló befolyástól.

2. Az autoritativ államban egyéb eszközök szolgálnak a kritikára és kontrollra. Szovjet-oroszországban is a sajtó köteletségévé teszi az állam, hogy a figyelmét hívja fel rá, ha egy gyárban pl. rosszul dolgoznak. De itt mindig többé-kevésbé oly hivatalnokoknak állami kontroll és kritikai tevékenységéről van szó, akik az újságot pusztán csak arra használják fel, hogy a visszaéléseket a nagyharangra kössék, mivel az egész szovjet-sajtó vagy az állam, vagy az egyedüli, az államfenntartó párt birtokában van. A nemzetiszocialista államban a kormányzat, támogatva alcsoportjaitól, a párttól és altagozataitól, maga veszi át a feladatot a károk és hiányosságok felfedezésére és orvoslására. Az újság pellengérré lesz, amelyikben az állam ellenességét leleplezik és bemutatják. Mint elrettentő példát adja hírül itt az újság az egész világnak, hogy a bűnök mily büntetésben részesültek. Sokan szemérevetik a nemzetiszocialista államban, hogy a sajtókritikáról vallott felfogása kicsinyes. Erre két idézet felel: „A nemzet nagy, alapvető kérdéseiről kell egy véleménynek uralkodnia.” (Goebbels). — „Oly időben, mint a mai, nem lehet a kritizálás a főfeladat, hanem a szellem és akarategység alkotása.”

3. Az autoritativ államok újságjainak is megvan a hirdetőrésze, de ezek a hirdetőrészek különböznek egymástól. Pl. Szovjet-oroszországban a hirdetőrész csaknem jelentéktelen. „Az abszolút tervgazdálkodásnál már önmagában elesik minden reklámo-

lönösen tartalma egy részének reklámcélokra való felhasználásával. Legtöbnyire szokásos ugyan, hogy a magánhirdetéseket egy külön hirdetéses részben hozzák, vagy más módon tüntetik fel ezeknek fizetett hirdetési jellegét. De vannak liberális államok, melyek nem fektetnek súlyt a közlési és hirdetési rész éles elválasztására. Ezen államok sajtóját aztán igen nagy elővigyázattal kell kezelni, mivel megtörténhet, hogy egy egész cikk reklámcélokot szolgál. A liberális állam újságja, mint hirdetőszerv, nagyon gyakran hasznosítja magát a kormányzat számára is. A sajtó publikálóerejét a kormányzat szolgálatába állítja, amikor „nyilvános hirdetéseket” s hasonlókat közöl akár megfizetés, akár másfajta megegyezés ellenértékéért. Ez oda vezetett pl. Brüning Németországában, hogy az állam csak azoknak az újságoknak adott „hivatalos hirdetéseket”, melyek nekik tetszetősek (genehm) voltak. Ez ad módot a liberális kormányzatoknak arra is, hogy a támogató (politikai) irányzatokat szubvencionálják.

zás szüksége”. (Artur W. Just: Die Presse der Sowjetunion, Methoden diktatorischer Massenföhrung, 1931.) Az újságok, mint állami, társulási, vagy pártvállalkozások, magától értetődőleg kötelesek mindazokat a hirdetéseket hozni, amelyek az állami és a kollektív gazdasági vállalkozásoktól jönnek. Az úgynevezett apróhirdetések az orosz újságokban csak kevésbé vannak képviselve, úgy, hogy ezek népgazdaságilag jelentéktelenek. A nagyobb üzleti hirdetések teljesen hiányoznak a krónikus áruhiány és a javkicsérelés kezdetlegessége miatt. (Just.) — A mai Németország újságjainak hirdetőrésze külsőleg alig különbözik az 1933. előtti liberális sajtórendszertől. De az államnak itt gondja van rá, hogy a hirdetésekkel semmiféle visszaélés ne történjék. Állam, vagy népellenes hirdetések, tisztatlanságok és hasonlók itt lehetlenné vannak téve. Maga az állam, melynek nem kell abból titkot csinálni, hogy a sajtót az egész nép szolgálatába állította, semmiképp sem szorul rá, hogy a hirdetés hátsó ajtaján lopja be magát az újságba.

Ilyenformán a nemzetiszocialista állam úgy a sajtó, mint a többi publicisztikai (közösségre ható) lehetőség (rádió, film, színház stb.) hivatását a népi közösség szolgálatában látja s így annak egész munkáját és közéleti szerepét e célkitűzés felé irányítja.

„Elsőrangú nép- és államérdek” — mondja Hitler — „annak a megakadályozása, hogy az újságolvasó közönség (jórészt egyszerű, könnyen hívő emberek) rossz, tudatlan, vagy pláne rosszakaratú nevelőknek a kezébe kerüljenek. Ezért az állam kötelessége, hogy ezek szellemi irányítására (Erziehung) ügyeljen és minden visszaélést megtoroljon. A legnagyobb publikus hatóereje miatt az államnak elsősorban épp a sajtó körmére kell néznie. Ha valahol, úgy itt kell az államnak elsősorban is szem előtt tartania, hogy minden eszköznek egy célt kell szolgálnia, nem kábíthatja el magát az úgynevezett „sajtószabadság” handabandázásával — hanem meg

nem alkuvó elszántsággal kell a maga számára a népnevelés ezt az eszközt biztosítani és azt a maga (állam) és a nép szolgálatába állítani." (Mein Kampf.)

A nemzetiszocialista állam Hitler pártprogramjának ezeket a publicisztikai alapdogmáit a következőkben valósította meg:

A) Az újságírotörvény (1933. október-december).

Feladat: A sajtót, amely eddig individuális szellemi tevékenységnek az állam által ellenőrzött hordozója volt, át kell változtatni a közösségi feladatok hordozójává. Az állam és a sajtó viszonyának ily forradalmi újjáteremtésénél a német újságíróra vár a *legnagyobb feladat és elkötelezettség*. Ezentúl már elsősorban nem egy magánkiadóvállalat, egy csoport, vagy párt alkalmazottja lesz, hanem az állam és a nép szolgálója. Szolgálati viszonya megfelel egy orvos, vagy ügyvéd jogviszonyának, melyek részint magánjogi szerződéses viszonyban állnak páciensükkel, vagy ügyfelükkel, részint ugyanakkor közjogi hivatásgyakorlási feltételek kötik őket. Az újságíró kettős állása a következőképp adódik:

1. az államhoz való közvetlen viszonyából, közjogi természetű, a hivatalnokéhoz hasonló, személyjogilag;

2. a kiadóhoz való alkalmazotti viszonyából, magánjogi természetű, mint eddig; a polgári jog szolgálati viszonya, az új törvény külön előírásaival; kötelezettség-jogilag;

és ezzel lett eltávolítva mindaz a bizonytalanság, amely eddig az újságíróra nézve „a nyilvános érdek képviselője” és a kiadóhoz való viszonya dilemmájában volt. Minden kétes esetben döntő a nemzetiszocialista állam érdeke, amely azonos jelentőségű a német nép érdekével.

Ennek megfelelően az új törvény körvonalazza az új német újságíró feladatait: Mindenekelőtt köteles az újságokból a következőket távoltartani:

1. ami az énérdékérvényesítő célokat a közérdekűekkel a nyilvánosságot félrevezető módon összezavarja;

2. ami alkalmas arra, hogy a Német Birodalom belső, vagy külső erejét, a német nép összefogni akarását, a német véderőt, kultúrát, vagy gazdaságot gyengítse, vagy mások vallásos érzületét sértse;

3. ami egy német becsülete és tisztessége ellen tör;

4. ami egy másiknak a becsülését és javát jogellenesen megsérti, jóhírnevének árt, őt neveltségessé, vagy megvetetté teszi;

5. ami egyéb okokból erkölcsileg visszataszító.

Magától értetődő, hogy az újságírói hivatás, amely most már államhivatalnoki jelleget öltött, nem állhat mindenki számára nyitva. Ezért az újságírotörvény előírja a nemzetiszocialista újságírói hivatás feltételeit. Aki a német sajtóban, mint újságíró működni akar, egy úgynevezett hivatáslistába kell bevezetve lennie, amely a Német Sajtó Birodalmi Szövetsége kötelékébe sorozza. Ez a szövetség köz-

jogi testületté lett a Birodalmi Sajtókamara és vele a Birodalmi Kultúrkamara keretében. Így e szövetség és tagjai — a multtal ellentétben — élvezik az erős nemzetiszocialista állam teljes védelmét. De az állam a maga részéről ezt a védelmet csak oly embereknek nyújthatja, akik méltók arra, hogy az állam részéről védelemben részesüljenek minden államonkívüli támadással szemben. Magas hivatásának gyakorlásában ezentúl senki sem gátolhatja a német újságíró s személyiségének a közérdekű szabad kifejtése az új sajtórendszer alap gondolata, amely a liberális államok úgynevezett sajtószabadsága mellett gyakorlatilag viszont sohasem volt kivihető. Ez az előjog azonban csak azt az újságírót illetheti meg, aki át van itatva a nemzetiszocialista világnézettől. Aki belsőleg nincs meggyőződve a népi közösség ideáljáról és a fajpolitika szükséges voltáról, arról az áldásról, melyet minden néptárs belenevelése hoz Hitler „Mein Kampf”-ja és a Nemzetiszocialista Párt programjának az ideológiájába, az nem lehet német újságíró. Természetesen, hogy így sem a zsidó, sem egyéb nem árja nem kerülhet szóba az újságírói hivatásnál. Mert az állam egy fajidegentől nem kívánhatja, sem el nem várhatja, hogy az árja fajpolitikát magáévá tenni, vagy pláne terjeszteni segítsen.

A második ugyancsak nélkülözhetetlen feltétel a Harmadik Birodalom újságírójára nézve, hogy *szakmájában kiképzett legyen*. S ezzel megszüntetik azt a lehetetlen állapotot, hogy az újságíró, akire a népnevelésnek oly fontos része esik, nem kellett ehhez a néhez hivatáshoz semmiféle előképzettséget magával hoznia. Az volt a közfelfogás, hogy újságíróvá születni kell. Ez azonban csak az újságíró tevékenységének egy részére áll. Hiszen a főtevékenysége éppenséggel nem a cikkírásban áll. Ehhez jön még igen nagyszámú irányító (organizáló) és technikai tevékenység, amelyek az újság összeállításánál nélkülözhetetlenül szerepelnek. Ezek viszont már nem annyira az adottság, mint inkább a szaktudás és szakszerű tapasztalás eredményei. Az újságíró egyik főfeladata, hogy a hozzá áramló híryananyag tömegéből a legrövidebb idő alatt a leglényegesebbeket kiválassza. Ehhez is külön szakképesség kell. Emellett ugyancsak nélkülözhetetlen számára oly széleskörű és alapos általános műveltség, amilyenre tán egy más pályán működőnek sem. Ez a három alapelv: elméleti, gyakorlati és általános műveltségbeli képzés szabja meg az újságíróképzés irányait is a Harmadik Birodalomban.¹⁾

Az újságíróképzést jelenleg az újságírotörvény következő tételei szabályozzák:

Újságíró csak az lehet, aki szakszerű kiképzésben részesült.

1) Ma még, átmenetileg nem teszi kötelességévé az állam minden újságíró számára az akadémikus kiképzést. Nem akarja a közhasznú munka és érvényesülés útját azok elől elzárni, akik az elmúlt rezsim alatt nem tudtak megfelelő iskolás képzettséget szerezni, de a munkaterületükön kiválva — a vezérelv alapján — magukat a sajtómunkára érdemessé tették.

Szakszerűleg kiképzett az, aki legalább egy évi gyakorló-időt töltött valamely német újságvállalatnál s itt a vállalat által kiállított bizonyítvány szerint a sajtómunkához szükséges alapismerteket megszerezte. Valamely külföldi újságvállalatnál töltött ily szaktanulmányi idő teljes egészében beszámíttatik.

E gyakorlóév ideje félévre csökken azoknál, akik valamely egyetem publicisztikai karán legalább hatfélévi tanulmányt tudnak felmutatni. (Akadémikus képzés.)

A jelenlegi német újságíróképzés főirányai szerint tehát a következő ágazatokat mutatja:

a) *Elméleti képzés* hat féléven keresztül valamely egyetem publicisztikai karán, félévenként a következő országos tanmenet szerint: I. A publicisztikai vezetőeszközök. (Áttekintő bevezetés és publicisztika munkaterületére.) II. Az újság története. III. és IV. Újságtan. V. Újságok külföldön. VI. a) Folyóiratok, b) Az újságírótvény. (A tanulmány mindig csak az I., III. és V. szemeszterrel kezdhető meg.) E kötelező tantervszerinti előadások, vele kapcsolatos szemináriumi és egyéb gyakorlatokon kívül a hallgató természetesen részt vesz még olyan privát előadásokban és kapcsolatos szemináriumi munkákban, melyek kiképzését kiszélesítik. Ezek: Bevezetés a politikai, gazdasági és művészi újságíró munkájába. A helyi s körzeti sajtó története, helyzete, problémái. A publicisztika elméleti problémái. A sajtó és a gazdasági feltételei stb. Az ifjúság, aszerint, hogy kiki mily speciális irányban akarja magát kiképezni, egy-egy ifjúsági vezetővel az élén heti gyakorlóórákkal s külön, kis szakgyűjteménnyel felszerelt helyiségekben munkaközösségi összejeleket tart, hol témakörükből dolgozatokat, beszámolókat hoznak és megbeszéléseket tartanak. Ezek: Rádió, Film, Színház, Folyóirat.

b) *A gyakorlati kiképzés*, eltekintve a féléves kötelező gyakorlati időtől, mely az egyetemi tanulmányok után esedékes, már az elméleti tanulmányokkal együtt kezdetét veszi. A politikai újságíró-előadó pl. először is elviszi hallgatóit az újságüzembe, s ott a hír befutásától kezdve, kiválasztás, feldolgozás, szedés, tördelés, korrekció, sokszorosításon át egész a terjesztésig nemcsak bemutatja, de be is vonja őket a sajtómunka csaknem minden fázisába. Utána jön a gyakorlás: anyagkiválasztás, kommentálás, tördelés stb. A gazdasági sajtóelőadó is szerkesztőség íróasztala mellett mutatja be a gazdasági rovat szerkesztésének minden csinját-binját s utána helyére ülteti felváltva hallgatóit „hogyan csinálnák?”. A művészi újságíró-előadó gyakorlatain tárcákat, utcajeleneteket kell írni, bírálni, mozi-színház-előadásokra elmenni, könyveket olvasni s azokról ismertetőt írni s azok kellékeit így megbeszélni stb. A helyi újságok egy szerkesztője (nálunk pl. a pesti lapoknál az u. n. fővárosi rovat munkája hasonlítható ehhez — viszont itt a sajtó igen egészszégesen decentralizált, tartalma mindenütt országos jellegű s csak egy rész,

rovat az, amelyik a helyi hírekkel foglalkozik) ugyancsak gyakorlatilag mutatja be, hogy mit kíván a közvélemény egy-egy laptól a helyi és környéki vonatkozású hírek közlésénél stb. Emellett természetesen gondjuk van rá, hogy rendszeresen látogassák azokat a közintézményeket is, melyek munkájához az ő munkájuk is szorosan csatlakozik (bírószág, rendőrség, posta, rádió, papírgyár, kiadóvállalatok stb.)

c) *Az általános műveltség* átfogó követelményét a német újságíróképzésnél úgy oldják meg, hogy az egyetemeken működő publicisztikai fakultások rendes hallgatói csak azok lehetnek, akik előtte már az egyetem egyéb fakultásainak hallgatói voltak, vagy jelenleg azok s a publicisztikai tanulmányaikat egyéb tudománykörök tanulmányozásával párhuzamosan folytatják. Ezek az újságtudománnyal rokon tudományszakok a következők: történelem, hazai nyelv és irodalom, filozófia, művészettörténelem, színháztudomány (színiakadémia), jog és államtudomány, politika, nemzetgazdaságtan, szociológia és rokonszakjai, amelyeknek megfelelően specializálhatja magát a publicista az újság három nagy rovatszerű követelményének megfelelően (politika, társadalom-közgazdaság, művészeti: irodalom, színház, mozi stb.) s ha óhajta, a publicisztikai karon ily speciális irányban doktorátust is tehet.

Érdekes utalást találunk még azokra a képességekre, melyeket a jövő újságírójának magával kell hoznia s amelyeket a nevelés és oktatás nem pótolhat — noha kétségtelen az is, hogy a gyakorlat többé kevésbé kifejlesztheti őket. Ezek: érzék a lényeges és jelentékeny iránt, gyors elhatározókészség és képesség, szervező talentum, széles látókör, felelősségérzet és bátorság, megfontoltság, igazságszeretet.

Végül összefoglalja azokat a feltételeket, melyek minden német közhivatal betöltésénél szerepelnek: hazai állampolgárság, büntetlen előélet, a 24. életév betöltése, szellemi, testi és hivatásbeli rátermettség és alkalmasság.

B) *A birodalmi sajtókamara.*

Az újságírotörvényen kívül a birodalmi sajtókamara megszervezése volt a hitleri kormány másik alapvető intézkedése a sajtóügyek terén. A sajtókamara alatt azonban lényegesen többet értenek itt, mint egyebütt, pl. nálunk. Értik alatta elsősorban is a propaganda-minisztérium sajtóosztályát, amely egységesen irányítja a német sajtóügyeket. *Ide tartozik tehát minden sajtóügy úgy személyi, mint anyagi vonatkozásában, tehát a hírszolgálat ügyétől és munkásaitól a technikai kivétel ügyeiig és munkásaiig minden és mindenki.* A propagandaminisztérium általános szervezetenek megfelelően a sajtókamara (minisztériális) elnökét is a propagandaminiszter nevezi ki. Ugyancsak ő nevezi ki annak az elnöki tanácsnak a tagjait is, amely a kamarai elnök mellett működik.

A sajtókamara tagjai, a különböző sajtómunkakörnek megfelelően a következő szakszövetségek szerint oszlanak meg:

A német újságkiadók országos szövetsége.

A német folyóiratkiadók országos szövetsége.

A német levelező és híradó irodák szövetsége.

Az egyházi-felekezeti sajtó főosztálya:

a) Az evangélikus sajtó országos szövetsége.

b) A katolikus egyház sajtókara.

A rádiósajtó szakszövetsége.

Az újságpropagandisták országos szövetsége.

A német olvasókörök országos szövetsége.

Német újság és folyóiratírók egylete.

A német újság és folyóiratkereskedők országos szövetsége.

Német pályaudvari könyvtárak egylete.

A német sajtó birodalmi szövetsége.

A német sajtógyorsírók országos szövetsége.

Kiadóhivatali alkalmazottak kara.

A német propagandamunkások szövetségéből a kiadó-munkások csoportja.

A sajtókamara célkitűzéseit a következőkben körvonalazzák: „Mindenfajta sajtómunkás találja meg itt érdekvéviselőjét, amint munkakörük érdekszálai is összefűzik és egymásra utalják őket. A sajtókamarának kell arra biztosítékot nyújtani, hogy a kiadó, újságíró és minden sajtómunkás a különféle erők összjátékához szolgáltatott munkarészükhöz megfelelő kölcsönös méltánylásban részesüljön úgy anyagilag, mint szellemileg s a sajtómunka így illeszkedik bele a nemzetiszocialista népszolgálat országos munkaközösségébe.”

A birodalmi sajtókamara a következő alosztályokra oszlik, amelyek jelölik egyszersmind e minisztériális kamara főbb munkai irányait is: 1. Politikai hírek. 2. Külföldi propaganda. 3. Drótnélküli szolgálat. 4. Birodalmi sajtóirattár. 5. Német lektorátusok (jellemző, hogy ezek idetartoznak) a külföldi lektorátusokkal 6. együtt. 7. Hír-szolgálat. Tehát e területeken fejtenek ki egységesítő, irányító és bizonyos fokú és jellegű ellenőrző tevékenységet. A sajtóorgánumok egyébként a sajtókamara tevékenységét a következőkben tükrözik: Egyes befutott híreket, melyek a nemzetiszocialista népközösségre bármily vonatkozásban rombolók, vagy izgatók volnának, egyszerűen visszatartatja a Német Távirati Irodával (Deutsches Nachrichten-Bureau), ahonnan minden német hírlap híryanagának legnagyobb részét kapja. (Vidékenként van még itt-ott néhány magánkézben lévő hírközvetítő vállalat, mely híryanagszolgáltatását, melyet saját-fizette külföldi ágensei révén szerez, természetesen búsán megfizetteti. Ezek közléséért természetesen a közlő lap felelős szerkesz-

tője felel, mégpedig esetenként.) Így tartották legutóbb a legszembe-
tűnőbbben vissza a németbarát walesi hercek trónigényről való le-
mondásának a híret s így erről a német újságolvasó közönség valójá-
ban csak az utolsó pillanatban értesült, mikor a külföldiek már mint
bizonyosan bekövetkezőt fogadhatták. Így nem publikálják pl. na-
gyobb exporthíreiket sem a közgazdasági rovatban, nehogy külföldi
piacaikat az így fellépő külföldi konkurrencia révén elveszítsék stb.
Ez a sajtóirányítási mód egyébként a szabadelvű országokban is
megvan kisebb-nagyobb mértékben, anyagi befolyás, törvényes
szankciók és egyéb módozatok segítségével. Így ebben csak az orszá-
gos közérdek védelme van mintaszerűen legalizálva az új birodal-
omban. Érdekesen oldják meg az országos, a közérdekű hírek és
hirdetések propagálását is, amelyeket a szabadelvű országok lapjai
búsas szubvenciók ellenében szoktak közölni. Itt a közérdekű hírek
és hirdetések közlése (pl. egy országos vagy kerületi pártgyűlés,
ünnepély, kiállítás, néprádió stb.) a sajtó népközösségi szolgálata-
nak elemi kötelessége s ezekről az egyes lapok szerkesztőségei leg-
többször már kész klisséket kapnak (legtöbbnyire igen ügyes ábrá-
val fascinááló szövegrészt), amelyeket minden további nélkül közöl-
nek. Aránylag igen ritkán fordul elő, hogy a propagandaminiszté-
rium közvetlenül avatkozna be egy-egy lap szerkesztőségi munká-
jába. Így pl. megesett, hogy egy pártorgánum „leintésben” részesült,
mert a kiskereskedelmi alkalmazottak hétvégi pihenőjének a kihar-
colásában oly lendülettel dolgozott, hogy az egész köznapi kereske-
delmi életet felborítással fenyegette, hiszen a legtöbben, különösen
élelmiszerféléket ott is csak szombat délután vásárolnak be. De a
„leintéssel” együtt jött a minisztérium ígérete is, hogy e nehéz kér-
dést külön bizottság veszi a kezébe és igyekszik minél előbb a lehe-
tőségnek megfelelően megoldani: „A nemzetiszocialista sajtó itt is
jó munkát végzett és feladatát teljesítette csak” — mondja főszer-
kesztő, aki nekem ezt az egészet elmondotta. „Felhívta a köz és a
kormányzat figyelmét az égető s országos szociális problémára. Mi
most már hallgathatunk erről. A többi a kormányzat dolga, akinek a
munkájában megbízunk. Mi most már csak az eredményre lesünk s
várjuk a boldog pillanatot, mikor már ezt közölhetjük.” *Egyébként
az ország sajtójának egységes szellemi képét nem annyira a propa-
gandaminisztérium irányító tevékenysége, mint inkább az egész sajtó
mögött lévő egységes nemzetiszocialista nemzetpolitikai világnézet
alapozza meg. A propagandaminisztérium egész működése is ezen
alapszik.* Közvetlenül, előlegesen, vagy erőszakosan jóformán soha-
sem nyúl be a lapok szerkesztőségi munkájába. Ugy az előleges,
mint az utólagos cenzúrát nemcsak hogy nem alkalmazzák, hanem
arról a legelítélőbbben nyilatkoznak, mint ami a szabadelvű államok-
ban is csődöt mond és jelent. Sőt azt sem veszik szívesen, ha az
újságszerkesztőségek egyes „ad hoc” esetekben fordulnak felvilágo-
sításért egy-egy hír közlésére, vagy kommentálására nézve a propa-
gandaminisztériumhoz. Elvi felfogásuk szerint, ha valaki maga nem
tud ilyen esetekben eligazodni, annál a nemzetiszocialista érületben

és mentalitásában van hiba s az ilyen nem való újságírónak az új birodalomban.

A sajtóügyek összpontosításának egy másik felbecsülhetetlen előnye a hírszolgálat megbízhatóságának és gyorsaságának a biztosítása. Ez Németországban, ahol az újságszerkesztés távolról sem úgy a fővároshoz kötött, mint nálunk, fokozott jelentőségű. Az újságipar egészségesen decentralizált s a legtöbb kerület (Poroszország, Szászország, Bajorország stb.) régi székhelyén, sőt ezek kisebb városaiban is megvan az a napilap, amely környékét a minimumra szorított helyi érdekű híreken kívül ellátja a legfrissebb országos érdekű híryanaggal is. Így a vidéki és berlini újságok közt lényeges különbség nincs, amiért aztán pl. egy keletporoszországi újságolvasónak eszébe sem jut, hogy ő egy berlini lapra fizessen elő. Teljesen kielégíti a „Königsberger Zeitung” s annak esti riportlapja mert a közvetlen forrásból vett hírszolgáltatása ugyanolyan friss és megbízható, mint a berlini lapoké.

Mindez különösen nekünk tűnhet fel, ahol csaknem minden sajtómunka a fővárosba zsúfolódott s így a vidék újságjai legtöbbször csak „vidéki hírharangokká” lehetnek, inkább a helyiérdekű hírszolgáltatás kislátókörű, sokszor szervilis munkájával, amelyek így a fővárosi sajtószolgáltatást semmiféle szempontból nem tudják pótolni.

2. A nemzetiszocialista sajtó képe.

Ilyenformán a német újságok ma a nemzetiszocialista világnézetnek jellegzetes képviselői s a kormány kezében a legfontosabb népszerűítő eszközzé váltak anélkül, hogy publicitásukat elvesztették volna. A nép veszi, olvassa, mert látja, hogy az ő érdekében dolgozik, tehát érdeklődik is. A sajtófőiskolák az újságszerkesztés szintjét emellett igen magas fokra emelték. Elképzelhetetlen pl. olyan német riportlap, amely gyilkosság, rablás, családi botrány vagy hasonlók híreit közölné zaftos és bő kommentár kíséretében kiszínezve, a lap homlokzatán, ordító betűkkel, hogy a nagy lappéldány jó üzletet jelentsen. Ezt a helyet mindig csak valamely közérdekű, politikai, gazdasági, szociális stb. híradás foglalhatja el.²⁾

A német pártlap mellett, melynek lapjai a párt és ennek frakciói közvetlen szellemi és anyagi irányítása alatt állanak, a német lapok legnagyobb része úgynevezett családi lap „Familien-blatt”, mik a nemzetiszocialista világnézetten kívül mintegy a család melegségét is igyekeznek a környék olvasóközönségébe sugározni, s olvasótáborukat mintegy szellemi közösségbe tömöríteni. Így a családi élet építő híradásának (eljegyzés, esküvő, születés, halálozás, házassági

2) Így joggal tervezgethetik az újságtannak a középiskolába való bevezetését is, mely az újságolvasásba akarná bevezetni az ifjúságot s annak fontosságát és népszerűsítését velük tudatosítani.

és szolgálati jubileum, születésnapok stb.) igen sok helyet és alkalmat nyújtanak a nálunk is szokásos rovatszerű közlésen kívül is. Meghatóan kedvesek azok a cikkek, amik egy-egy becsületben megöszült iparosember szolgálatának 40 éves jubileumát méltatják s a képek, amik egy-egy ezüst, vagy aranylakodalmas házaspárt hoznak családjuk körében. Innen tudja meg a német polgár azt is, hová kell gratulálni mennie. Hogy az újság ily bizalmas jó barát lehet, a decentralizált sajtónak nem utolsó előnye. Emellett nem lehet azonban azt sem elhallgatnunk, hogy a pártstb. különösen annak létszámosságos orgánumai (Umbruch, Der Stürmer, Das schwarze Korps, Der Angriff, Die Brennessel) a legdurvább és legbornirtabb támadásokat intézik az egyházak és különösen a római katolikus egyház ellen. Szinte úgy tűnik fel, hogy a valutakisibolási és homosexuális perek — mik az utóbbi időben különösen foglalkoztatták a német közvéleményt — cirkalmas tudósításai pótolják e lapoknál azokat az obscén hálószo-ba-híradásokat, melyeket az új szellem már nem enged meg s ezekkel akarnak minél nagyobb olvasótáborot toborozni. Kétségtelen, hogy a riportok mögött tények vannak, s hogy joggal hangoztatják, miszerint sajtófeladatuk népüket védeni ettől az erkölcsi pestistől is, de az a durva, közönséges hang, ahogy a felelősséget az egész egyházra hártva, a közvéleményt ellene izgatják, az egyébként oly magos szinten álló német sajtónak tán egyedüli, de igen szembeötlő szennyfoltja, ami ellen magában a német társadalomban is igen sok, bár letompított panaszszót hallhatunk.

A propagandaminisztérium irányítása folytán az újságok maguk is átfogó propagandát fejtenek ki a maguk érdekében. Dr. Hase, a szórakozott, s újságot nem olvasó professzornak elképzelt alakja a leghelyesebb helyzetekből tekint ránk a nyilvános helyek, iskolák stb. faláról, ahol egy-egy reklám a lehető legötletesebben példázza, mily ostoba helyzetbe kerülhet az, aki az újsághíradásokat nem veszi figyelembe. Legutóbb a középiskolákban hirdettek egy ily Dr. Hase pályázatot. El lehet képzelni, hogy a lurkók micsoda ilusztrációkat küldtek be. De a célt, a közügyek s így az újságok iránti érdeklődés felkeltését nemcsak hogy elérték, de mint nevelőeszközt is ügyesen alkalmazták. Még az újságterjesztésre is nagy gondot fordítanak. Így pl. eltiltották a rokkantakat, nyomorékokat a rikkanci hivatástól.

A szabadelvű államfelfogás szerint a tekintélyelvi állam úgynevezett irányított sajtója unalmas, életképtelen. Ezzel szemben a valóság az, hogy olyan sajtópraxist, mint a Harmadik Birodalom, Németország egyetlen korszakában sem tudott felmutatni. Igazolja ezt a statisztika, mely szerint a birodalom területén 1937. január 31-én 2637 újság jelent meg, mintegy 19 millió példányszámban, egy-egy lap 3.35 emberre jutva. Ebben Németországot csak az Amerikai Egyesült Államok mulják felül.

Rezessy Zoltán

TIRPÁKOK

(Kéltől-ny. M. van)

Részlet egy készülő munkából

Már a Tiszán az öreg révész s bojtárjai gyorsan
 Attették a hidast s az egész készség ideát van.
 Itt le talp, a kötél, nyolc-tíz lovat itt a szekérbe.
 „Gyí, Kesely!” Itt minden pár ló gazdája belé szól,
 Szájánál fogván a lovát, biztatja serényen.
 A lovak ína feszül, tajtékzanak, ám a szekérke
 Pár rúgással a part tetején van. Még az utolsó
 Hozzák fel s azután tábort ütven, a lovacsákák
 Abrakukat pompás étvággal eszik szekerüknél.
 Jó Kádárfija két ökrét répával etette,
 Szórt elibök szénát jó öllel, — mit faluvégen
 Vásárolt; nem akart otthonról is cipekedni.
 Bent a szekérkörben tüzek égnek, nyársakon ott sül
 Hagymával betakart jó vastag házi szalonna;
 Másik végén a nyárs beleállt egy gazda kezébe...
 Míg a szalonna kisül, a beszéd se maradhat a zsákban.
 Franczel a régi hazát sínylé, oda vert szíve vissza,
 Vagy Csaba, vagy Szarvas — nem is emlékszem, melyik is volt?
 Vagy csak a szép fiatal kor kísértette megint őt?
 Szmoljár azt az időt fájlalta, mikor poroszokkal
 Harcolt és Berlint sарcolta vitéz Hadik András.
 Ő maga is vele járt, mellén ma is itt van a vágás,
 Már a beforrt helye csak, mit a berlini harc jeleképen
 Hordani iog, míg él. De az emlék most is egész új.
 Hrenkó József öreg fővel, már ötvenötön túl,
 Emlékeztet a sok kelletlen harcra, vitézra,
 Mellyel az átjövétel, meg az itteni megtelepülés
 Járt s amiből az idős Gróf Károlyi húzta ki népét.
 A nevet említvén, sapkáját mind megemelte,
 Annyira tisztelték holtában is azt a nagy embert,
 Aki a népéért trónig, pápáig is elment.
 Ott keresé igazát és védte övéi nyugalmát.
 Óh, hogy a jó Isten holtában is áldja, szeresse!
 Már a tiát egy nap nem jó említeni véle.
 Amde az égi Atyánk küldötte helyébe Dessewffy.
 Sámuel úr szintúgy véd, támogat. Ő maga ritkán
 Jár a falun, mégis szeretettel gondol a néppel.
 Nincs panasz elhangzó, hogy az ő szíve rá ne felelne,
 Ajtaja nyitva s a nép nem fél be-benyitni az ajtó.
 Most, hogy a császárunk áldott karját felemelte,
 S vallásunkat igaz szívből gyakorolni szabad lesz,
 Jobb, derüesebb napokat küld Isten. Benne reméljünk.

Most veszi át csak a szót a szerény Kádárfiya Ádám:
 „Nem veletek jöttem; Gömörország volt a hazám, hol
 Tán ükapátok volt otthon, magam ott nevedtem
 Tiszta Murány partján, a magyar fészekbe', Tapolcán,
 Ott őrizte apám kis időn Istennek a nyáját.
 Ő nemes ágú lett, ármálist nyert a királytól,
 — Mária Terézia volt akkor kezdőbe királyunk. —
 Jaj, de korán elhalt, én mostoha kézre kerültem
 És iparos lettem. Már lelke megnyugodott vón:
 Jött a Balassa-Ragály kormányja Gömörben; az élet
 Egyre bizonytalanabb lett, merthogy eretnek a címünk.
 Úgy menekültem az éj leplében. Jó feleségem
 Szinte kidült, a futást a szegény nem bírta sokáig,
 Hátamon úgy hoztam mértföldnyire, míg a határon,
 Putnok alatt, Dubicsány s Kaza közt sikerült lepihennünk.
 Oly közel éreztem Miskolcra is azt a hatalmat,
 Csak tova, tova még! Így értem a szőke Tiszához,
 Így le a Nyírségig, hol kis falu, ritka hívő nép
 Elfogadták kirabolt testvérüket és feleségét.
 Zsellér sorban előbb, — a magam telkén vagyok immár,
 Két kezem ellátott, kis földcském van, azon jár
 Két pár ökröm; a ház táját hiszen ismeritek tán?
 Hogyha belépek a kis kapumon, vidám szeretet vár,
 Gyermekek és feleség. S én mindent ennek a népnek,
 Isten után nektek köszönök, testvéri barátim.
 Hogyha ti túrtetek, én se maradtam hátul a sorban,
 A „tírpák” nevet én is joggal vehetem fel,
 Mint ti s atyáitok. Ezt közösen fogjuk mi viselni.”

— o —

Elfáradt, ki beszélt, de a társai már az utolsó
 Mondatnál maguk is fáradtan a gyepre ledültek,
 S inkább érezték, mint hallották a beszédet.
 Még a fohászt sem igen mondhatták végig, az álom
 Elterjedt a mezőn s a kicsiny tábort leigázta.

— o —

Jó magasan fentjárt a nap, amikor útra kelének.
 Hosszú az út, rossz is, mert sok helyen aljakon át visz;
 Rőzsét gyűjteni jár két-három gazda ilyenkor,
 Kátyukat úgy tömnek, hol alig juthatnak előre,
 Néha dorongokból hidat is kell verni a gödrön.
 Sok bajjal-jajjal, nagy úton csigamódra haladnak,
 Míglen az ártéren kínlódvást átverekednek.
 Máshol domb, hogy a sok jószág majd megszakad; olykor

Két szekeret négy-négy ló húz kétszerre a dombra.
 Már Rakamaz közepén Zomborszki Gyurink szekereinek
 Összetörött első kerekét kellett kicserélni,
 Jó, hogy nem később történt, kéznél vala rögtön
 Muszbek Hans, a kovács és tüstént jött a kerékkel,
 (Mindig volt egypár készletben, az üzlete jól ment)
 S egykettő, a szekér kijavítva a többi után lép.
 Egy pengőbe került ez a baj Zomborszkinak és az
 Összetörött kereket kellett otthagyni cserébe.

VI.

ŐSZ FELÉ . . .

Ősz felé
 mikor már lassanként sárgul a lomb,

délután
 szitáló esőtől szürkés a lég

s fú a szél:
 sétádban meg-megállsz s messze tekintsz,

úgy érzed
 minthogyha valami fájna nagyon,

megborzongsz.
 Csend vesz körül, csupán csend és homály.

Ősz felé
 ilyenkor valami szíven talál,

sóhajtasz . . .

mert csend lesz akkor is, csend és homály,
 ágakon lasanként sárguló lomb,
 szitáló esőtől szürkélő lég.

* * *

Ősz felé
 ilyenén sokáig gondolkodol,

Aradvári László

NEMZETI ÉS NEMZETKÖZI IRODALOM

Ezt az értekezésemet 1936. tavaszán mutattam be a Besenyei Kör irodalmi szakosztályában, ahol igen vegyes érzelmeket keltett a hallgatóságban gondolataival és felfogásával. Csak hárman-négyen voltak, akik az értekezés *mellett* érdemben felszólalni mertek, a többi általában ellene foglalt állást. Két esztendő telt el azóta, s a benne rejlő gondolatok aktuálisabbak, mint valaha, a belőle sugárzó érzések pedig egyenesen időszerűek. Hogy pedig mennyi igazság rejlik e szavakban ma is, mennyire így kellett volna 20 év óta dolgozni, cselekedni nagyhangú frázisok helyett, azt a mai történelmi idők igazolják a legjobban. Akkoriban *nem adhattuk ki* ezt a cikket, most szükségesnek tartjuk, hogy megjelenjen. Dokumentum lehet ez is társadalmunk ez időszakbeli gondolkozására és „hivatásérzetére”, főképp pedig „elfogulatlanságára”.

Sietek kijelenteni, hogy előadásom célja nem az, hogy formailag az irodalmi műalkotás igényével lépjek fel, sem az, hogy talán a kör irodalmi délutánjainak szokása szerint bírálatra vegyék ki, s esetleg ezen az alapon elanalizálják, — hanem egyedüli szempontja gondolatokat ébresztetni, a tudatalatti gondolatokat felkelteni és élővé varázsolni. Arra kérem tehát szakosztályunk kedves megjelentjeit, szóljanak ehhez a kérdéshez, talán kérdéstömeghez minél számosabban hozzá, mondják el impresszióikat, de ne az itt felolvasott mű stílusáról, szerkezetéről, hanem a benne felvetett gondolatokról. Az a célom, hogy a valóság életével hozzam összhangba a szakosztály életét, nézzen szembe a szakosztály olyan kérdésekkel, amelyek itt élnek körülöttünk, sorsunkat irányítják.

Ilyen kérdést vetek fel: világnézeti szempontból. Kérdésem: Milyen a mai magyar irodalom? Hogy erre feleletet kapjunk, meg kell határozni, állást kell foglalni: mi az irodalom hivatása? Az irodalom ui. nem lehet könyvek összesége, hanem csakis író és olvasó közti szellemi viszony. Ez a viszony kettősséget követel meg: Hat az író az olvasóra, de viszont is, az olvasó is hat az íróra. Ebből következőleg az irodalom nem lehet öncélú, önmagáért élő, ható, meglévő, hanem az irodalomnak feladatai vannak. Ilyen feladata elsősorban az, hogy az irodalomnak közvéleményt kell formálnia. Ez a közvélemény hatással van az élet minden területére, ha nem is közvetlen, de legalább is közvetett alakban. Am csak akkor lehet hatással az emberi életre, ha lépést tart az élettel, ha vele együtt halad, ami öncélúságát már megszünteti. Az élet ui. nem ismer külön irodalmi, politikai, művészi életet külön, külön, élet van csak egyedül a maga számtalan erdőjével, vetületével és formakincsével. Biológia, politika, diplomácia, közgazdaság, pénzügy, társadalompolitika, hadügy, technika stb. együttesen formálják ki az életet, s épen az a sokféle eredő, melyből kialakul az élet, a csodálatos, s nyeri az élet nevet. Méginkább

mindezek az erők alakítják és formálják ki a népek és nemzetek céljait és energiáit. Mindez jelenti a kultúrát is, aminek külön művészi kivetítődése az irodalom.

Ha tehát nincsen öncélú irodalom, akkor a történelem sem önmagáért meglevő és fontos, hanem azért, mert az élethez van rá szükségünk, a tevékenységhez, nem pedig az élettől és tevékenységtől való kényelmes elforduláshoz, vagy épen önző életünk, gyáva és gonosz cselekedeteink szépítgetéséhez. Nietzsche szavaival: „csak amennyire az életet szolgálja a történelem, akarjuk mi a történelmet szolgálni, mert van a történelemmel való foglalkozásnak, értékelésnek oly foka is, melynél az élet elsenyved, elfajul.”

Az 1936-os év négy centennárium éve. Kettőt meg is ünnepelünk. Berzsenyi Dániel emléke és Liszt Ferenc ünneplése körében élünk szinte. Pedig ez az év emlékeztet két másik dátumra is: 1836-ban adta ki Jósika Abafiját, ezzel az első magyar történeti regényt, 1836-ban jelent meg a Szózat is Vörösmarty tollából, s immár 100 éve, hogy nemzeti imádságunk lett.

Ha azt akarom tehát meghatározni, milyen is a mai magyar irodalom, akkor ez a négyes centennárium különlegesen előnyös helyzetbe juttat. Előnyösbe, de csak engem, a történelem szemüvegén keresztül figyelve az eseményeket, de nem a mai magyar irodalmat. Miért? Erre is feleletet adok fejtegetéseim során.

A nemzeti újjászületés időszakát érezzük elkövetkezni, azaz tudjuk, hogy az életünkben döntő és ható tényezőként kezd szerepet játszani: a *nemzet*. Érezzük, hogy öntudatosítani kell magunkban a *nemzeti életet*, mert ez az egyetlen lehetőség ahhoz, hogy nagy, sorsdöntő feladatunknak meg is feleljünk. Nem mondom azt, hogy eddig nem volt *törekvés* az *öntudatos* nemzeti életre, nem állítom azt, hogy ezt mi érezzük először, de igenis, merem állítani hogy soha annyira tudatos és határozott ez az élet minden területén nem volt, mint manapság. Ennek pedig csak örülhetünk. Jelenlegi sanyarú helyzetünk pedig arra is kényszerít, hogy az egyetlen kapaszkodót ne engedjük el, hanem épen ezen a kapaszkodón jussunk el az öntudatos nemzeti élethez. S így természetes, hogy a felfelétőrekvésben a multból kiválasztjuk mindazokat az erőket, amelyek törekvéseinket már valóra is válthatják, s elsősorban a történelem láthatatlan erőihez folyamodunk a jelen feladataink megvalósításában.

Igy a négy centennárium közül a Szózatot választom ki elsősorban, s hívom segítségül, ihletőül.

100 év előtt az irodalom hazánkban indító, támogató eszköze volt a nemzeti törekvéseknek. Száz év előtt a költészet készítette elő a harcot a nemzeti újjáéledésért, életet jelentett, mely termékenyítő hatású volt a nemzeti közösségre. Széchenyi eszméi, gondolatai és vágyai tették Vörösmarty hangját a Szózatban is követelővé, s Vörösmarty költészete a magyar élet egyik irányító eszközévé vált. A Szózat pedig kettős követeléssel áll elő: a dicső élet vagy a dicső halál követelésével. Vagy dicsőn élni, vagy dicsőn halni, mely halál az erkölcs és nagyság győzelmét jelenti az anyag felett! A hal-

hatalanság érzete benne volt abban a költészetben, amely eszméi legmagasztosabbjává tette az erkölcsi diadalmaskodást, a mély, féltő és gondozó hazafiasság kiépítését a nemzet minden tagjában.

Ma is minden, itt élő, csakis egyetlen szempontnak lehet alárendelve: az ezredévi szenvedés élet-halál harcának. Minden, ami itt él, lüktet, csakis ennek a küzdelemnek lehet a kifejezője. Hacsak nem óhajtunk a bukás és eltűnés szemtanúi lenni — opportunizmusunkban és utilitarizmusunkban híve, élő halottá válni, elsüllyedni, amikor az emberek millióinak szemében nem gyászköny ül majd, hanem mélységes lenézés és megvetés.

Vajon mit árul el a mai magyar irodalom abból a küzdelemből, ebből a csodálatos nemzeti irányból? Hol teljesíti a mai magyar irodalom ezt a hivatását? Csak az elszakított területi irodalomban látunk határozott törekvést és céltudatos nemzeti erőt és akaratot, vágyódást egy szebb jövő megteremtésére.

De idehaza? Az anyaország mélyében nem ébredt még fel a lelkiismeret? Az anyaország nem adott még impulzust e harc megkezdéséhez sem. Elfásult emberek élnek itt, — akiknek nemzeti problémáik vannak az irodalomban, a hibák és bűnök kiterjedésében, a gúny és gáncsvetés eszközeivel elriogatják maguktól azokat is, akik még hinnének és bíznának bennök! A legtöbbet nem is érdekli a nemzet, mert elvesztette hitét, erejét a nemzetben, s főképp *üzletté* alacsonyította a magyarság nemes eszközét, az irodalmat. Főelv: a politika legyen nemzeti! Hozzá tehetjük: nemzeti, de olyan, hogy abból nekem, az egyénnek semmi károm ne legyen!

Végignézem a magyar irodalmi folyóiratokat, de őszintén be kell vallanom, mindig keserű kiábrándultsággal teszem le mindegyiket. Fásultak, közönyösek, s ha keresnek és találnak is problémákat: bajokat konstatálnak, de remédium nincsen, nem is akarnak mondani, mert a remédiumok — úgymond *politikai* dolgok, helyesebben: *párt-politikai* hatalmi követelmények; s a politika egész más dolog! Mint-ha a politika is valami öncélú volna a nemzeti életben.

Tény, ami tény! A csonkahazai irodalom lemaradt a nemzeti irányításban, lemaradt, mert egységtelenné, materialistává, üzletté vál. Lemaradt, mert hiú eszményeket keresett a világháborút megelőző évtizedekben, s nem értette meg Ady verő szavait, — lemaradt, mert fásultság vett erőt rajta a háború után, mert a régihez való ragaszkodásban a legfontosabbról: az öntudatos nemzeti feladatról megfeledkezett. S öncélúságában hite túlzásba mélyült: a forma túlzásába, amivel elérte, hogy a *mit* nem is fontos neki, csak a *hogyan!*

Beteljesedett tehát Kölcsey szava is: „A költő, ki nem lel magának a nemzeti régiségben kielégítő világot, nyugtalanul csapong cél és határ nélkül magából kifelé. S vagy eltompulás a végtelenségben, vagy *megromlott képzelődés a formátlanságban*, vagy vészes érzékenység az epedés által léssen csapongásának következtében.” Pedig a nemzeti hagyomány és poézis szoros függésben vannak egymással; s ahol ősi hagyomány vagy ép nincsen, vagy éppen keskeny határokkal áll, ott nemzeti poézis sem származhatik. Az ott születendő

énekes vagy saját lángjában sülyed el, vagy külföldi poézis világánál fog fátylát gyujtani. S hangjai örökre idegenek lesznek hazájában" — írja ugyanő a Nemzeti Hagyományokban.

S ez a diagnózis áll ma is, beküvetkezett, s „az idegen tűznél gyújtott fény csak homály közül sugárzik a nemzetnek". A csonk hazai irodalom nem nemzeti, hanem fásultságával, közönyével és hitlenségével nemzetközivé süllyedt.

A kapaszkodón — szerény nézetem szerint — nincs a csonk hazai irodalomnak szerepe! Az *irodalom* nem tudja, valahogy úgy látom, *nem is akarja* vállalni a nagy nemzeti újjászületésben idehaza a harcoló és küzdő szerepét, az életrehívás dicsőséges, buzdító szavát nem hallatja. Nem akarja, mert bizonyos üzleti, alantas szempontok egyfelől, másfelől viszont a régi, örökös pártvillongásokra emlékeztető cinikus és gúnyos szellemesége erősebb a közösségre ható érzésénél.

Nem folytatom ezt a tételt, inkább néhány ellenvetést teszek magamban, s azokra felelek.

Elsősorban is: nem kell az irodalomnak nemzetinek lenni, a nemzetiről nem is kell beszélni, hisz ez természetes! — vetik ellenem. Nemzeti az irodalom akkor is, ha azt nem hangsúlyozzuk. A nemzeti irodalom hangsúlyozása is csak sovinizmushoz vezet, s ez békétlenséget szerez a nemzetek életében, sőt megszünteti azt a hivatást, ami az emberszeretettel kapcsolatos; s erről talán mégsem lehet lemondani. Az emberszeretet magasztosabb feladat! — Hogy ebben a liberális felfogásban hová jutottunk már — közismert. Vannak dolgok, amikről mindig beszélni kell, aminek mindig előtérben kell lenni, épen a hatásnál fogva, amit az irodalom tesz az olvasóira. Az író nem önmagáért van és létezik, s mi olvasók sem azért, hogy őt élvezzük és olvassuk, hanem a kettő: író és olvasó határozatlanul is egymásra van utalva! Mindnyájan a nemzetért vagyunk elsősorban, azért a közösségért, melyben élni, munkálni, hatni a legszentebb kötelesség! A nemzetért és nem az emberiségért! Mert Kölcsey is megmondta már:

„Minden állat keres magának fekhelyet, minden madár fészket, hova nappali vergődése után nyugodni visszatér; s egyedül az emberen fekédnék-e a sors legterhesebb átka; vándornak lenni az egész bujdosó csillagon keresztül s mindenütt lenni, hogy mindenütt idegen maradjon? Viselhet-e az egész emberi nem iránt tiszta, szent szerelmet szívében, ki saját háznépe keskeny körében nem tudná magát bildogabbnak érezni, mint másutt mindenütt? Ki távolból megtérte után saját gyermekét nem tudná forróbb öleléssel magához szorítani, mint akármely idegent? És mi a haza egyéb, összetartozó nagy háznép egészénél! Minden ily nagy háznépet saját nyelv, saját szokások, saját ősek, saját hagyomány, saját jó- és balszerencse kötnek együvé s választanak el egymástól. S ez előszámláltak mind multból hatnak a jelenre, mind lélekről-lélekre és szívről-szívre plántált emlékezetten nyugosznak; s a szerént, amint vagy hüven ápoltatnak, vagy hűségtelen hidegséggel elhagyatnak, vagy gazdag

virágzatú nemzeti élet fejlődik belőlök, vagy nemzeti hervadás és enyészet következik.

Isten egy szívnek egy kebelt teremte: így egy embernek egy hazát. Semmi sem lehet erős, semmi sem nagy és következeiseiben tiszteletreméltó, ami cél és határ nélkül széllyelfolyt; aminek nincs pontja, melybe összevonuljon, honnan elágazzék. Azért kell minden egyes embernek saját hazájáért munkálni; azért kell szerelme egész erejét hazájára függeszteni; azért kellett a legszebb, legrendkívülibb tetteknek csak ily szerelem kútfejéből származhatni. Egész világért, egész emberiségért halni, azt Isten teheté, ember meghal háznépéért, ember meghal hazájáért; halandó szív többet meg nem bír." (Mohács.)

„Szeretni az emberiséget: ez minden nemes szívnek elengedhetetlen feltétele. Az emberiség egésze nem egyéb számtalan háznépekre osztott nagy nemzetségnél, melynek mindegyik tagja rokonunk s szeretetünkre és szolgálatainkra egyformán számot tart. Azonban jól megértsd! az ember véges állat, hatása csak bizonyos meghatározott körben munkálhat. Azért ne hidd, mintha Isten bennünket arra alkotott volna, hogy a föld minden gyermekeinek egyforma testvérök s a föld minden tartományainak egyforma polgárak legyünk. A nap természetek égitesteket bevilágít, de a világegyetem minden részeire mégsem hat ki: így az ember, ha nagy erőt nyert örökül s erejének megfelelő állást von a sorstól, ezrek, sőt milliók előtt jótékony napként világítható de az egész emberi nemre jóltevő behatást gyakorolni, az a nagyok legnagyobbikának sem adaték. Sohasem tudtam megérteni: kik azok, kik magokat világpolgároknak nevezik? Az emberi tehetség parányi lámpa, mely egyszerre keskeny kört tölthet meg fénnel; s ha egy helyről másra hurcoltatik, setétséget hagy maga után. Bizonyos helyhez kell azért kapcsoltatnunk, hogy az jótékony világítással állandóul boldogíthassuk. Minden, ami szerfeletti sok részre osztatik, önkicsinységében enyészik el. Így a szeretet. Hol az ember, ki magát a föld minden országainak szentelni akarván, forró szenvedelmet hordozhatna irántok keblében? Leonidas csak egy Spartáért, Regulus csak egy Rómáért, Zrínyi csak egy Magyarorszáért halhatott meg. Nem kell erre hosszú bizonyítás; tekintsz szivedbe s ott leled a természettől vett tudományt, mely szerelmedet egy háznéphez s ennek körén túl egy hazához láncolja." (Paranesis.)

Am mindez mégsem tudatos és nem öntudatos bennünk. Csak akkor válik természetessé, ha *öntudattá* fokozzuk a nemzeti életért való létünket, lehet erről a követelményről is teljesen letenni, s akkor fogjuk a nemzeti élet öntudatosságában az irodalom nemzetközi szerepét is híven, a magunk megtagadása nélkül teljesen betölteni.

A Szózat centennáriuma tehát erre, az öntudatos nemzeti élet kiépítésére utal minket elsősorban. Ez az első feladatunk!

De mik ennek az eszközei?

A legfőbbet Kölcsey előbb idézett szavaiból megismerjük. A nemzeti hagyomány és poézis szoros függésben van egymással. Ősi hagyományainkat kell megismerni, ápolni és feltárva költészetünk ihletőivé tenni. S erre kitűnő példát adnak éppen az elszakított területi íróink.

Ha visszagondolok a 100 év előtti eseményekre, Jósika Abafijának kell azt a mérhetetlen nagy szerepet tulajdonítani, hogy a történelem mélységeibe tekintve, kiadnáta és megszerezte a magyar mult egyik nagy értékének, az erdélyiségnek igazi művészi kidomborítását. Jósika Abafiját 100 év előtt Szontágh Gusztáv így üdvözölte: „Uraim, le a kalapokkal, — egy művet van szerencsém bemutatni, mely körében elsőrendű, legjobb, mióta a nyelv zeng; illő, hogy tisztelettel fogadjuk.” Persze, azt fogják mondani, hogy az 1836-ban természetes volt. Hol volt akkor a mi regényirodalmunk? De manapság nem is lehet, vagy csak igen keveset így üdvözölni. Megállapított tény, hogy Jósika regényírása és Abafija ép azért jelentős, mert Erdély történelmi gazdagsága, önálló állami multja, csodás természeti szépsége kifogyhatatlan tárgyi anyagot rejteget, amit Jósika *külsőleg* már sikeresen vetített kifelé, s a nagy Kemény Zsigmond *belsőleg* is érzékeltetett regényeiben. Tehát Kölcseynek egy félszázad múlva is merőn igaza volt! Akkor is ebbe a népi gondolat és érzésvilágba való lenyúlás és a mély értékek, de nem a *vas-kosságok* (!) felszínrehozása adhatta meg az *igazi nemzeti jelleget*.

S éppen ez az Erdély ma is elsőrangú szerepet játszik irodalmunkban, ez az Erdély ma is, különösen regényírásában — követve a Jósika útját — *belsőleg* és *külsőleg* olyan rendkívülit tudott alkotni, hogy nemcsak felveszi a versenyt a hazai irodalommal, sőt mérföldekkel előretör és egyedüli értéknek igazul, Jósika Abafijának centennáriuma tehát emlékeztető lehet idehaza is éppen arra, amit Kölcsey mondott: „a nemzeti hagyomány és nemzeti poézis szoros függésben állanak egymással. Jaj a költőnek, ha célja csak időtöltés volt! Ha abból nem tanulhat és okulhat az olvasó!” Az erdélyi írók olvasásából ma is az a meggyőződés érlelődik meg bennünk, hogy a nemzeti irodalom művelése és építése egyedül a nemzeti hagyományok megbecsüléséből származhatik.

S amint nem véletlen, hogy az erdélyiek olyan kiváló költő-gárdát állítanak ma is elének, amely nemzeti öntudatosságról tanuskodik, éppannyira nem véletlen az a felvidéken sem, ahol határozott nemzeti hagyományokon való épülés és a nemzeti hagyományokon való elmélyülés minden irodalmi megmozdulás kezdete volt. A kényszer és a rabság állapota csak még jobban feszíti erejüket, az elszakított végeken, s döntő lökést adott a költészet fejlődéséhez, de az alapindíték már a hagyományokba való elmélyülés volt elsősorban. S ugyanez kezdődik most a Délvidéken is, még nem irodalmi műalkotásokban, hanem falumunkával és a magyar réteg megismerő összefogásával.

Vajjon mi idehaza megértettük-e már az elszakítottak útjának helyességét? keressük-e, megismerjük-e teljesen azokat a feladato-

kat, amelyek teljes szellemi kapcsolatokat teremtenek az erdélyi és felvidéki írőkkel? Lehet erre az a felelet, hogy a megmaradt csonka részek történelmi milieuje és levegője nem olyan mély, mint akár az erdélyi vagy felvidéki. Némiképp mentő körülmény lehet, de a feladat alól felmentést nem ad! Az írónak épen az a hivatása itt is, hogy elmerüljön a népi életben és abból készítse elő a maga feladat-költészetét. Ilyen feladat-költészet az, amit ma idehaza várunk, kívánunk, mert olyan idők vannak, amikor a költészetnek nagy eszmék és nemzeti gondolatok szolgálatába kell szegődnie.

Persze, jól tudom, azt fogják felhozni, hogy a költészet szabadsága ez ellen beszél, s nem is engedhető meg, hogy a szabadság ellen vétsünk! Ám a szabadság sohasem lehet ellentétben a feladattal, mert a költészetben is szabadságra vezet. Ma nem az a fontos, hogy 2—3 esetleg kiváló, „világhírű” Molnár Ferencünk legyen, mert ebből a magyarságnak semmi haszna sincs erkölcsiekben. Hanem igenis az a feladatunk, hogy az élet minden vonatkozásában a *magyar kérdéseket* világítsuk meg és azokat tegyük ihletőinkké még az irodalom terén, a költészet berkeiben is.

Igen, jól tudom, a költészetet nem lehet parancsszóval irányítani, de *erkölcsi kötelelességek* is vannak, amelyek mégsem parancsszók, hanem mindenfelől örök törvények, s egy ilyen törvény, ma a legfontosabb: a nemzeti köteletség teljesítése. Ha Jósikáék ezt 100 év előtt megtudták tenni, a művészet szabadságának csorbitatlansága nélkül, akkor ez most sem felesleges követelés! S van rá példa bőven a végeken túl, hogy meg is lehet tenni!

De hisz mit akarok — mikor az irodalom berkeiben ép az utolsó időben olyan törekvések indultak meg, hogy a román írőkkel kezdet fogjanak és barátságosan próbálják meg a jövő középeurópai útját előkészíteni? Igen, igen, jól tudom, de a törekvés meg is bukott. Meg is kellett buknia, mert nem volt meg az előbbi feltétel, hogy kiépítettük volna az utat az erdélyi testvérekhez. Bármily paradox ez a tétel látszólag, mégis ezért bukott meg ez a székely-vállalkozás, s meg is kellett buknia, mert a vállalkozás komolyságában senki sem bízhatott. A román írók testvéri ölelkezése a magyar írőkkel: minő nevetséges valójában, akkor, amikor az erdélyi magyarságot a legelképezetőbb durvaságokkal készítetik nyelvizsgákra, s kitérítik őket a legalsóbb állásokból is. Ki hihet akkor ilyen ölelkezés öszinteségében? Egyik fél sem! A román kormány nem is engedélyezte a találkozást, sokak csodálkozására, de azok, akik az öszinte találkozásban nem is hittek sohasem, most sem csodálkoztak, csak természetesen találták a román választ.

A középeurópai gondolat nagyon helyes, s irodalmilag azt előkészíteni igen okos felfogás. De azért a középeurópaisághoz út nem a román, tót, horvát s egyéb nemzetiségekkel való barátkozáson át vezet. Hanem ennek a barátságnak előfeltétele: *az elszakított magyarokkal való teljes szellemi kapcsolat* kiépítése elsősorban. Ez pedig ma még nincs meg. Ez a kapcsolat nemcsak abban áll, hogyha testvéreink

idejönnek, ünnepeljük őket, hanem főképp abban, hogy minden kérdésüket mi is számontartjuk, segítőkészet nyújtunk nekik idehaza azzal, hogy öntudatos magyar munkával, mely benne ég minden vágyunkban és törekvésünkben is, itthon is a *magyart* tesszük minden gondolatunk, tettünk főirányító eszközévé. Megismerjük életüket, küzdelmüket, ellátogatunk mi is hozzájuk, s ihletet merítünk magunknak is az ő sorsukból. Így öntudatos magyar élet fejlődik majd ki szellemileg, erkölcsileg köztünk, s akkor a középeurópai gondolat nem üres szócséplés lesz, hanem szükségszerűség ép azok részéről, akik eddig kezdeményezést sohasem vállaltak ily törekvésben, csak látszólagos elfogadást, ezeknek folyománya a visszautasítás volt a valóságban. Erőseknek kell lennünk, s egységes felfogásúnak az elszakítottakkal, s akkor a szükségszerűség fogja az utódállamokat megbékélésre szorítani. De, amíg az nincs meg, addig a mi középeurópaiaskodásunk csak humbug lesz és merő ábrándozás! Mert az utódok nem is hitték, hogy mi becsületes szándékkal közeledünk feléjük, s békés megértést keresünk, hisz nem hiheti a becsapó és megrabló fél sohasem, hogy a megrablott és becsapott barátkozási szándéka őszinte. De ha az elszakítottakat idehaza is teljesen megértjük és ha az ő törekvéseik nálunk teljes és igazi támogatásra találnak, akkor a nyomás, amelyet innen arrafelé gyakorolni lehet: a középeurópai sorsközösség felismeréséhez vezethet. Miért képes a német kivülről gyakorolt nyomással minden területen, ahol szigetei vannak, eredményeket elérni. Mert fenntartja, ápolja és erősíti a kapcsolatokat, s egyik főfeladata a németiség külső erősítése is, (Csehország, Jugoszlávia, Románia). Iróink helyesebb úton haladnának, ha a magyarság összefogását illetően keresnének elsősorban feladatokat és ihletetőket maguknak és így viselnék és szolgálnák a nemzeti irodalmat.

Van már Nyugatunk, mely nyugatról várja az ihletést, van már Apollónk, mely középeurópai testvériséget igyekszik teremteni, vannak felekezeti irodalmi folyóirataink, amelyek az öntudatos felekezetiiséget építik ki, — de nincs még olyan magyar folyóiratunk, mely a kisebbségi magyarság felé építené ki az utat. Hogy itt is, ott is jelenik meg ilyen cikk, mely felvilágosít a felvidéki, délvidéki, erdélyi magyarság sorsáról — nem elég! Olyan kellene, amely egyedüli programjának ezt tekintené. Üzleti vállalkozásnak rossz ez — mondják egyesek — s ez a jellegzetes kép is: Ez is üzlet már? Nem érdeklődnek iránta az emberek itt? Mit szóljunk ehhez a kérdéshez már? Semmit, csak magunkba nézünk és még sötétebbnek látjuk a fellegeket a jövődő felett!

Ime, egy nagy feladat, igazi nemzeti feladat, mely *nem üzlet ma*, az igaz, de vajon ezért rossz-e és helytelen-e?

Üzlet! Üzlet! Ez a mi csonkairodalmunk jellegzetes bélyege is. A materiális világnézet, amelyből mintha nem is volna kiút semmi!

1836: Berzsenyi halálának éve! Mintha ez a forduló itt mindenre emlékeztetne és sok mindent követelne is tőlünk! Ma is elmondhat-

juk Bessenyeivel: „Forró porvihar fojtja az életet!” A szent poézis és a dicső erény — teljesen kivesztek közülünk, a poézis szentsége epoly lenézett, mint az erény dicsősége. A költészet célja nála: „Lelkünk minden erejét harmóniás emeltségbe hozni és szabaddá tenni.” Az a szabadság nála azonban az erkölcsi megkötöttségé. Esményi világa az elvonultságában a vallásosság, hazaszeretet és költészet köré csoportosul, akár Arany Jánosé. Nálánál buzgóbb, mélyebb, alázatosabb hívő alig akad egész irodalmunkban, nálánál féltőbb, aggódóbb gonddal a nemzeti élet iránt alig volt költőnk, az egyetlen Adyt leszámítva. Ő az első, aki öntudatosan hirdeti: csak az önmagunk hibáitól teljesen megtisztulva, csak a tökéletes őszinte felemelkedéssel érhetjük el céljainkat. S mindehhez lelkesítő szózzal a költészet világa vezeti el. Számára a költészet nem időtöltés, hanem feladat, köteleességteljesítés. Ez a feladat és köteleességteljesítés pedig nála is épen a nemzet érdekében történik, mert szerinte „sincs szebb, sem nagyobb, mint a lélek szépsége és annak magas szózata”. Ám ez nem időtlen, és tértelenségben áll előtte, hanem a nemzeti élet igaz, őszinte irányításában. Berzsenyi száz év múlva is erkölcsi hatalom marad, erkölcsi, akinek a legnagyobb ellensége a bűn, melylyel mindig harcolni kell, s mely ellen Isten és a Haza eszméjével, erejével mindig küzdeni alapvető köteleesség! Ez a spirituális élet-szemlélet Berzsenyi halálának százados fordulóján mai értékét is elénk állítja. Mély erkölcsi élet, mely hittel telített, mely gondolatban, érzésben a szebb és nemes lélek útját készíti elő.

S ez az aktualitása meghatározza már a nemzeti irodalom legfőbb köteleességét is nemzetközi viszonylatban a mi irodalmunkat illetően. Nemzeti létünk ismét tragikus válaszút előtt áll: egyik oldalon a távol jövőben fenyegető germán, a másik oldalon a közeljövőben aktuálissá válható szláv elnyelés veszedelme áll előtérben. Vagy — vagy! — sokak megállapítása szerint. Van kivezető út azonban: a megerősödés, egységes nemzeti állásfoglalás bármely vezedelmet elhárítja önmagában. Mert csak a gyengét lehet beolvasztani és felszívni teljesen. Az erős, aki mindig öntudatosan ismeri nemzeti életének fontosságát — el nem tüntethető a világ színpadáról.

Az önmagunk erejében való hit azonban — jól tudjuk — nem elegendő: az erőszakosság és hódító vágy megsemmisítheti külsőleg a legnagyobb öntudatot is, mely azután csak belső ellenállásra szorítkozhatik. Az egyetlen, ami e tekintetben biztosítékot adhat: a közös világnézeti alapra helyezkedés, azaz az örök emberi érzések és gondolatok, eszmények felismerésével, a történeti rendeltetés láthatatlan, de ismert erővel előkészíteni a jövőt. Barátokra van szükség tehát és a két veszedelmes barát közül, gondolkozás nélkül és világnézeti beállítottságomnál fogva is csak egyetlen kivezető utat látok e tekintetben, ami nemzetközi feladat is: harc a bolsevizmus ellen a keresztény gondolkozás és keresztény lélek hatalmas erőivel. Ezért nem tudok és nem is hihetek szláv orientációban, mert körülül olyan szláv és szlávós végek vannak, amelyek ma is nem a

keresztényi erőkkel, nem a keresztényi gondolattal, hanem a nemzetközi jelszavakkal igyeksenek bekeríteni minket és életképtelenné tenni. Olyan érdekellentétek, olyan képtelen lelki és szellemi ellentétek állnak itt ört körülöttünk, amelyekkel emberi számítás szerint soha kiegyenlítést találni nem lehet. S ha egyébként is a közeledést és jobbrafordítást úgy akarják elérni ezek az államok, hogy szövetekeznek azzal az állammal és azzal a hadsereggel, amely Krisztus, Isten és a kétezeréves kereszténység ellen tör: akkor már 1000 esztendő keresztény kultúránk minden igazságos erejével tiltakozni és opponálni kell ellene.

Jól tudom, hogy az utódállamok szlovák, oláh és szerb-horvát lakossága erősen keresztény érzésű, — de azt is jól tudom, hogy ezek közül az egyetlen a Jugoszláv állam, amely erősen opponált és opponálna is a bolsevista szövetekezés ellen, s nem hajlandó még a kisantant érdekek védelmében sem elfogadni a vörös szövetséget. Az őszinte és mély becsületes szándék, a keresztény gondolkodás ezeknél a népi rétegeknél feltétlenül győzedelmeskedni fog, s ez a közös egyetértés és cél végeredményben a legerősebben fogja összekapcsolni a magyarságot ezekkel a népekkel. De a jelenlegi helyzet mégis azt parancsolja, hogy arrafelé forduljunk, ahol a népi és nemzeti együttérzés a keresztényi kultúra megőrzésével Isten és Krisztus törvényeit szembe előtt tartja, s a történeti erőket nem dobja sutba. Nem is olyan régen állapította meg Brandenstein Béla, a Szent István Akadémiában, hogy az új államrendszerek óriási erővel vitték előre a keresztény érzést és gondolkodást, bár azt is jól látja, hogy sok túlzás és keresztényellenes vonás van bennük. A közös nagy ellenség, a bolsevizmus ellen egyesült erővel össze kell fogni az összes keresztényi erőknek, különben a szovjet a maga keresztényellenes tendenciájával, materiális világnézetével csak elképesztő mélységbe süllyesztheti az emberiséget.

A sorsdöntő útnál tehát láttuk milyen a magyar irodalom, s azt is milyennek kellene lennie, hogy feladatát betöltse. Nehéz gyakorlati kérdést vetítünk csak előtérbe még: mi vajjon a mai helyzetnek oka a hazai magyarság életében? Kik irányítják az irodalmat? Kétségkívül az irodalom irányítói a folyóiratok és kiadók. Ez utóbbiak egyedül azok lehetnek, akik a keresztény nemzeti világnézet szempontját tartják *megalkuvás nélkül* maguk előtt. Megalkuvás nélkül, üzleti szempontok mellőzésével. Ez nincs meg ép ma! Itt e világnézet szempontjából még erőteljes beavatkozástól sem szabad visszariadni. Valamikor szükségesség volt a nyelvújítás, s Kazinczy Ferenc erős keze a nyelvújítást győzelemre vitte. Bizonyos, hogy az ő erős keze és irodalmi diktatúrája nélkül nem indulhatott volna irodalmunk sem olyan hirtelenül a legszebb útra, a nemzeti klasszicizmus felé. Vannak esetek, nemcsak alkalmak, amikor ilyen beavatkozásra feltétlen szükség van. És Kazinczy mondta: túlzás nélkül nincs harc és harc nélkül nincs győzelem! S ha volt is a nyelvújításnak sok túlzása, mesterséges beavatkozása csak hasznára vált a nemzeti irodalomnak és a nemzetnek!

Folyóirataink pedig a már előbb kifejtett nemzeti gondolatnak keresztényi erővel való kiépítését magukra vállalhatják, anélkül, hogy ezzel a művészet szentségének és szabadságának értanának! Mert ha folyóiratok és kiadók e világnézetet érvényesítik az irodalomban, akkor kétségtelenül hatalmas nemzeti érzéstöbbletet és öntudatos nemzeti erőt fognak adni az irodalommal a magyarságnak. Ez a feladat pedig a legnagyobb és legszebb, akkor is, ha másutt, talán a l'art pour l'art nevében azt fogják mondani, hogy nem értékes irodalom, mert tendenciózus! De Kossuth szavával élve: „A nemzet a legnagyobb! A nemzet életéért és jövőjéért mindent szabad és meg kell tenni!”

A mi irodalmunknak sorsdöntő helyzetünkben van tehát nemzeti és nemzetközi feladata. A nemzeti feladat teljesítése a nemzetközi feladatot is megvalósíthatja. Keresztény nemzeti irodalmat! — ez a mi nagy irodalmi feladatunk. Felismerjük-e vagy sem, átlátjuk-e, hogy az irodalom nem lehet öncéll és időtöltésre való — a jövő kérdése. Minden nem függ ettől a kérdéstől. De egy szebb, jobb és igazabb magyar jövő kétségkívül előbb bonthatja ki a szárnyait, ha aggodalmas időkben — s ilyen a mai is — az irodalom teljesíti nemzeti feladatát. Egy öntudatos nemzetet, mely az élet minden területén a nemzeti érzéssel és Krisztus igéivel dolgozik — sohasem lehet eltiporni!

Dr. Belohorszky Ferenc
(1936.)

ALKONYODIK

Alkonyodik. Közelg az est.
Reánk borul, mesélni kezd
Színről, illatról, virágról,
Édes, szép, letűnt világról.

Alkonyodik. Az árnyék nő,
Nesztelenül lép, felém jő.
A mult báját ontja, ontja,
Minden kincsét visszahozza.

Tünik a gond, a bú, a baj.
Körülvesz vidám kacaj.
Fülemben cseng a régi dal:
Boldog a szív, míg fiatal.

Görgey István

ALSZIK A REGGEL

Ilyenkor reggel mind pihennek
a homályos szürke folyosók.
Ilyenkor álmvilágban járnak
és tiszták lesznek, szelídek, jók.

Mennyezet alján
alszik a halvány
lámpa.

Összesimulva
alszik a barna
lépcső.

Homályköpenyben
szunnyad a csendben
az ajtó.

Ásít a páros
csillagvirágos
ablak.

Ilyenkor reggel mind pihennek,
álmukban messze, messze mennek
a tárgyak.

Most nem zavarja őket az ember,
alszik a csönd, alszik a reggel,
alszik a reggel.

LEÁNYKA, ARCOD KERESSEM . . .

Behúnyt szemmel egyre látlak
Te barna, lágyszemű leány.
Mosolygva jössz most is előttem
mint egyszer akkor, délután.

Mosolygva jöttél és azóta
leányka, arcod keresem . . .
Órák hosszán rovom az utcát
bolondosan, szerelmesen.

S behúnyt szemmel egyre látlak,
látom mosolygó arcodat . . .
Azóta nem tudok aludni —,
ébren vigyázom álmodat.

MI LENNE?!

Be jó, hogy csönd van . . .
 be jó, hogy lány kézzel simogat a szél,
 az éjszaka szunnyad, senkisésem beszél.

Mi lenne . . .
 mi lenne, ha örökké élne
 a légből kiáltott szó;
 dübörgő csatazaj;
 hősök kiáltása;
 haldoklók hörgése;
 anyák bús panasza;
 árváknak sírása;
 béna-beteg-vakok
 rémült nyöszörgése;
 ezerszer elromlott
 élet káromlása;
 összetört sorsoknak
 fájdalmas „miért“-je??!!

Mi lenne . . .
 mi lenne, ha nem tűnne messze,
 nem veszne folyókba,
 nem veszne ködökbe,
 nem veszne esőkbe
 gyárok sipolása,
 gépeknek zúgása,
 munkások nyögése??!!

Mi lenne???
 Micsoda lárma,
 bábeli pokol,
 örült zürzavar!

Be jó, hogy csönd van,
 be jó, hogy lány kézzel simogat a szél,
 az éjszaka szunnyad, senkisésem bezzél.

Aradvári László

Hirdetéseket felvesz

a „Szabolcsi Szemle“ kiadóhivatala

A BESSENYEI KÖR 40 ÉVES JUBILEUMA

Április 24—25-én ünnepelte meg a Bessenyei Kör 40 éves jubileumát. Ez alkalomból a Szemle ünnepi számot bocsájtott ki, amely a Kör 40 éves történetét is tartalmazta. A kétnapos ünnepségek sorozata méltó volt Bessenyei emlékéhez, méltó volt a Szabolcsvármegyei Bessenyei Kör multjához egyaránt. Az ünnepségek sorozatáról a következőkben számolunk be.

Az ünnepségek április 24-én, vasárnap reggel indultak meg Bessenyei szobra előtt.

Vasárnap reggel 10 órakor felvonult Nyiregyháza valamennyi iskolája a Bessenyei-szobor elé, ahol megnyitották a két napon át tartó Bessenyei-ünnepséget, melyet a Bessenyei Kör negyven éves évfordulója alkalmából a Bessenyei Kör rendezett Nyiregyházán. Zászlókkal jöttek az iskolák, a Kossuth reálgimnáziumból tanáraik vezetésével és ihletetten hallgatták azt a nagyvonalú szónoki beszédet, amelyet Korompay Károly, a Bessenyei Kör ügyvezető alelnöke intézett hozzájuk. Az ünnepséget a Leventezenekar a Nemzeti Hírszekeggyel kezdte meg, majd a nemzetiszínű drapériával bevont emelvényen Nyiregyháza egyik legkiválóbb szónoka, Korompay Károly dr. jelent meg, hogy lelkesítő beszédben méltassa a nap jelentőségét. Korompay Károly dr. az ifjúsághoz szólott, a magyar jövő letéteményeseinek Bessenyeiről és mindjobban hevülő szavak suggetiojával inspirálta az ifjúságot a nagy igazságok követésére, amelyek Bessenyei követése nyomán tárulnak a magyarság elé. Az iskola — mondotta — kettős tevékenységet fejt ki, ismereteket közöl az élet számára és nevelő erővel hat a jellemképzésre. Bessenyei alakja, pályája jellemképző erővel segít az iskolának abban, hogy az önzetlen, áldozatos munkára sarkaljon. Megfestette Bessenyei pályafutását, azt a határozott életvonalat, amelynek alapgondolata a magyar nemzeti ideál követése. Bessenyei látta, hogy a magyarság elmaradt az európai népek útján és internacionális eszmék tengerében süllyed el. A fény és pompa, mely Bécsben fogadta, nem kábitotta el, hanem magára eszmélt és az egyéni mértéken túl a nemzetközösség tudata serkentette arra, hogy megszerezze azt a műveltséget, amely képessé teszi a nyugati nemzetek életszínvonalának követésére. Így lett vezére a megújulásnak, így szerzett híveket a nagy feladat betöltésére.

A szónok beszédében mind hatalmasabb erővel bontakozott ki az az igazság, hogy az egyéni életen túl a nemzeti közösség az, amelyért érdemes élni, a jelen tulajdonképpen nincs, csak jövő van, mert a jelen minden percben multtá válik. A jövőben kell élnünk, a nemzet jövőjében és ebben fáradozott Bessenyei is. A mai ifjúságot ez az eszme lelkesíti és ez képesíti alkotó nemzeti munkásságra. Bessenyei életében a szorgalomnak volt nagy erkölcsi indítéka is, ezt várjuk a fiatalságtól. A nemzetnek dolgozik, aki szorgalmas munká-

val fejt ki aktív erőt és a nemzet javaiból vesz el, aki nem teljesíti kötelességét.

Korompay nagyhatású szavaira lelkes éljennel felelt a fiatalság, majd Vityi Tibor, a Kossuth reálgimnázium tanulója Vietórisz József dr. alkalmi ódáját adta elő nagy hatással, az ifjúság pedig megkoszorúzta Bessenyei szobrát.

A leventezenekar a Himnuszt játszotta és az ifjúság méltóképpen vezette be a sorozatos Bessenyei ünnepeket.

11 órakor tartotta meg az Országos Középiskolai Tanáregyesület Élőnyelvi Szakosztálya nyiregyházi vándorgyűlését, melyről a helybeli sajtó a következőkben számolt be:

A Szabolcsvármegyei Bessenyei Kör fennállásának 40-ik évfordulójának ünnepeit az Országos Középiskolai Tanáregyesület (OKTE) élőnyelvi szakosztályának a vándorgyűlése nyitotta meg. A gyűlést a szakosztály az Állami Tanítóképzőintézet dísztermében tartotta meg. A színlőttig telt teremben városunk nyelvi szakos tanárain kívül 40—45 fővárosi, debreceni, miskolci és más városbeli tanárt és tanárnőt számoltunk össze s a hallgatóság soraiban dr. Hankiss János egyetemi nyilvános rendes tanárt is üdvözölhattük.

Dr. Petrich Béla gimn. igazgató, elnök (Budapest) megnyitó beszédében örömet fejezte ki, hogy a Bessenyei Kör 40 éves évfordulójának szentelheti gyűlésének a munkarendjét és felhívta a figyelmet az élőnyelvek oktatásának a rendkívűli fontosságára. Különös öröme, hogy megnyerte előadóul dr. Eckhardt Sándor egyetemi nyilvános rendes tanárt, a magyar-francia kapcsolatok kímélyítésének legelső harcosát, a Bessenyei-tisztelet tudományos zászlóvivőjét.

Szohor Pál, városunk fáradhatatlan polgármestere emelkedett szólásra. Nagyhatású beszédében a város és a Bessenyei Kör örömet tolmácsolta s kijelentette, hogy a szakosztálynak a csatlakozása a Bessenyei Kör ünnepeinek az emelését jelenti. Felemlítette, hogy Budapesten a közigazgatási tanfolyamok ügyeibe való betekintésével közelebről megismerkedett az oktatásügy sokféle nehézségeivel s azóta sokkal nagyobb tiszteletet érez a munka iránt, amelyet a közoktatók végeznek. A Bessenyei Kört 40 évvel ezelőtt azért hívták életre, hogy a magyarosodás ügyét szolgálják. A felvidékről itt letelepedett 80 család lassan-lassán, erőltetés nélkül elmagyarosodott. Azt a privilégiumot, hogy a kultúra áldásait csak a nagy házak lakói élvezték ezelőtt, szívós munkával a Kör a nádfedeles házakra is kiterjeszthette. A Kör nem erőltette a magyarosodást, az önkéntes törekvésnek csak módot, meg eszközt nyújtott és irányt szabott. Ezt kívánja folytatni a Kör és ezért nagy szeretettel üdvözli a tanárok vándorgyűlését.

Ezután Zsolnai Vilmos gimn. igazgató, a Szabolcsi Tanári Kör elnöke üdvözli a szakosztályt és kítűnő előadóit, majd dr. Eckhardt Sándor egyetemi nyilvános rendes tanár kezdte meg „Bessenyei és a francia gondolat” című értekezésének előadását. A tanulmányt teljes terjedelmében a hírneves szerző engedelmével a Szabolcsi Szemle közli, hogy módja legyen városunkban minden mű-

velt polgártársunknak, aki nem tudott eljönni az előadásra, megismerkedni Bessenyeinek szellemtörténeti arculatával és a francia gondolatnak nemzeti öntudatunk ébredésében való felbecsülhetetlen értékével. A mindvégig lebilincselő előadást az igen válogatott művelt hallgatóság lelkes tapsal köszönte meg.

Dr. Kováts Albert felsőkeres. isk. tanár, tanulmányi felügyelő (Budapest) „Az idegen nyelven tanítandó szókincs kérdése” címen igen alaposan megírt szaktanulmányát olvasta fel; a szaktanári társaság igen figyelmesen hallgatta végig az előadást, sokan jegyezték is egyes adatait és nagy tapsal jutalmazták a kiváló szaktudóst.

Dr. Sipos Lajos gimn. tanár, a szakosztály titkára (Budapest) nyelvtanítási célokra kiválóan alkalmas filmeket mutatott be. A németre Ausztriát, az olaszra Velencét, a franciára Marseille-t vetítették s valóban ilyen képek, megfelelő felírásokkal és előkészítéssel igen hatásos eszközei a nyelvoktatásnak.

Az OKTE Élőnyelvi Szakosztályának a vándorgyűlése városunk közművelődési életében nemcsak újsághír, nemcsak „kulturális esemény”, hanem a tanári társadalom emlékezetes találkozója itt Nyiregyházán, a Szabolcsi Tanári Kör rendezésében s igazolása annak, hogy városunk a tudomány és szaktudás képviselői számára is ugyanaz, ami a művészet és irodalom számára volt már évtizedek óta: a magyar műveltségnek tüzhelye és bástyája.

Dél előtt 10 órakor nyílt meg a Szabolcsvármegyei népipari és iparművészeti kiállítás. Erről a kiállításról külön számolunk be részletesen jelen lapunk hasábjain.

Délután 3 órakor kis zarándoksereg látogatott el Tiszabercelre, hogy a nagy magyar testőr szülőhelyén lerója háláját a nemzet nagy fia iránt. Az ünnepséget a helybeli Dalárda énekszáma vezette be, mely után Hankiss János dr., a debreceni egyetem tanára a következő beszédet mondotta:

„A sír visszatér a bölcsőhöz. Néhány nappal ezelőtt még úgy volt, hogy az ernyedtt por vándorútra indul s megérkezik abba a földbe, amelyen az élet csirázni kezdett gazdag pezsdüléssel. Egy nagymúltú egyesület azzal ünnepelte volna meg születése napját, hogy halottat költöztet. Aranyérmek, harsonák, virágfüzérék helyett néhány maroknyi földdel akarta megajándékozni magát.

Vagy talán azt a közmondást akarja megerősíteni, hogy sírva vigad a magyar? és a halotti torok különös hangulatkeverésére áhi-tozik?

Bizonyosan nem ezért állunk ma itt földre sütött tekintettel és égre emelt szívvel a szeszélyes április szélben, amely úgy végigborzongat, mint igazi temetésekén szokás. Amikor a test hazatérésére vágyakozunk, a léleknek akarjuk bizonygatni, hogy hívek vagyunk hozzá és hogy ihletet várunk tőle. A Bessenvei Kör, amely Szabolcs megye nagy fiának nevébe fogódzott, hogy megóvja a maga életét a vidéki irodalmi társaságokat oly gyakran fenyegető eltörpüléstől és elszáradástól, most a földnek átadott s új föld igényelte port szeretné érinteni kezével, hogy további munkájára erőt kapjon, — de tudja,

hogy sem a név, sem a hamvak nem segíthetnek rajta, ha nem lebeg körülötte a névadónak a porból szabadult elvált szelleme, ha nem szállja meg az a lánglélek, amely önmagát égette el, mint a XVII. és XIII. század magyarjának talán még a fülelilénél is gyakrabban emlegetett madara: a tragikus föniks.

Mi büszke, mi szegény magyarok, akik oly szívesen tévelygünk nem földi téreken, emlékeink és álmaink, vágyak és káprázatok mezején, azért jöttünk hódolni emlékeidnek, Bessenyei György, mert lelked után áhítózunk. Összezsugorodott hazánk szűk ruha nemzetünk igazi testének, vagy — ha így jobban tetszik — torzó, amelynek a letört karok megkezdett mozdulatainak egész skáláját ki kell fejeznie. Minden csepp vért, amit lehet, minden kézzelfogható párányt, amely hozzá tartozik, ide akarunk hozni a közelünkbe, ahol a lélek, a gondolat, a szó szabad és erős lehet. Bessenyei György, azért szeretnők idehozni hamvaiddat, hogy idekössük szellemedet és hogy magunk is mindig jobban érezzük a kötelezést, amely belőlük lelked iránt kiárad.

Nincs idő, sem alkalom, hogy boncolgatni próbáljuk azt a lelket, amely itt szállong, hatalmas szárnycsapásokkal kavarva föl hétköznapi lelkünk tespedt nyugalmát. Akik ide jöttünk, mind tudjuk, mi voltál a hanyatló és ébredező magyar szellemiség életében s hogy műveiden kívül jellegzetes magyar életmintát hagytál ránk, amelynek varázsa sohasem illan el egészen. Itt vannak a magyar tanárok, akik ma is közvetlenül a Te nyomodban tapossák a földet, amelyen a kultúra gazdag vetését oly sokszor teszi tönkre a májusi fagy és az ő elméjükön és egész küzdelmes életükön keresztül ugyanolyan finom és határozott ereken lesz tápláló magyar életnedvvé a nyugati gondolat, mint a te elméden és a te életedben. Itt vannak a magyar föld minden rendű és rangú szerelmesei, akik azért küzdenek a drága magyar rögért, hogy rajta a magyar gondolat gyökeret verhessen és Istennek tetsző kenyeret teremthessen és akik oly nagyon megértitek a Te visszaszállásodat a földhöz, amely a magyar léleknek mindig drága, akár munkatér, akár száműzetés helye, akár sírhant. Nyugat és Kelet harca, amely a mi magyar életünkben már szinte nem is harc, hanem mindennapi misszió, amelyhez hozzászoktunk és hozzáfinomultunk, Benned és egy kissé bennünk is jellemalkotó és erőt termő energiává tisztult: makacs szívósságra, idegen gondolatok savaiban edzett magyarságra, országot építő és nemzetet megtartó, sokoldalú és lelkes műveltségre hív.

Nagy lélek, tudjuk, hogy csak az az ünnep kedves Neked, amely után tízannyi munka fakad. Új jubileum felé indulva, egy gondolatnyi hétköznapi munkát készít elő, s csak az a férfi, akinek minden szavából pihenőre álltunk meg itt. Hol állhattunk volna meg másutt, mint a Te emlékednél? S erről a pontról nem indulhatunk el a megszokott kívánsággal: „Béke poraidra“ hiszen ezeket a szentelt porokat mi magunk akarjuk bolygatni, mert szeretünk. Békéjük a mi harcunk lesz, nyugalmuk a Te földi nyughatatlanságodhoz méltó, szent nyugtalanság, s akkor nyujtózol el égi gyönyörrel szülőfölded takarója

alatt, amikor érzed, hogy az a föld, amelyet emberszívvvel mozgattál, a magyar föld mégis mozog! A mi munkánk ritmusa lesz a te pihenésed ritmusa.

Nem „Béke poraidra!”, hanem „Munka és küzdelem hamvaidért és hamvaid fölött!”

A nagyhatású beszéd után Bessenyei György magához c. versét szavalta el Török László, majd a Dalárda énekelte el a Himnuszt.

Ezután megkoszorúzták a kör az emléktáblát. Az emlékszóvakat Szohor Pál polgármester, a Kör elnöke mondotta.

Tiszabercel nevezetességeinek megtekintése után Korocz László ref. lelkész látta vendégül a nyíregyháziakat.

A vendégek a késő esti órákban tértek vissza Nyíregyházára.

Másnap, hétfőn délben a vendégek serege érkezett Nyíregyházára. Délután fél 5 órakor a Bessenyei Kör és vendégei Bessenyei szobrához vonultak, ahol egyenként megkoszorúzták a szobrot. Először Pásztóhy Artúr testőrszázados, a m. kir. testőrség nevében tette le a koszorúját, majd Pap Károly dr. a Csokonai Kör, Aixinger László, a pozsonyi Toldy Kör, Szohor Pál, a Bessenyei Kör nevében tett koszorút a szobor talapzatára.

Délután fél 6 órakor a Kulturális Egyesületek Szövetsége tartotta meg a Vármegyeházán rendes évi közgyűlést.

A közgyűlésen Kállay Miklós dr. elnökölt, aki nagy beszédet mondott a decentralizáció elengedhetetlen szükségességéről. Utalt Klebelsberg Kunó grófra, aki először látta meg, hogy Magyarországon a főváros vízfejként duzzad, hogy minden 7.8 ember fővárosi. A vidék elmaradt — az értékes vidéki kultúra elsorvadt a főváros előretörése következtében. Amióta Klebelsberg Kunó gróf kezdeményezett, a vidéki értékek istápolása ma már nem ábránd. De hogy ez az akció teljes sikerrel járjon, szükséges a megfelelő szellemi előkészítés. Ezt végzi a KESz. is. Kállay Miklós dr. megnyitóját a közgyűlés az elnök indítványára elnökké választotta Hankiss János dr. egyetemi tanárt, az európai hírű tudóst, aki eddig is sokat fáradozott a vidéki és fővárosi kulturális elemek harmoniába fogása érdekében. Hankiss dr. felszólalásában azt a témát fejtegette, hogy a túlzott faluromantika nem kedvez a városok értékelésének. Kimutatta, hogy a városok a magyar nemzeti kultúra szolgálatában jelentős szerepet tölthetnek be és a magyarosodásnak tudatos tényezői voltak.

A közgyűlés Kállay Miklós dr. indítványára táviratban üdvözölte a kormányzatot, köszöntötte a Nobel-díjas Szentgyörgyi tanárt, Szüllő Gézárt; főtákkárrá választotta Spányi Géza dr.-t, a vidéki kulturális törekvések lelkes vezérét. Nagy figyelmet keltett Faluhelyi Ferenc dr. előadása. Faluhelyi Ferenc egyetemi tanár a pécsi egyetemi kisebbségi intézet igazgatója, a következő előterjesztést tette a magyar nemzeti kisebbségi intézetek fejlesztése tárgyában:

Mínt hogy a magyar nemzet számára életszükséglet az elszakított magyar nemzetrészekkel való kulturális kapcsolatok kiépítése és fenntartása és mínt hogy ezen kulturális kapcsolatok fenntartásá-

nak és kimélyítésének eszközei az egyetemeink mellett létesített kisebbségi intézetek, ezen intézeteknek továbbfejlesztése nemzeti szempontból elsőrendű fontosságú.

Ezért javasolom:

1. hogy az egyetemi kisebbségi intézetek hatékonyabb munkájának az elősegítésére ezen intézetek számára biztosítsák

a) egyszeri berendezési átalány (az intézet könyvtárának felállítására, térképek beszerzésére stb.);

b) évi átalány a kiadványok és folyóiratok költségeinek a fedezésére, a könyvtár továbbfejlesztésére és az intézet egyéb kiadásaira;

c) a segédszemélyzet intézményes rendszeresítése. Kívánatos a tanársegédeknek és gyakornokoknak állami szolgálatba való kinevezése és előmenetelüknek biztosítása a XI. fizetési osztálytól a VII. fizetési osztályig.

2. A magyar tudományegyetemek kisebbségi intézeteinek a vezetői állandó Együttműködési Bizottságot létesítenek. Ez a bizottság évnegyedenként üljön össze az egyes kisebbségi intézetek székhelyein az ottani kisebbségi intézet vezetőjének elnöklete alatt. A bizottságnak tanácsadó és irányító jellege legyen. Célja: az egyes kisebbségi intézetek eredményesebb működésének biztosítására az egyes intézetek közötti összhang és együttműködés lehetőség szerinti megteremtése.

3. Az egyetemek és főiskolák minden szemeszterben állítsanak be órarendjükbe rendszeresen olyan kollégiumokat, melyek az utódállamoknak és főképp az utódállamok magyarságának kérdéseivel foglalkoznak. Az új tantervvel kapcsolatban az összes alsóbbfokú iskoláknál is találják meg az intéző tényezők a módot a revíziós olvasmányok kapcsán a jelzett kérdések beható ismertetésére.

4. A magyar nemzeti kisebbségek kérdéseinek a megismertetésére az egyes kisebbségi intézetek közreműködése mellett állíttassék be szervesen és rendszeresen a rádió és a film a nagyközönség tájékoztatása érdekében.

A munka megindíthatása, illetve a már megindított munka intézményes és tervszerű kiépíthetése érdekében az intézeteknek feltétlenül szükségük van a legjelentősebb kisebbségi vonatkozású munkákat magában foglaló könyvtárral, folyóiratanyaggal, lapokkal, térképekkel, nemkülömben megfelelő bútorokkal való felszerelésre. Ez a berendezés egy-egy intézetnél legalább 10.000 pengőt igényel. Az intézetek munkájukat akadálytalanul és megfelelőképpen csak úgy láthatják el, ha évenként a rendes egyetemi dotáción kívül legalább 2500 pengő áll rendelkezésükre. Intézetenként legalább három tanársegéd szükséges a munka megfelelő elláthatása érdekében. Csak így valósítható meg az utódállamok impériuma alá került magyarság sorsának a szemmel kísérése és problémáiknak beható tanulmányozása. A segédszemélyzetnek az állami szolgálatba való beosztása hosszabb időre az intézethez kötné őket, ami nemcsak a munka folyamatosságát tenné lehetővé, de módot nyújtana a megfelelő utánpótlás nevelésére is.

A Kisebbségi Intézetek Együttműködési Bizottságának a felállítását szükségessé teszi az a természetes kíváncsi, hogy a kisebbségi intézetek munkája között legyen meg az összhang. Az, hogy a bizottság ülései negyedévenként felváltva tartandók az egyes intézetek székhelyein, éppen ezt az összhangot, illetve azt kívánja szolgálni, hogy a kisebbségi intézetek vezetői kölcsönösen ismerjék meg egymás munkáját. A bizottság új gondolatokat és eszméket is vethet fel, tevékenysége azonban általában csak konzultatív jellegű. A javaslat nem kívánja megsérteni azt az elvet, hogy az egyes kisebbségi intézetek autonóm egyetemi intézmények és működésük egymástól független.

A magyar közvélemény s ennek keretében az ország megcsonkítását közvetlenül át nem élt fiatal nemzedék a tapasztalatok tanúsága szerint csak igen csekély mértékben tájékozott a magyar nemzettest egyharmadát kitevő kisebbségi magyar nemzetrészek sorsát és kérdéseit illetően. Meg kell ezért ragadni minden eszközt a felvilágosítás érdekében. A rádióknak és a filmnek a felvilágosítás szolgálatába való állítása ezenfelül a külföld fokozott tájékoztatását is lehetővé tenné. A kisebbségi problémáknak az egyetemek tanrendjébe való beállítását már a MANSz. és azután a budapesti kir. magyar Pázmány Péter Tudományegyetem jog- és államtudományi kara is sürgette.

A közgyűlés a részletesen megindokolt javaslatot egyhangú határozattal magáévá tette.

Kuthy dr., a KESz. ügyvezetője részletes tájékoztatót adott a KESz. tevékenységéről, amelyet a megszállott területeken is élénk visszhanggal fogadtak.

A Bessenyei Kör negyven éves fennállása alkalmából rendezett kulturális ünnepek kiemelkedő mozzanata volt az a fényes kerektek között lezajló ünnepség, amelyet a vármegye dísztermében tartottak meg.

A nagyterem minden talpalatnyi helye megtelt a kultúra iránt érdeklődő szabolcsiakkal, az egyházak, a hadsereg, a polgári társadalom, a tudományos és irodalmi egyesületek, egyetemek képviselőivel. Ott láttuk báró Feilitzsch Berthold ny. minisztert, Szabolcs negyven év előtt volt főispánját, Kállay Miklós dr. ny. minisztert, a KESz. elnökét, dr. vitéz Jákey Ferenc főispánt, Mikecz Dezső dr. udvari tanácsos, Erdőhegyi Lajos dr. felsőházi tagokat, Borbély Sándor dr. alispánt, Domján Elek ág. hitv. ev. püspököt, a Move. elnökét, Bányay Jenő nagyprépost vikáriust, Török Dezső apátkanonok, főesperes-plébánost, Bernstein Béla dr. főrabbit, Paulik János ig. lelkész, kir. kormányfőtanácsost, Gergelyffy András dr., Nánássy Imre dr. országgyűlési képviselőket, vitéz Lázár Ferenc, dr. Erdőhegyi Ferenc főszolgabírákat és a vármegyei tisztikar számos tagját, Szohor Pál polgármestert, Vietórisz József dr. főigazgatót, a Kisfaludy Társaság tagját, Czobel Minka költőnőt, a Kisfaludy Társaság tagját, Csíkés Sándor dr.-t, a Tisza István Tudomány Egyetem rektorát, Papp Ferenc dr., Hankiss János egyetemi tanárokat, Falu-

helyi Ferenc dr. egy. tanárt, a Pécsi Janus Pannoniusz Társaság küldöttét, dr. Kuthy Sándort, a KESz. főtítkárárt, vitéz Putnoky István, vitéz Hunfalvy Artúr ezredeseket, Gulyás Pál költőt, az Ady Társaság elnökét, majtényi Kiss Sándor kir. államrendőrségi főtanácsost, az államrendőrség, a kir. csendőrség parancsnoki karát, vitéz Eötvös Sándor államásparancsnokot, a honvédtisztikar számos tagját, vitéz Pásztohy Artur századost, a m. kir. testőrség küldöttét, Aixinger Lászlót, a pozsonyi Toldy Kör ügyvezető elnökét, Streicher Andor dr. szatmári alispánt, a Kölcsey Egyesület elnökét, Téry Tivadar dr. kir. törvényszéki, Oláh János dr. kir. ügyészégi elnököt, Bertalan Kálmán dr. egyházfelügyelőt, vitéz Halmy, vitéz Fábry csendőrpáncsnokokat, a Bessenyei Kör elnöki karát, titkárságát, a városi tisztikar képviselőit és a társadalmi élet számos kitűnőségét.

A díszközgyűlést Szohor Pál polgármester, a Bessenyei Kör elnöke nyitotta meg.

Szohor Pál elnöki megnyitójában utalt arra a szükségletre, amely 40 esztendővel ezelőtt az akkor alig két évtizedes megyeszékhely társadalmában egy kulturális egyesület létesítése érdekében felmerült. Ki kellett tární a kultúra számára a nádfedeles hajlékok ajtajait is. Nyiregyházán a kultúrának megértése könnyen ment. Utalt a magyarosodás munkájára is, amely a nyiregyházi tanyavilág népe között a példaadás munkája révén szinte észrevétlenül, önmagától nyert megoldást. A Nyírség földjét izzó nemzeti érzés fűti át s ezért van az, hogy most a jubileum napján nem kell harocról beszélni.

A Bessenyei Kör négyévtizedes történetét szemlélve megállapítja, hogy annak életjelenségei mindenkor a közállapotok függvényei voltak. Az első évtized közönséget nevel, áldozathozatalra tanít. A második évtizedben világnagyságokat mutat be a nyiregyházi közönségnek a Bessenyei Kör. A harmadik korszak a világháború aléltságával függ össze, azonban ebben az időben is jut minden esztendőre egy-egy ragyogó génius, akiknek szelleme visszaemlékeztet a nagy multra. A negyedik korszakra a gazdasági válság nyomta rá bélyegét, de ebben a korszakban indul idegenbe a Bessenyei Kör, amikor felkeresi a fővároson kívül Miskolc, Debrecen, Sátoraljaújhely, Mátészalka kulturális egyesületeit.

Az ötödik évtized küszöbén kötelességének tartja, hogy elismeréssel hajtsa meg a zászlót a Kör nagynevű elnökei előtt, akiknek élén az első elnök, báró Feilitzsch Berthold, Szabolcs vármegye akkori főispánja áll. Sorra követik őt az elnöki székben dr. Mikecz Dezső ny. alispán, felsőházi tag, dr. Kállay Miklós titkos tanácsos, ny. földművelésügyi miniszter, dr. Mikecz Ödön igazságügyminiszter s dr. Vietórisz József.

A volt elnökök előtt való tiszteletadás után üdvözli a megjelent előkelőségeket, a nagyközönséget s megnyitja a díszközgyűlést.

Az elnöki megnyitó után nagy figyelemmel hallgatta meg a közönség dr. Vietórisz József főigazgatónak, a Kör jelenlegi elnökének

Bessenyei-ódáját, amelynek formai és tartalmi szépségeit hálás tapsal köszönte meg.

Az óda elhangzása után a Városi Dalegylet a Magyar Hiszek-egyet énekelte el a felállással tiszteletet tevő közönség előtt, majd nagy figyelem között emelkedett szólásra dr. Kállay Miklós ny. földművelésügyi miniszter, a Kör egykori elnöke, hogy elmondja ünnepi beszédét.

Nincs szándékában, — mondotta — hogy Bessenyei György értékét az országos keretek közül kiemelje, azonban azt hiszi, hogy a róla való megemlékezést mégis itthonról kell kezdenie. Ennek a vármegyének a szülőtte volt Bessenyei, innen indult el nyugatra, hogy kultúrát keressen és ide tért vissza. Nem is indulhatott volna el Bessenyei más helyről, mint innen. S ha mégis máshonnan kellett volna elindulnia, nem lett volna munkásságának olyan eredménye, mint amilyen így volt.

A Dunántúl a nyugati kultúrhatások alatt állott. Ez a vidék nem termelhetette volna ki azt a gondolatot, amelyet Bessenyei hozott haza. Erdélyi sem lehetett volna Bessenyei, mert Erdély különállásában nem volt alkalmas arra, hogy a francia kultúrtörökvéseknek Magyarországon való egyetemes hirdetője legyen. Az Alföld még nem heverte ki a török megszállást. Itt igazán szükség volt a megújító szellemre s itt találkozott valóban Debrecen és Sárospatak táján a nyugati szellemmel a magyarság szelleme. Ebben a találkozásban pedig Bessenyei lett a győztes. A nemzeti szellem győzött Bessenyeiben, mert nem hajtotta Bessenyeit igájába a világ meglátása, a nagyvilági élet szemlélete s nem tette kétségessé egy percre sem Bessenyei magyarságát.

Bessenyei korának gazdasági válságáról szólva, rámutatott arra, hogy csak a Dunántúlon jelentkezett a gazdasági jólétnek a nyoma. Magyarország többi része a másfélszázados török hódoltság és harc során kiesett a nyugati kultúrával való kapcsolatból. Valahogyan olyan lehetett Bessenyei számára Voltaire szellemével való találkozása, mintha ma egy ázsiai pusztalakó repülőgépet vagy rádiót látna. Azonban Bessenyeinek szellemi kiválóságát éppen az mutatja, hogy nem futamodott meg Voltaire szellemi nagysága elől, otthonos lett abban a szellemben, amely akkor nyugat kultúráját jelentette.

Bessenyei történelmi szerepe és értéke azonban akkor kezdődött, amikor visszatért s szellemét itthon sugározta szét.

A magyar szellemnek át kell vennie az új gondolatokat, de az új gondolatoknak a magyar szellemhez kell idomulniok. Ne a magyar járuljon az idegen eszméhez, ne alázza meg magát a magyar, a szellemnek kell hozzásimulnia minden időben a magyar élethez. Bessenyei ennek igazságát meglátta.

Szent István szelleme, Szent László korának lovagszelleme, az Anjouk hűbérrendszere, Mátyás reneszánsza s a reformáció is mind ennek az átalakító folyamatnak voltak a kifejezői. Valahányszor az idegen hatásokat átvettük, mindig egy más rendet építettünk ki s az eszmeáramlatokat a magyarság lelki világában alakítottuk.

Bessenyei volt a nyugatos eszmeáramlatnak az első hirdetője. De Bessenyei nyugatossága egészen más volt, mint a háborút közvetlenül megelőző é azt követő nyugatosok iránya. Bessenyei célja az volt, hogy az idegen eszmét magyarrá formálja s ne csak gáncsolja, gúnyolja azt, ami magyar. Szellemi forradalmár és reformpolitikus volt, de az irigységet kizárta feyvertárából. Szociális gondolkodása egészen modern volt s ennek bizonyságául idézetet olvas fel Bessenyei munkáiból. Igazolja ezzel is, hogy felfogása ki tudná elégíteni a mai korszellemet is. Agítál, de a gyűlöletet kirekeszti gondolatvilágából.

Igy vált Bessenyei embertípussá. Minden eszme otthont talál nála, de minden eszme felolvad izzó magyarságában. Így él az ő emléke s így kell élnie emlékének bennünk mindörökre.

Nagy tapssal fogadott beszéde után dr. Horthy István kir. közjegyző rövid előadás keretében ismertette a Bessenyei Kör megalakulásának, fejlődésének történetét egészen napjainkig, különösen kiemelve azokat a kulturális eredményeket, hatásokat, amelyeket az egyes korszakokban elért a Kör.

Itt csak röviden utalunk arra, hogy a Kör történetét részletesen foglalja össze a Szabolcsi Szemle Bessenyei-száma.

A 10 percre szabott történeti ismeretetés után Spányi Géza dr. főtitkár bejelentette, hogy a Szabolcsvármegyei Bessenyei Kör fennállásának 40. éve alkalmából Bessenyei emlékérmét alapított azoknak az érdemeknek elismerése jeléül, amelyeket egyes kiváló tagjai a magyar kultúra szolgálatával szereztek meg.

A szépmívű bronzplaketteket, melyeket Spányi Géza dr. főtitkár tervezett, Szohor Pál átnyújtja a Kör volt elnökeinek, Feilitzsch Berthold bárónak, Mikecz Dezsőnek, Kállay Miklós dr.-nak, Vietórisz József dr.-nak, Mikecz Ödön dr. igazságügyminiszternek, a Kör volt főtitkárának, majd elnökének megküldik a bronzplakettet. A kitüntetett elnökök sorából Feilitzsch báró emelkedik szólásra. Ha a politikus, író, művész alkotásait nézi, a mű mögött mindenütt az alkotó jelenik meg. Anatole France-t idézi, aki szerint az író akarva, nem akarva, mindig magáról beszél. Felidézi a negyven év előtti multat, amikor az alapítással azt akarta, hogy kapcsolatot teremtsen Nyiregyháza város és Szabolcs vármegye között. Boldogan látja, hogy amikor ebbe a negyven év előtt alapított körbe most visszajött, ugyanazt a lelkes akciót látja a magyarabb és európaibb kultúráért. Majd Feilitzsch Berthold Szohor Pál elnöknek nyújtja át a Bessenyei-plakettet, amelyet ezentúl évenként február 19-én azoknak nyújtanak át, akik a Bessenyei-kultusz terén kiválóan tevékenykedtek.

A közönség lelkes tapssal ünnepli a magyar kultúra harcosait.

Ezután az üdvözlések következtek. Vitéz Pásztóhy Artúr, a m. kir. testőrség századosa, a testőrök Bessenyei Köre nevében mondott lelkesítő erejű üdvözlétet, amelyben hangoztatta, hogy a Bessenyei szellemében küzdő magyarság számára van feltámadás.

— Bessenyei elődöm! — mondotta. — Idézem szellemedet! Jer közeánk és járd be ezt a földet mindenütt, ahol csak magyarok élnek.

Önts bátorságot lelkükbe, gyűjtsd fel szívükben a hazaszeretet szent tüzét, legyen minden teremtetett magyarban hozzád méltó küzdenitűdás szellemmel, karddal, étellel a hazáért!

A Tudományos Akadémia és a Kisfaludy Társaság nevében Vietórisz József dr. mondott köszöntőt és hangoztatta azokat az örök igazságokat, amelyeket a Bessenyei Kör reprezentál. Csikesz Sándor dr. rektor a Tisza István Tudományegyetem nevében hajtotta meg az elismerés zászlóját, büszke önérzettel a pataki és debreceni diákok között, felidézvén Bessenyei fényes szellemi arcát. A Petőfi Társaság és a Csokonai Kör szónoka Papp Károly nemes elmélyüléssel beszélt arról, hogy az irodalmi élet ereje a politikai rabságból is emancipálhatja a nemzeteket. A KESz. üdvözlését Hankiss János egyetemi tanár tolmácsolta: az ünnepnapokon túl, a hétköznapok szürke munkájában is az eszmékért való küzdelemben kell hevülnünk. Streicher Andor dr. alispán, a Szatmári Kölcsey Egyesület elismerő üdvözlését hozta, hangsúlyozva a Bessenyei Kör és a Kölcsey Kör közötti jóviszony jelentőségét. Szablya János az Orsz. Iparművészeti Társulat nevében üdvözölte a Bessenyei Kört, majd a pécsi Janus Pannonius Társaság nevében Faluhelyi Ferenc dr. egyetemi tanár, az Ady Társaság nevében Gulyás Pál író, költő szólott mély revelációval, a szavak mögött rejlő közösségi lelket méltatva, a TESz. képviselőtőn Nánássy Imre dr., Szabolcs vármegye törvényhatósága nevében Mikecz László főjegyző mondottak nagyhatású köszöntőt. Mikecz László dr. büszkeséggel méltatta a Bessenyei Kör négyévtizedes munkásságának jelentőségét a szabolcsi homokon, majd Juhász Mihály főjegyző Nyíregyháza város nevében mondott lelkesítő üdvözlést. A mély hatást kiváltó üdvözléseket Szohor Pál polgármester köszönte meg.

Az ünnepség után a Koronában bankett volt, amelyen megjelent az ünnepség díszes közönsége vitéz Jékey Ferenc dr. főispán, Feilitzsch Berthold báró vbtt., Kállay Miklós dr. ny. miniszter, Borbély Sándor dr. alispán, Szohor Pál polgármester és számosan a vármegye és város előkelőségei közül.

Borbély Sándor dr. lendületes Bessenyei serlegbeszédet mondott.

— A természetben változást látunk, így a nemzetek történetében is, Bessenyei is egy változást jelentő korszakban szólalt meg és a nemzeti lélek ébresztője volt. Nagysága agitatórikus erejében van és ez az agitatórikus erő szerte áradt a testőrök lelkéből a nemzetre. Még nem láthatta azokat a virágokat, amelyeket mi láttunk a nép lelkének álmaiból a vászonra hímezve a Bessenyei Kör népipari kiállításán. Ő Voltaire szellemével találkozott, de életre kelt benne az idegen varázslatban is a tiszaparti magyarság tüzes lelke. A szónok ezután Feilitzsch Berthold bárót, a Bessenyei Kör első alapvetőjét üdvözölte viharos tapsok között, azt kívánva, hogy érje meg egészségben a Bessenyei Kör fennállásának ötven éves évfordulóját is. Aixinger László dr. a pozsonyi Toldy Kör nevében szólalt fel nagy

hatással. Korompay Károly dr. a vendégeket, a Kört bátorító simogató szellemeket üdvözölte.

A Bessenyei Kört jubiláris ünnepségeivel kapcsolatban a testvéregyesületek egész sora kereste fel. Ezek közül ki kell emelni a kassai Kazinczy Társaság üdvözlő-táviratát, amelyet Gömör János elnök írt alá. A bajai Liszt Ferenc, Kör, a békéscsabai Auróra Kör, a balassagyarmati Madách Társaság, a fehérvári Vörösmarty Kör, a miskolci Lévy Kör táviratban köszöntötte a Bessenyei Kört. Érdeemesnek tartjuk teljes egészében leközlölni a nagykörösi Arany János Társaság elnökségének levelét: „Hálás köszönettel vettük a szíves meghívást a testvér irodalmi egyesület 40 éves fennállása alkalmából rendezendő ünnepségekre. Ha személyesen nem lehetünk is ott, a marandó betű erejével kifejezni kívánjuk üdvözetünket a nevezetes évfordulón. Tesszük ezt annál inkább, mert meg vagyunk arról győződve, hogy Bessenyei a mi Arany Jánosunknak is előfutára. Mi lett volna az ő és hozzája hasonlók önfeláldozó úttörése nélkül? Mily nagy erő és elszánás kellett akkoriban a lekicsinyelt, itthon is jóformán a jobbagyok közé szorult magyar nyelv bajnokává kiállani! Áldassék a Bessenyei neve, s tisztelettel gondoljon mindenki a Bessenyei eszméit hűségesen ápoló Bessenyei Körre! Isten gazdag áldása kísérje tovább is Szabolcs vezér földjén a magyar gondolat örállóit. Hazafias üdvözlettel: Patonay Dezső, elnök, dr. Törös László, főtitkár.”

De a legmagasabb helyről is elismerést kapott körünk. Volt elnökünk, dr. Mikecz Ödön, m. kir. igazságügyminiszter a kör titkárhoz, dr. Belohorszky Ferenchez a következő levelet intézte:

Mélyen tisztelt Titkár Ur!

A Szabolcsvármegyei Bessenyei Kör április 25-én tartandó díszközgyűlésére szóló megtisztelő meghívást nagyon köszönöm és igazán őszintén és mélyen sajnálom, hogy annak igen nagy arányú elfoglaltságom miatt eleget tenni nem tudok.

Az a kapcsolat, amely közötttem és a Bessenyei Kör között fennáll, nem csupán formális és mindenek felett nem külsőséges, mert ennek a szép multu egyesületnek munkássága adta számomra az első impulzusokat a magyar irodalom és kultúra munkájában való részvételhez.

A béke boldog éveiben mindig kiemelkedő eseményt jelentett számomra, mint ifjú diák számára a Bessenyei Körnek egy-egy estje, és ezek az emlékek ma is nem halványuló fényvel égnek lelkemben.

Ezeket az impulzusokat igyekeztem meghálálni akkor, amikor munkámmal szerepet vállaltam a Kör életében és ennek a munkáságnak emlékei is a legkedvesebbek közé tartoznak. Érthető tehát, hogy őszintén fájlalom azt, hogy nem lehetek jelen annál az ünnepléses alkalomnál, amely a Kör hajdani és mostani munkásait egye-

síti és amely alkalom egyúttal, azt hiszem, egy bensőséges és eredményes jövőbeli munka kezdeteként is lesz tekinthető.

Kérem, legyen szíves átadni a Körnek bensőséges üdvözetemet és mentse ki a közgyűlés előtt elmaradásomat.

Készséges híve:

Mikecz Ödön.

A Bessenyei Kör ünnepeit a sajtó is melegen fogadta. Helybeli sajtónk igen nagy érdeklődést tanúsított és kiemelte ünnepeink minden mozzanatát. Ide iktatjuk ennek a sajtónak két vezércikkét, melyek méltán igazolják, hogy körünk munkássága méltó megbecsülésben és komoly szeretetben, megértében részesül. Hiszszük, hogy a jövő még több és még szebb elismerést hoz nekünk.

Az első vezércikk április 24-én jelent meg a Bessenyei Kör ünnepe címen:

Aranybetűk csillognak Kallós Ede gyönyörű Bessenyei szobrán, a daliás testőrironak, álmodó költőnek, töprengő nemzetpolitikusnak, Bessenyei Györgynek neve fényesedett meg. Az ünneplő Bessenyei Kör készült így fennállásának négyévtizedes évfordulóján a nagy napokra. Mintha szimbolum volna ez a köbe vésett betűsor, amelyet most megaranyoztak újra. Jelképe annak a törekvésnek, amely a Bessenyei Kör megalapítóit és négy évtizeden át lelkes munkásait hevítette: az emlékezés fényébe vonni, a követésben ragyogó csillagnak tekinteni azokat a nagyokat, akiket Isten küldött egy nemzet életének erősítésére. A Bessenyei Kör, mint a többi magyar vidéki közművelődési egyesület fennállásának négy évtizedén át Bessenyei szellemét élesztgette. Az az idő, amelyben a Kör megalakult, a mult századnak a fordulója volt a huszadik század felé. A nemzet még a millenniumi évek optimizmusában élt, nagy magyar illúziók színes szivárványai íveltek az égen. Húszmillió színmagyarról álmodott a rajongó magyar publicista. De már együtt volt a mélységben a tragédia feszültségének minden erőtenyezője. A kilencvenes évek szocialista mozgalmi viharfelhőként sötétítették el az illuzionista magyarság napját. A nemzetiségek felől vésztyjósító hírek érkeztek. Rákosi Viktor megkötözte az Elnémult harangokat.

Az autochton magyar nemzeti életnek kifejlődése elé óriási gátak emelkedtek s a negyvennyolcas politikai álmok, a tulipánmozgalmak, a szövetkezeti gondolat előretörései, a magyar kisemberek keresztény szocializmus útján való nevelése, a kivándorló magyarság helyébe idegen telepések és átvonulók beszivárgása, a nemesség tradíciókat őrző értékes rétegének lassú sorvadása viharelőfti döbbenettel hatottak a jövőt látó lelkekre. Budapest kozmopolita szelleművé hűvösült és idegen vezetés mellett érlelte a proletariátus szervezkedését. A liberális kapitalista világ külső csillogása, gazdag felszíne alatt a mélyben erkölcsi dekadencia pusztított. Savonarolaként hangzott a Prohászkaák intése, akiknek szavaiban ma megtaláljuk a magyarság összeomlásának okait. Jött az Értől az Oceánig

vágyakozó pesszimista költő, az irodalom nyugtalan fekete vizeket árasztott, a közélet mocsárlázat kapott. A keresztény magyar törekvések hangot adóit gúny és gáncs érte a hatalmas érdekeket szolgáló sajtóban.

Ebben az időben jó volt hallani Sajó Sándor lelkes Bessenyei ébresztését, jó volt erős hittel hinni abban a jövőben, amelyet a tisztult magyar irodalom áhított, jó volt Vietórisz József dr. ódáinak zengésében magyar harangok zúgását hallani és hinni, hogy lesz még ünnep a világon. A Bessenyei Kör írókat és művészeket szólaltatott meg a Korona pódiumán és különösen a háború és a forradalmak után intenzív belső irodalmi életet indított meg. Folyóírata, a Szabolcsi Szemle országos viszonylatban is erős tekintély. Ős magyar erők és adottságok szépsége ragyog Bessenyei nevében és ezeket az adottságokat példázza a Bessenyei Kör holnap megnyíló népi ipari kiállítása. Bessenyei humanista eszményiségű, romantikus életformájú magyar álmodozó volt. Mi sem mondhatunk le a nacionalizmus forró napjaiban sem a humana-ról, az örök szeretetről.

Bessenyei szenvedő magyar volt, mi is a mártírok töviskoszorúját viseljük, de kell Bessenyei romantikus álmodozása is a kemény tettek napjaiban. Köszönjük a Bessenyei Körnek, hogy hanyatló időben reménységet énekelt, feltörő magyar énjében erőt ad és kitarásra inspirál. Köszöntjük mindazokat, akik a négyévtizedes munkában tisztá magyarszívvel, áldozatos Bessenyei lélekkel vettek részt, európaiak, de ugyanakkor intranzigens magyarok voltak.

A másikat április 27-én Bessenyei-plakettek címen tette közzé a Nyírvidék-Szabolcsi Hírlap. Köszönet mindkettőért! A vezércikk a következő:

A Bessenyei Kör országgraszoló ünnepségén azokat az érdemes férfiakat, akik Besenyei kultúráat erősítő szellemét szolgálták, plakettel tüntették ki. A Bessenyei-plakettet nyiregyházi iparművész, Spányi Géza dr. tervezte, aki egyik lüktető erejű mozgatója volt évtizedeken át a Bessenyei gondolatnak. Az első plakett egy öszbővont homlokú magyar úrnak, Feilitzsch Bertihöld volt miniszternek, főispánnak, a Bessenyei Kör első elnökének jutott és megható volt, amikor a nemes magyar úr Anatole France idézettel utalt arra, hogy az ember mindig önmagát adja politikai vagy művészeti alkotásai-ban. És feltárta önmagát a volt elnök, akinek daliás főispáni portréja ott volt szinte a háttérben, amikor a négy évtizeddel ezelőtt friss erővel igazgató szellem hatott a szabolcsi homokon. A mai ifjúság bizonyára meghatottan nézte ezt a töretlen erőt és lelkesedést, amely a plakettnyerők lelkéből kiáradt és látta, érdemes munkálni az ideálokat, amelyek sokszor felszabadítanak még a szuronyok ereje alól is. Mikecz Dezső, Kállay Miklós, Mikecz Ödön, Vietórisz József dr., Szohor polgármester a jutalmazottak, akiknek célkitűzése egy-egy fokkal emelte a kultúra szintjét a vármegyében. De voltak a Bessenyei ünnepnek más erkölcsi vonatkozású tanulságai is. Ilyen tanulságos volt Kállay Miklós ünnepi beszédének az a gondolata, amely az idegenből áradó szellemnek magyarossá formálódásáról szólt. Azt

mondotta, hogy amikor az idegen hatás a magyar határon átlép, már megkezdődik a magyar talajhoz, a magyar lelkiséghez idomulása. A szónok utalt a szentistváni Magyarországra, — majd a renaissance Magyarországra és mindenütt kimutatta, hogy nem maradhat idegennek, bármely világtáj felől jön is a beáradó szellem, mert az idegent a magyarság saját életfeltételei, egyénisége, tradíciói szerint alakítja át. Az idegen hatást Bessenyei is a magyar viszonyokhoz alkalmazta és itt a nemzeti öntudaterősítés forrásává tette. — Nyilvánvaló, hogy az illusztris szónok ezeket a megállapításokat a nemzeti szocializmusra célozva tette és nem hisszük, hogy bárki is volna bármely pártbeli és elfogásbeli nacionalista, aki nem vallaná, hogy az új szellemiséget a magyar viszonyokhoz kell átformálnunk.

Megkapta lelkünket az a seriegbeszéd is, amelyet Borbély Sándor dr. mondott a banketten. Az az igazság, hogy agitatorikus erő kell, hogy áradjon a nagy szellemek alkotásaiból, arra utalt, hogy nem lehet a magyar irodalom más, mint nemzeti aktivizmus, erkölcsi aktivizmus. A Bessenyei Kör is ezt az aktivizmust vette át és kell, hogy ez vezesse továbbra is. Azok a virágok, amelyeket a szabolcsi nép a kiállításon látható mintákban a vászonra hímezett, a magyar lelkiség virágai, amelyeket Bessenyei agitatorikus erejével lehet még gazdagabb virulásban elélni, megmutatva, hogy népünk lelke kincseshányája az értékeknek.

Azok, akik ezt az aktivitást szolgálják, a magyar jövő útját egyengetik. Ma már recseg-ropog körülöttünk az elnyomók hazug egysége, villámként csapnak le rá a szudéta-követelések, a Magyar Revíziós Liga dübörgő megmozdulása. A magyar erőt fokozzák a Bessenyei szellemben tevékenykedő vezetők, akikben a halhatatlanságra kiválasztott magyarság lelke lobog.

ÓDA A FECSKÉKHEZ

I.

Kicsi fecske, édes fecske
 Frakkod alatt kis szivecske
 Tavasz hoztál, rügyfakadást
 Kapum alá fészekrakást.
 Kicsi fecske, édes fecske,
 Nézegetem fészked lesve.
 Csendben járok délben, este
 Ne zavarjam álmod benne.
 Kicsi fecske, édes fecske
 Palotádban csicseregsz te.

Családod lesz: piciny fecskék,
 Dédelgetett kis kedveskék.
 Kicsi fecskék, édes fecskék
 Tőletek csak tanulhatnék
 Szerelmet meg fészekrakást,
 Egyse helyett szaporodást.
 Kicsi fecskék, édes fecskék!!
 Panaszodom, hogy ne fájjon.

Tavaszm van, de telem is lesz,
 De picinyem sohasem lesz.
 Szomorúak így az esték,
 Szomorú az egész lelkem,
 Helymet már nem is lelem.
 Kicsi fecskék, édes fecskék!
 Veletek, ha elmehetnék
 Borus télről, derüs nyárba,
 Virágszirmok illatába.

II.

Húsvét van most, bánatot mos.
 Tisztogatnak, pohárnokok
 Kéjelegnek cífrasággal,
 Bárgyuképi csillogással.
 Ugyan miért ez a céció? . . .
 Gonoszságot eltakaró . . .
 Van is, nincs is, senkinek se
 Igaz élet szerelme! . . .
 Szerelme kinek volna?
 Becsületes igaz módra.
 Magam is már félve járok,
 Uccák során rátalálok
 Lefogja a karom, lábam
 „nyavalya“ ez élettájban! . . .

— — — — —
 Könnyem csorog, míg nem este
 Hazaértem szívrepesve.
 Csend van, fázom — nem vár senki,
 Reményem is elfog szállni,
 Hová, mikor, fecske szárnyon?
 Kihalt már itt minden álom . . .
 Kihalt már az élő jószág,
 Viharverte futó jószág.

Nem olyan már az én fészke
 Mint reméltem egykor régen...
 Kihűlt már a melegsége
 Féltes van csak élve benne.
 Nagyon fáj az egész életem,
 Mibe egykor mindent hittem
 De hitemben megcsalódva,
 Várom minden nap ezóta
 Ki borul a koporsómra...

Vagy maradok, vagy elmegyek!...
 Messziről majd integetek,
 Fecske szárnyon, visszajárón
 Eljövök majd csókos nyáron
 Hozzatok, ti rossz emberek...
 Jóságtokért megfizetek,
 Hozok nektek boldog nyarat,
 Meleg fészket, benne sok, sok
 Édes kicsi emberkéket.
 Fecske szárnyon hozom majd el
 Azt a meghitt reménységet
 Amibe az én életem
 Egyszer, régen... beletévedt.

Róna Miklós

A BESSENYEI KÖR JUBILÁRIS KIÁLLITÁSA

A Bessenyei Kör alapszabályszerű kötelessége a művészeti és iparművészeti törekvések támogatása. Ez a célt szolgálta a jubiláris kiállítás rendezése is, amelynek fontosságát felismerve a kormány, 500 pengőnyi segílyt bocsátott a kör rendelkezésére.

Tagadhatatlan, hogy vidéki városban, ahol csupán sajnálatra méltóan gyér számmal vannak azok, akik főképen a népművészet fontosságát felismerni képesek és még gyérebb számmal azok, akik azt támogatni is akarják — igen nagy nehézségekbe ütközik az ily kiállítás megrendezése.

A Bessenyei Kör legyőzött minden nehézséget, a kiállítás megnyílt és nagy látogatottságán kívül sikerét az is bizonyította, hogy a „Magyar Iparművészet”, az országos iparművészeti társulat tekintélyes szaklapja arról a következőkben számolt be: „A nyírségi magyar kultúra központjában, Szabolcsvármegye fővárosában régóta megkülönböztetett figyelemben részesül a magyar iparművészet. Alig van vidéki városunk, ahol annyi megértéssel és annyira munkás buz-

galommal venne részt a művelt középosztály az iparművészeti mozgalmakban, mint Nyiregyházán.

Ebben oroszlánrésze van az immár negyvenéves Bessenyei Körnek, mely előadásokkal, kiállításokkal és minden elképzelhető módon állt oda mindenkor ügyünk mellé.

Most, hogy ez a Kör négyévtizedes fennállását jubilálja, ünnepei sorába egy iparművészeti kiállítást is iktatott, amelyben főként a város és környéke hölgyeinek, valamint a tanyák asszonyainak rendkívül érdekes kézimunkái kerültek bemutatásra."

„E határszéli kiállítás hatalmas jelentősége e példás fejlődésű város szorgalmas évtizedeinek legszebb értékmérője."

„A lelkek emelkedettségére vall, hogy Nyiregyháza vidékén a nemzeti kultúra ügyét szolgálva egyúttal a saját bensőséges értékeiknek is művészi nívón tudtak kifejezést adni."

A Bessenyei Kör mindenesetre örömmel regisztrálja az iparművészeti társulat ügyvezető alelnökének, Szablya János kormányfőtanácsosnak idézett kompetens méltatását és abban törekvéseinek elismerését is látja.

A kiállítás termének művészi tervezése és berendezése Kállay István tanonciskolai tanár, iparművész és Berky Nándor szobrász művész kiváló jó ízlését és rátermettségét dicséri.

A kiállított anyag szorgalmas gyűjtés eredménye volt. A nyiregyházi tanyák asszonyai híres „szóttas"-eik legjavát küldték be; a leánygimnázium, a leánypolgári, a kálvineum, az angol kisasszonyok, a ref. leánynevelő-otthon, a nőipariskola, a gávai szövőiskola, a nyirmadai háziipari tanfolyam, a zsurki suskó és szövőművek egymással versenyezve állították ki ízléses, inventíós rajzú, végtelenül szorgalmas művü objektumaikat, szönyegeiket.

A csupán néhány évi mulittal bíró Benczúr Kör kerámiai már elsőrangú művészi alkotások; láttunk pásztor-kézfarafta és gyöngyház meg fémhuzatos intarsziás munkával ékesített díszes karikásokat, meg hímzésű bekecseket, subákat.

55 község küldte be bármely székesfővárosi kiállítás díszére való népművészeti tárgyait.

Berecz Ottó ny. iskolaigazgató orosz fogságban készült hordozható, mesterien készült és pompás hangú harmóniuma a kiállítás egyik főattrakciója.

Bútortervező és műasztalos iparosaink is kiállított ízléses és elegáns bútoraikkal jól megérdemelt sikert arattak.

A Bessenyei Kör kiállítása nem végcél volt; csupán eszköz annak a nagy célnak eléréséhez, amelyet a nagy német iparművész Hermann Muthesius a következőkben jelölt meg: „Az iparművészetnek nemzeti kultúrhatalommal kell emelkednie; az iparművészetből várható a nemzetek művészi érzéseinek és általában a művészethez való viszonyának újjászületése." Ehhez hozzátehetjük, hogy az iparművészetrel való foglalkozásnak igen nagy nevelő hatása is van; nem csak az ujjakat foglalkoztatja, hanem kedély- és jellemformáló hatása is van. Az egyénre és a társadalomra egyaránt fontos, hogy

tehetségben kifejlődjenek, bátrak legyenek a munkában, józanok az életbeosztásban, megbízhatók a munkavállalásban, hogy gyönyörűséget leljenek az erőkifejtésben és legyen türelmük az érvényesüléshez.

Népünk igen gazdag fantáziája, kézi ügyessége, türelme és szorgalma, szóval rátermettsége a népművészet és népipar minden terén túlnyomólag számos nemzedéken át öröklődött kincs, a továbbfejlesztés, a tökéletesítés, az izlés nemesítése a kultúrtényezők feladata.

Minden reményünk meg van arra, hogy a megkezdett úton tovább haladunk és célhoz is érünk.

A Bessenyei Kör feladatául tűzte ki, hogy a társadalom minden rétegét bevonja a népművészet és népipar, a háziipar és iparművészet iránt való érdeklődés körébe és lankadatlan erővel építi tovább a magyar kultúrát.

Dr. Spányi Géza

A MADÁRVILÁG ÉS A MAGYAR NÉP*

„Meg kell ismerkednünk a madárral jelentése és cselekvése szerint, meg úgyis, amint a magyar nép értelmében él.“ Herman Ottó.

A természeti jelenségek, viszonyok, az élőlényekkel elválaszthatatlanul egybeforrva alkotják kezdettől fogva az életet. Az életet, mely örökös váltakozásával alkot, rombol, lüktet. Mindezen jelenségek a térben folynak le, meghatározott időben, sorrendben, harmonikus összefüggésben vannak egymással. A véges emberi elme az egyetlen „természet“ szóban fejezi ki a nagy mindenség színterét. A természetben minden fokozatosan történik, itt nincs ugrás. Még a teremtés koronája, az ember is, akit a szellemi képességének fölénye az összes természeti lények fölé emel kicsinek érzi magát a természetben. Aki őszinte érdeklődéssel, tiszta érzelmekkel nézi a természetet, az fenségesnek fogja találni és nem lesz érzéktelen az itt lejátszódó eseményekkel szemben. Meglátja, milyen csodálatosak a Mindenható nagy alkotó munkái. Egy fűszálban bölcsesége, egy csepp vízben dicsősége tükröződik vissza. Nincs előtte kicsi, nincs előtte nagy, egyformán az ő teremtményének érzi magát minden a világ végtelenségében. Az ő oltalmában él a remegő fűszál, az ezeréves tölgy és a fészkeben pihegő madárka.

Amikor az ember szellemi fölényével meghódította a természetet, vágyódással nézte a madarakat, az üde vidorság, a szabad és

* Pályanyertes munka a nyíregyházi Kossuth-gimnáziumban.

vidám mozgás képviselőit. A föld millió és millió lénye közül a madár az, amelynek boldog élete, szabad mozgása után vágyódást érez az ember. A repülő madárral száll sóhajtása, vele suhan gondolata. A madár érzéseit, örömet, kesergését, vágyódását, szerelmét hangjával és egész lényével fejezi ki, az ember igaz gyönyörűségére. A magyar nép mesemondó elképzelése úgy festi le a hatalmas pusztaságot, hogy az olyan vidék, „ahol a madár sem jár”. Igaza van, mert a pusztaságot és elhagyatottságot tökéletesen jellemzi, hiszen az elképzelhető legsivárabb táj az, amelyet még a madár is elkerül. Nem is képzelhető el emberi élet olyan rettenetesen elhagyott vidéken, ahol az Isten szabad ege alatt még csak egy kis madár mozgása, repülése, csicsergése sem jelzi az eleven életet. Az a tájék, viszont, ahol bárcsak a legpicikébb madár szaladgál, néha felreppen és hallatja hangját, már nem elhagyatott, mert egyetlen kis madár eleven életet várzsol a legsivárabb pusztaságba is.

Hazánk pedig nem pusztaság. A magyar medence, ahová Hadúr őseinket vezette, természeti kincsekben és szépségekben gazdag táj. Őseink nomád életének megfelelő terep volt a magyar Alföld kanyargó folyóival, óriási rétségeivel. A nádasok és lápok rengetegeit találták itt. A rétségeken legeltették állataikat, a lápszéleken való településre pedig kétségtelenül a halászat s a láp gazdag szárnyasvilágából való könnyű megélhetés vonzotta, meg hogy a könnyűszerrel megszerezhető nádiban megtalálták kezdetleges hajlékuk főanyagát, végül, hogy a vízjárta helyek az ellenséges beütések ellen is nagyobb biztonságot nyújtottak. A folyók és tavak halakban, környékük meg madarakban bővelkedett. A lápok és ez erdők szinte felkínálták az itt fészkelő madaraknak tojásait és húsát. Népünk jellemére mindezen természeti sajátságok és körülmények befolyást gyakoroltak. A madarakat hasznuk és sok szép tulajdonságuk miatt az állatvilág legkiválóbb teremtményeinek tekintették. Szerették ékes tollaikat süvegük mellé tűzni. Elhallgatták dalolásukat, sőt időbeosztásukat is a madarak irányították. Kakas-szóra kelttek és daruszóra feküdtek. A kakast külön borítókosas szekéren hordozták magukkal, ő volt az ébresztőóra őse, mivel borus időben is pontosan kukorékol. Herodotos görög történetíró említi, hogy a honfoglalás előtt is igen nagy számban élt a daru hazánk területén, ezért a magyar alföldet „Darvas földnek” is nevezték. Ennek a szépreptű, gyönyörű mozgású madárnak is fontos jelentősége volt az ősmagyaroknál. Ősi neve „duru” volt. A darvak lábszárcsontjaiból különös fűvös hangszereket készítettek. Nomád pásztoraink leghasznosabb madarai mégis a seregélyek voltak, melyek csapatostul követték a nyáját és csipőszerű csőrükkel megszabadították a nyüvektől és bögölyöktől az állatokat.

Akkor voltak csak nyugodtak a pásztorok, ha a seregélyek nyájait követték, mert különben attól kellett tartaniok, hogy a legelő állatok a sok bögölytől megvadulnak és messzire elfutnak. Az akkor nálunk is fészkelő pelikánoknak, vagy ahogy ők nevezték, „battonyák”-nak is hasznukat vették. Csőrükből a zenészek hangszert, a

pásztorok pedik kásakeverő kanalat csináltak. Ez a madár még az Árpádházi királyok idején is előfordult Karcag és Ladány környékén. A néphit sok madár felől különböző csodálatos dolgot tartott. A galambokat a túlvilágon lévő hírnököknek tekintették. Őseink szemében a holló az erőszak segítőtársaként szerepelt. A bagoly kiáltásait a démon intő szavának vélték, a kakukot időjósnek tartották. A sasban pedig magát a hatalmas Istenséget látták. A gyorsröptű, mérész ragadozókat annyira tisztelték, hogy a király és fejedelmi családok eredetüket egyenesen ezektől a madaraktól származtatták. Az ilyen sasokat és sólymokat „turuloknak” nevezték. Mikor fehér lovat áldoztak, annak belső részeit a sasok és hollók prédájául hagyták. Kézai Simon IV. László királyunk udvari papja és jegyzője „Gesta Hungarorum”-ban írja, hogy Attila király címerén is koronás turul volt. Régi német krónikák kezdetleges képein is látható, amint a honfoglaló magyarok turulos zászlók alatt vonulnak. A világtörténelem egyik legszebb mondája Emese álma. A monda szerint Emesének álmában egy saskeselyű jelent meg és megjövendölte neki, hogy ivadéka hatalmas fejedelmek lesznek. Ezért nevezte el fiát Almosnak. Az Árpádházi királyok idején szelidített darvakat tartottak díszül a főúri és nemesi udvarokban. Ezeket idomitották és táncolni tanították. A daruszelidítés akkoriban külön mesterség volt. Természetesen a darvakat fiatal korukban fogták meg, ami bizony nem volt könnyű dolog. 1182-ben II. Géza által Zircre telepített ciszterciták egy idő múlva elváltak a francia Citeauxban lévő rendházuktól és teljesen magyar szellemben éltek és dolgoztak. A veszprémi fensíkon és a környező völgyekben lakó nomád magyarokat tanították és szoktatták a földművelésre. A szerzetesek címerül a legmagyarabb madarat, a darut választották, amely az időben a környéken igen nagy számban élt. A címerükön látható daru féllábon áll, jobblábát felemelve, karmában gömbölyű kavicsot tart. A néphit azt tartotta, hogy a daru sohasem alszik, mindig éber. Éjszakánként, ha megpihen, kavicsot vesz markába; ha netalán elszunyókálna, a kavicsot elejti és ennek zajára azonnal felébred. A ciszterciták a munkában való fáradhatatlanságukat és a keresztény hit felett való éber örködésüket akarták ezzel a címerrel jelképezni. Még több nemesi család címerében is szerepel a daru. Régi okmányok tanuskodnak arról, hogy Debrecenben is foglalkoztak darvak idomitásával és ott is volt egy-két daruház.

Ósi szokás volt a pogány magyaroknál az idomitott sólymokkal való vadászat is. 1200-ig azonban nem folytatták, mert ellenkezett volna az akkori világnézettel. A papok ugyanis minden pogány szokást tiltottak. Az 1200-as években azonban uralkodóink felújították a madarakkal való vadászatot. Erre legalkalmasabbnak bizonyultak a sólymok. Kicsi koruktól tanították, idomitották őket a sólymászok. Királyaink nem kíméltek semmi áldozatot, hogy kiváló sólymokat szerezzenek. Mátyás király egy jó sólyoméért 1000 aranyat is adott. Külföldről külön gyakorlott sólymászokat hozatott és számukra falut építtetett. Udvarában a sólymászok vezetői magas tisztet töltöttek be. A sólymászati emlékeként egyes családnevek is fennmaradtak, pl.

Sólymár, Sólomosy, vagy helységnevek: Sóljomkö, Sóljomár, Sóljomvár. Nagy Lajos korában Magyar László „Ladislaus Ungarus” a sólymászatról latin nyelven könyvet írt.

A hollók a tatárjárás idején nagyon szomorú szerepet tölthettek be. Ők takarították a dúlás után temetővé vált országot. Az idők folyamán sajátságos színváltozást szenvedtek ezek a madarak. Fehérekké váltak. Lassan annyira kipusztult ez a faj, hogy ritkaságuk közmondásossá vált: „Ritka, mint a fehér holló”. A holló is gyakran látható címereken, így a Hunyadiak címerén is.

A reformáció idejében egyes madarak viselkedésének fontos jelentőséget tulajdonítottak, így a tar-varjút annyira ismerték, hogy repüléséből az időjárásra következtettek. Melius (családi nevén Juhász) Péter, aki az első magyar növénytani könyvet is írta, említi, hogy ha ez a madár tétován sétál, eső lett. Ha este sajogott, másnap szél fújt. Ez a madár elhagyott romokban fészkelte. Aki a romokon állva látta, azt üres fecsegőnek tartották. A tar-varjú a XVII. században teljesen kipusztult.

Népünk a török dúlás idején az erdők mélyére és a nádasok rengetegébe menekült. A rétség, a nádas, a mocsár és az ingovány nemcsak rejtegetője, de valóságos tápláló dajkája volt a népnek. Fedelet, tüzelőt, állatjának legelőt, a varsába halat adott. Felkínálta a fészkelő madarak tojásait, majd fiát. A pákász és csikász még a mult század elején is a legnomádabb életet folytatta. Ő volt a madárvilág legjobb ismerője, egyedül ő ismerte az utat a sikhátorok között, ő járta laposfenekű csónakjával. Figyelt minden legkisebb neszre, ismert minden madárhangot, észrevette a sűrű zöldben a legcsekélyebb mozdulatot, fészket. Amit más száradó levélnek vélt a sás smaragdijában, abban ő felismerte a gém nyakát és feltartott csőrét. Az égboltozat alján megjelenő madár csapat fekete pontjaiból megmondta a madár fajtát. Ismerte a vízimadarak minden szokását, repülését, fészkelési viszonyait, ellenben az apró énekesek őt nem érdekelték. A friss tojásokat kosárszámra hozta ételnek, a vadludak tojásait kiköltésre, de békén hagyta a gémekek egyszínű, kékes-zöld tojásait, mint amelyek halizük miatt élvezhetetlenek. A legtöbb vízimadár az urai, csengerűjfalusi és csengerbagosi részeken fészkelte, mert az ottani egyszínű nád rengetegét ember nem járhatta annyira.

Allítólag a golya is a török hódoltság idején jött a pasákkal és hadakkal, akiknek ő volt a szent madara. Aztán itt maradt, de minden évben elmegy látogatóba „atyafiságához”, tavasszal pedig visszajön. A költöző madarakat szomorú szívvel nézték a török rabságban szenvedő magyarok, vágyaik, gondolataik velük szálltak búsluló dalaikban, velük üzentek otthon maradt kedveseiknek:

Amott kerekedik egy fekete felhő,
Abban tollászkodik sárga lábú holló.
Várj meg holló, várj meg, hadd üzenjek töled
Apámnak, anyámnak, jegybéli mátkámnak.
Ha kérdik, hol vagyok, mondd meg, hogy rab vagyok,
A török udvarban talpig vasban vagyok.

Ekkor írja Balassa Bálint „A végek dícséreti” című költeményében a kikeletről, amikor „a sok szép madár szól, Kivel ember ugyan él! Mező jó illatot, Az ég szép harmatot ad, ki kedves mindennél.”

A kuruc időkben is sokat foglalkozott a nép dalaiban és verseiben a madarakkal, amikor fiai kint táboroztak mezőkön, erdőkön. Ellenségeiket a labancokat is úgy gúnyolták, hogy „darulábú, szarkaorrú nyomorult németiség”. Ocskai Lászlóról, aki olyan szomorú véget ért, így szól az ének:

Egy nagy árbócfára
Nagy fekete hollók szálldosának,
S ott környül keringvén, ekép károgának:
Kár, kár, kár, kár vala Ocskai Lászlónak,
Ilyen nagy vitéznek lenni árulónak!
De nem kár hazáját, vérit eladónak
Szemeit kivájni fekete hollónak!”

A XII. század vége felé, a sok háborúban vért vesztett, kifosztott magyar nép pihenni vágyott. Költőik a madarakat, a finomság, vídamság, légies könnyedség megszemélyesítőiként szerepeltették. Példa rá Faludi Ferenc „Én angyalkám” c. verse:

Én angyalkám,
Szép madárkám, ime hozzád repültem;
Te kedvedre
S kezeidre
Mint a sólyom megjöttem; stb.

Később Kisfaludy Sándor a „Somló” előhangjában a romantikus hatást a madarakkal emeli ki:

„Pusztán áll az enyészetnek
Szomorító bús jele;
Hajdan büszke nemeseknek
Most a bagoly lakhelye.

Majd így folytatja:

Szabadon jár, s üvölt a szél
Az ablakon keresztül,
S némán, komor helyzetben
Néha ott egy bagoly ül.

Pár verssel odább:

Nagy vércse visít ottan,
Ha megtérvén estvére
A vár felett kering, lebeg
S ülni készül fészkére.”

Kölcsey Ferenc a daruval vágyik a langy tavasz és a tenyésző nyár után egy más határba, hol örök tavasz és megértés várna rá. Azért idézem a költőket, mert mindenkor ők fejezték ki a nép érzelmeit a leghűbben és legszebben. Ezekből az örökszép költeményekből látszik, hogyan tekintette a magyar nép a madárvilágot és hogyan foglalkoztatta az a nép képzeletét. Dalaiban is nagyon gyakran szerepel a madárvilág, erről való szólásmódjai és példabeszédei pedig egész kimeríthetetlen tenger. Ha mindezeket összevetjük, látjuk, hogy nincs még egy olyan nép a világon, amely a madár életének szeretetében, megfigyelésében és magyarázásában vetekednék a magyarral. Természeti ismerete, hatalmas megfigyelő képessége, ősi foglalkozásaiból maradt rá. Nem csoda, ha érti a madarak szavát, hiszen sokszor magányos nehéz munkáját csak az vidíti. A legnagyobb magyar költő: Petőfi „A gólya” című versében a gólyát mondja legkedvesebb madarának, még a gyümölcsstermő ősznek ajándékait visszautasítja, ha kedves madarát visszacsalhatja, mert neki legrégebb barátja az Alföld és a szabadság madara. Ugyanígy gondolkozott és szűrte le tapasztalatait a madarak megfigyeléséből Arany, Czuczor és Tompa.

Az 1848-as szabadságharcban a csatavesztett magyarság szenvedésre volt ítélve, még az igazság nyílt kimondása is tilos volt a nemzet költőinek. Ekkor hangzott fel Tompa Mihály verse, aki a gólya tavaszi érkezéséhez fűzte és rejtette az igazság szavát, mely a leggyönyörűbb és egyben a legszomorúbb intelem a magyar nemzethez. Ezek a példák is mutatják, hogy csupán egyetlen madár életével mennyit foglalkoztak a nagy magyar költők. De nem csupán a költőket ihlették meg a madarak, hanem amint azt Erdélyi János Népdalok és mondák c. 1846-ban megjelent gyűjteményéből látjuk, a névtelenek, vagyis a nép ajkán is számtalan érdekes madarakról szóló vers, dal született és maradt fel. Ilyenek pld. „A magyarnak nótája a szárnyas állatokrul”.

<p>1.</p> <p>Szép madár a föscke, szépen
fösög,
Mikor a reggeli harmat csöpög.
A kisdéd pacsirta,
Az eget hasítja
Szárnyaival.
Ékesen hangicsál,
Nap sugárin sétál lábaival.</p>	<p>A gólya kirepül
Szárnyaival.
Örvendeznek ezek,
Vigan énekelnek örömükben.</p>
<p>2.</p> <p>A sneffek is fütyörésznek,
Csirkefogó kányák egerésznek.
A veréb csiripül,</p>	<p>3.</p> <p>Csörög a szarka is az erdőben
És a fülemile a mezőben
A kacsák fürödnek,
A csókák sietnek
A friss kútra.
Fényes nap a szépít,
Feltolja a képit
A nagy útra.</p>

4.

Érez minden állat vidámulást
Az apró madárkák megújulást.
Gyöngyharmatos reggel
Madárkák sereggel
Csoportoznak.
A virágok nyílnak,
Füvek illatoznak
A réteken.

5.

A szántó is felkél szerencsésen,
Fúj a tavaszi szél
Igen frissen.

Befogja ökreit,
Míveli földeit
Szerencsésen,
Munkáját folytatja,
Barázdát forgatja
Szép rendesen.

6.

Isten őfelsége meg is áldja,
A szántó marháját meg is tartja.
A fegyvert és katonát
Ő forgatja.
Földön a gabonát,
Ményben a koronát
Osztoztatja.

A betyárromantika is dalra fakasztotta a nép költészetre hajló lelkét.

„Kezembe a csákány nyele.”

Kezembe a csákány nyele,
Éjjel nappal járok vele,
Keresem a tér mezőket
Megcsípem az átmenőket.

Holló károg utam elé,
Varjú követ minden felé,
Kezemben a csákány pereg,
De arcomon könnyű csepereg.

„Felszállott a páva.”

Felszállott a páva
Vármegye házára,
Sok szegény legénynek
Szabadulására.

Várj meg páva, várj meg,
Hadd üzenjek tőled,
Apámnak, anyámnak,
Szívbeli mátkámnak.

A madarokról és a velük kapcsolatban lévő dolgokról szóló népköltészet, mint látjuk, tele van sajátos hangulattal, gyönyörű ritmussal és keleties színességgel. A madarokról szóló költeményekben igen sokszor a bekezdés, mintha a vers tárgyával összefüggésben sem volna. A népköltő fantáziája csapongó és sokszor előfordul, hogy amíg az egyik versében énekel a madárról, a másikban szomorúan, vagy éppen elkeseredetten szól:

Az alföldön csikós vagyok.
Nem szánt, vet az égi madár
Mégis eltartja a határ.
Én sem szántok, se nem vetek,
Mégis bú nélkül élhetek.

Nem csupán versben és dalban foglalkozik a magyar nép a madarakkal, szólás-mondásaiban, meséiben csaknem mindenütt ott ta-

láljuk. Például a keresztcsőrűről azt tartja, hogy midőn a Megváltó keresztre feszítettet, e madár szájalomtól indítatva hozzá repült, s a homlokát véző töviseket addig húzogatta ki, míg a nehéz munkában csőre elgörbült. Erre Krisztus így szólt: „Tetteitek jutalmául tettek ne rothadjon el, nyujtson az erdő számotokra mindig gazdag tápot, s a tél hidege se legyen ártalmatokra.” És azóta télen költi ki fiait e csodás madár. A gólyáról azt tartják, ha a fészket elrontják, vagy kirabolják, akkor a gólya kirepül a határba s a pásztorok által otthagyt tüzes üszköt csőrében az elpusztított fészkekbe viszi és felgyújtja a házat. Ezért kiáltják a falusi gyerekek, ha gólyát látnak: tüzet viszek, nem látjátok, ha látnátok, oltanátok. Ha a gólya nem tér vissza fészkére, halált jelent. Ha a házon gólyafészek van, nem csap bele az istennyila. Ezért tesznek ócska székerekereket a kútgémre és a kéményre, hogy a gólya ott fészket rakjon. A pusztai pásztorok is a gólyafára, — ahová felmásznak szétnézni a nyáj után — rossz fonott kosarat helyeznek, mert azt tartják, hogy a gólya szerencsét hoz.

A szarka vendéghező madár. „Csörög a szarka, vendég lesz, billeg a farka, legény lesz.” Balsán azt tartják, hogy azirányból fog jönni a vendég, amerre a szarka farkát billegeti. Ugyancsak balsaiaktól hallottam a következőket: ha a partifecske mélyre fúrt fészket valaki kiszedi, annak koporsóját kiveti a föld. Ha a parti és házifecske verekednek és véresre verik egymást, az az esztendő szegény lesz. A sirályról azt tartják, hogy áradás lesz, ha a vizen köröskörül repül. Ha az ökörszem az ablakra repül, vendég jön. (De ez így van, erősíti Borcsa néni.) Ha nyaktekercs száll a kémény tetejére, a ház meg fog égni. Ha jókor reggel kuvik ül a fán, akkor meghal valaki a házban, vagy a szomszédban. Ha nem V alakban száll a vadliba, hanem csapatostul, mint a varjú és alacsonyan, háború lesz. Ha a mezei pacsirta szépen és sokáig énekel, akkor a faluban lakodalom lesz. Vencsellői halászok szerint nádibikát, vagy dobosgémet látni, jó halfogást jelent. Királytelken azt tartják, ha a fecske elrepül a tehén hasa alatt, az véres tejet fog adni; ha a fecskét leütik, szintén így lesz. Ugyancsak Királytelek határában láttam, mikor dögvész pusztított a baromfi között, hogy a gazdasszony e szavakkal akasztotta a határfára az elpusztult tyúkot: „vigyen el a kánya, nyavalyáddal együtt!”

A nép előtt is ismeretes a madaraknak a légmérsék változásáról való előérzete, miért is kitűnő időjósoknak tartják. Szerintük, ha a szelidludak röpködnek, szárnyaikkal csapkodnak, az szél bekövetkeztét jelzi; ha a szarkák rakásra gyűlve csevegnek, a varjak magasra felrepülve a levegőbe bukfenceznek, szélvész várható; mikor nagy számmal jönnek a hegyekről a cinkék és fakúszók, kemény tél várható. Ha a fecske alacsonyan száll, eső lesz; ha a pacsirta magasan repül, szép idő lesz; ha így kiált a pacsirta: ki-ki győ, meleg lesz; ha bagoly kiabál, megváltozik az idő. Ha ősszel a cinege azt csipogja, hogy: kiscipő, kiscipő, akkor hosszú tél lesz. Szent Márk napján énekel a fülemile, jó tavaszt hirdet, ha hallgat, változó lesz

a tavasz. Ki győzné mindezt felsorolni! Szólás-mondás meg annyi van, „hogy már a verebek is azt csiripelik”.

Nincsen az a kéréskező szántó-vető, aki nehéz verejtékes munkájából ne tekintene mosolyogva az ég felé, ahol a pacsirta trillázik, vagy a rigófűtly hallatára ne dűnnyögné sajátos humorával: fűtül a rigó, huncut a bíró. De nemcsak a magyar gazda figyel szeretettel a madarak életét, az erdő közelében élő magyar épen úgy szereti az erdei, mint a szántóvető a mezei madarakat. Az a kisvárosi iparos pedig, akit foglalkozása már elvont a szabad természettől és egész héten műhelyében görnyed, szintén ragaszkodik a madarakhoz, míg felesége az ablakban egy-két muskátli virágot gondoz, addig a mester egy szegény csiz, tengelice, vagy gerlice madarat tartogat kalitkában a maga gyönyörűségére.

Alkalmam volt látni a rohanó fővárosi embert is, amint megállt és elnézte a hidak ívei és pillérei körül repkedő sirályokat. Mai költőinket is foglalkoztatják a madarak. Erdélyi József, Vályi Nagy Géza, Terescsényi György és még sokan, szebbnél szebb verseket írtak.

A. VARJU. Erdélyi Józseftől.

Megnémult minden ékes ének;
Az őszi csenden át,
hallom csak a varjak nemének
érces komoly szavát.

Egy zuhanó, tüzes harang holt
hangja e napsugár
s e madár, mely felőle hirt hord:
talán nem is madár. —

Az elhagyott határ felett,
gyászfátyol, szemfedél
gyanánt, vonul e bús sereg;
hirdetve, hogy jön a tél.

Talán nem is madár a varjú;
hanem romok között
kárvalló, repkedő hatalmú,
fekete szén, üszök...

Hogy zöldelő reményeinknek
temploma puszta rom
s repedt, tüzes harangot lenget
az ég, a kék torony...

Templomgyujtogató bizonynal,
lélek, elkárhozott;
ki nagy bűne miatt, azonnal
madárrá változott:

Bűnbánatos, vezeklő lélek
ez a sötét madár;
tilos neki az ékes ének,
csak azt mondja: kár!...

Szellemi téren is sokat foglalkoztak velük. Az elsők, akik Magyarországon tudományos madártannal foglalkoztak, protestáns papok voltak. Az 1800-as évek elején Petényi J. Salamon lelkész búvárkodott a besztercebányai kamara-erdőkben. A madarakról szóló dolgozatai részben csak halála után jelentek meg. Xantus János utazó is a Magyar Nemzeti Múzeumot sok szép és értékes madárral gazdagította. Gróf Lázár Kálmán, szintén sok madártani munkát írt. Herman Ottó a Magyar Ornithológiai Központ megalá-

kitója volt, műveiből idegen nyelvekre is fordítottak. Írásait utánozhatatlan és utólérheteilen egyéni zamat jellemzi, munkáin keresztül megkedvelhetjük a természettudományt. Chernel István egész életét a madarak, főleg a magyar madárvilág megismerésének szentelte, legfőbb műve: Magyarország madarai, különös tekintettel gazdasági jelentőségükre. Herman tanítványa volt Csörgey Titusz is. Schenk Jakab és Nagy Jenő írtak madártani műveket. Igazolt volt tehát a régi madártudósnak megállapítása, hogy „Amplissimum est Hungaria Aviarium!” Magyarország a madarak legnagyobb tanyája! Bár a boldog idők már elmúltak, a rétségeket felszántották, mocsarakat lecsapolták, országunkat megcsonkították, de tudósaink munkája nem veszett kárba, mert a madárvédelem hazánkban óvja és védi a hasznos madarakat. Reméljük, hogy a közel jövőben a Hermanok és Petényiek szülőföldjén is újra nekünk dalol a madár. Adja Isten, hogy úgy legyen!

Szilvássy Imre VIII. o. tan.

GÖRGEY ISTVÁN VERSE

OTT SZÜLETTEM . . .

Ott születtem, hol az akác
Hullatta virágját.
Elfeledni nem tudom a
Gyermekkor világát.

Ott születtem, hol egy akác
Borult az ereszre,
Mint egy kicsi', bohó gyermek
Az anyakebelre.

Tollas lett a fiókmadár,
Elhagyta a fészket.
De sok minden vette körül
Utjában a léptét.

Nádfedeles, csendes kis ház
Ma már nem ereszt be;
Csak a fájó lélek merül
El az emlékekbe'.

Bólogató fehér akác
Azt suttogja lágyan:
Hogy csak ott jó, az egyszerű,
Kis szülői házban.

MAGYAR NÉZŐ

Ez az új rovatunk magábaöleli az időszerű kulturális, irodalmi problémákat, amelyek mai elesettségünkben rajtunk, magyarokon segíthetnek, s rövid írásokban terjeszthetik azt az irodalmi világnézetet, amely minden írásműnél és kulturális problémánál első-sorban nemzeti jelleget és jellemet keres és domborít ki. Amint Bessenyei is Magyar Nézőjében számot vetett kora kulturális, irodalmi állapotaival, s röpiratát azért írta, hogy vele a nemzeti nyelvet felkarolja, mi a nemzeti szellem és érzés irodalmi és kulturális felkarolására nyitjuk meg hasábjainkat. A Magyar Néző Őr akar lenni: a magyar szellemiségnek és a magyarság kulturális sorsproblémáinak öre rövid, néhányszavas cikkekben. Holminkat így teljesen könyvek és kulturális események ismertetésére szorítjuk.

Isten veled, Görgey!

Novoje Vremja, 1916. május.

Egy osztrák tartomány méhében, közel 100 éves aggként meghalt az utolsó magyar patrióta, aki egy alkalommal majdnem kiragadta Ferenc József kezéből Szent István koronáját. Görgey befejezte életét minden hír nélkül, mindenkitől régen elfeledve, sokaktól megrágalmazva, mint árulója a magyar nemzet ügyének.

Jelenleg csak Görgey testi maradványainak fizikai szétszedése történt, mert szellemi életének elvesztése, a politikai halál már 67 évvel ezelőtt megtörtént s ez 1849. augusztus 1-én volt.

Örök emléke az orosz fegyverek dicsőségének s örök gyásza az osztrák önértetnek, hogy a monarchia fele — nem bízva apostoli uralkodójának becsületében — meghajolt Nikolaj Pavlevics cár lábai előtt.

Az orosz hadsereget uralkodója nagylelkű parancsa kirendelte a dinasztia megmentésére, s feladatát lényesen megoldotta. Megparancsoltatott neki legkegyelmesebben, szétverni a magyar hadsereget.

S ez a hadsereg, mely a legkisebb szimpátiát sem tanusította Ausztria iránt, most diadalra vitte zászlóit. A magyar erősségek, melyeken megtört az osztrák hadítudomány, egymás után estek el s végre sor került a felkelt nemzet utolsó támaszára, Görgey tehetséges magyar hadvezér seregére. Görgeyt, aki nem egyszer díszítette fel magát osztrák diadalmi jelvényekkel, körülfojták s menthetetlen helyzetbe került.

11 tábornok, 2000 tiszt, 30.000 katona és 144 ágyú kényszerült dicső hadipályájának befejezésére a gyönyörű fekvésű, dombok alján fekvő Világos városka mezején.

Frolow tábornok törzse, ahol először jelentkezett a magyar sereg diktátora és főparancsnoka tárgyalásra — megbizva ellenségeinek lovagíasságában — el volt ragadtatva a fiatal tábornok lebilincselő tulajdonságaitól.

Görgéy, aki szisztematikusan sorra verte a mi szövetségésünket (Ausztriát) ebben a részére oly gyászos hadjáratban, 25 évesnek látszott, karcsú, magas, vékony termetű volt. Kerek, kedves arcáról, mely fekete bajusszal és kis kerek szakállal volt borítva, szilárdság és jólelkűség sugárzott. Nagy, mélytüzű szemei gyors áttűző fényvel égtek és erejének s kiválóságának teljes tudatát fejezték ki. Fején kötés volt; egy fehér kendő, egy fantasztikus kötelék, mely eltakarta sebhelyét s vonzó arcát még kedvesebbnek tüntette fel. Ruházata egyszerű volt: sötét öltöny, vörös zsinórokkal a mellén, paszománttal a karján, vállán lógott drága mentéje, csizmája azonban egészen durva bőrből készült. Szavai, beszéde, harmonikus hangja át vannak hatva az öntudat erejétől; fellépésén látszik, hogy parancsolásra született.

A fegyverletétel előtt Görgéy elhatározta magát az utolsó lépésre, mellyel — úgy gondolta — megmentheti a magyarságot. A nemzet nevében felajánlotta a magyar koronát Nikoláj Pavlevics cár egyik fiának. Azonban a monarchikus legitimismusnak szigorú védője itt is felülemelkedett a személyes érdeken és a dinasztikus elvet tartotta szem előtt; visszautasította Görgéy tervét. Így tehát az utolsó reménye is elveszett, s rá kellett bíznia magát a győző kegyelmére. De ezt olyan egyenes lelkűséggel tette, amit sohasem bocsátottak meg neki az osztrákok. Kategórikusan kijelentette, hogy nem adja meg magát az osztrák fővezérnek, Haynaunak, hanem az oroszok előtt teszi le a fegyvert, mert az osztrákok elvesztették a jogot erre a dicsőségre abban a pillanatban, mikor megrendült a bizalmuk saját erejükben s az oroszok mentő segítségéhez folyamodtak. Görgéy akkor teljes joggal sértette meg Haynaut, aki hadiképességének hiányát rettenetes kegyetlenséggel egyenlítette ki, teljesen Abbó hercegnek, — ennek az ideális Habsburg bérencnek — a szellemében.

Görgéy fegyverletétele megindító módon játszódtott le s emlékezetes maradt ezen látvány mindörökké orosz szemtanui előtt. A gyalogság fájdalomtól áthatva szedte le magáról hadijelvényeit s rakta gúlába fegyvereit. A katonák sírva búcsúztak s könnyezve csókolták ezredeik zászlóit. A huszárok leszállva lovaikról, átölelték őket, s zokogva búcsúztak tőlük. Leírhatatlanul megható volt annak a hatalmas és vitéz seregnek a látása, amelyik még nem régen olyan félelmetes volt Ausztria számára és most fegyvertelenül, fejlehajtva állott büntetésre szánva s várva az ítélet végrehajtását.

Görgéy seregének sorai közé lovagolt, s emberei azonnal körülvették. Egy utolsó beszédet akart nekik tartani, de egy szót sem

tudott kiejteni, csupán egy mély sóhaj szállott fel kebléből. Erre az egész sereg kiáltása rendítette meg a levegőt: „Isten veled Görgey!”

Befejeződtek az orosz győzelmek, megkezdődtek az osztrák ítéletek, elárasztva Magyarországot a legyőzöttek vérével. Görgey életét a befolyást nem tűrő Nikolaj Pavlovics cár mentette meg, kire lebilincselő, egyeneslelkűsége hatalmas benyomást tett. Már Görgey fegyverletételekor határozottan követelte az amnesztiát részére, ellenkező esetben az volt a szándéka, hogy Oroszországba viteti. Csakis ilyen módon tudta megmenteni Görgey életét, de nem tudta megmenteni hírnevét az osztrák hitványságtól, rágalmaktól, amiket rászórtak a Habsburg-ház bérencei.

Azt a 800 aranyat, amit Paskievics tábornok adott Görgeynek — beváltva az ő saját pénzét — ellopták az osztrákok és ezzel alapot nyertek maguknak arra a gazságra, hogy beszennyezzék Görgey nevét.

Először csendes, majd hangosabb és rosszabb hangok jöttek Magyarországra Görgey orosz aranyairól és azzal vádolták, hogy eladta a magyar szabadságot.

Görgey lesujtva az osztrák hazugságoktól, tisztázta magát annyira, amennyire tehetette, azonban nem hallgatták meg őt egyáltalán bizalommal.

A nemzetnek — csalatkozva reményeiben — fájalmában és gyászában, keresnie kellett valakit, kire a felelősséget ráháríthatja. Ennek lett áldozata a magyar függetlenség volt bajnoka.

Bezárkózott egy osztrák városkába, Grácba, elvesztette lelkét s egy láthatatlan sebbel a becsületén élt utolsó évéig.

Dicső ellenségének Oroszország, mely őt tiszteli és nagyra becsüli, hangosan megismétli katonáinak utolsó kiáltását:

„Isten veled Görgey!”

Bár a cikk írója Görgey lakó és halálának helyét illetőleg tévedésben van, ez mit sem von le a cikk értékéből, mert az egyik orosz ember (valószínűleg Frolow tábornok unokája) tollából akkor jelent meg a *Novoje Vremjában* (1916) amikor a világháború javában dühöngött, amikor az orosz és magyar újra, mint ellenségek álltak egymással szemben.

Salgótarján, 1938. március 15.

Görgey István

HARTOS LAJOS

férfi- és női gyapjúszövet különlegességek, selymek, mosóárúk, szőnyegek, ágygarnitúrák, sezlonterítők, ruha és kelengyevásznak nagy raktára

Nyiregyháza, Vay Adám-utca. (Takarékpalota.)

M. kir. postatakarékpénztári csekkszám: 51.167.

„Lelki autonómia . . .”

„Ha nem vigyázunk és továbbra is strucepolitikát folytatunk, Erdély önállóan megszervezheti a maga szellemi életét, aminthogy a Felvidéken — cseh támogatásra — máris érezhetők olyan jelenségek, amelyek a lelki autonómia felé mutatnak...” (Zolnai Béla: Párizs, 1937. Magyar Szemle, XXXI., 2. 159 l.)

Hála Istennek, igen sokan felfedezték már e szavak igazságát. Az, aki jó pár évvel ezelőtt is hangoztatta már, jóleső érzéssel állapítja meg, hogy mind több és több tagból áll az a kar, amely most ugyanezt zengi: unisono. Ha a maga módján is, ha a csiga lassúságával is, de a nagyközönség is kezd felfigyelni a kisebbségi sorsra. Csak ne legyen késő, mire egész társadalmunk tudomásul veszi, hogy törődniük kell minden „kint” élő magyarral...

Mert amit Zolnai Béla arról a bizonyos „lelki autonómiáról” mond — sajnós, igaz. A szlovákiai magyarság szellemi élete önálló úton indult meg s épen ezért fejlődési vonala meglehetősen eltér a magyarországi szellemi fejlődéstől. Ma még nem volna késő összehangolni a szétágazott szellemiséget, ha ezt nem tenné bonyolulttá, hogy a kisebbségi szellem véeredményképen nem jár önálló utakon, hanem az anyaországtól többé-kevésbé elszakadva más jármába szegődött. Ez egy pillanatra sem akar korholás lenni a kisebbségek felé: ott maga az *élet*, a *szervezettség* említésre méltó, még akkor is, ha nem tud önálló utakon járni, vagy ha nem tudja követni az anyaországot. Itt megint csak mi vagyunk a hibások. Megfeledeztünk róluk. Miközben hangosan követeljük jogainkat s üressé vált szólamaink a villamoskocsik ajtajára és a szappanreklámokra is felkerültek, nem törődünk a kisebbségek sorsával, s ha ma becsületes akarárok, egyének és nem nagyon pártfogolt folyóiratok meg is kezdték az érdeklődést, még ma sincs a felsőbb hatalom által alaposan megszervezett intézményünk, amely bölcs kézzel irányítaná a kisebbségek sorsát...

A szlovákiai magyarság kulturális élete kezdettől fogva önálló utakra kényszerült. Még annyi támogatást sem kapott, mint Erdély. Első munkásai nagy fáradsággal építették ki azt a keretet, amelyben a kulturális élet megindulhatott. A szövetkezett magyar pártok kultúrreferátusa a Kazinczy Társaság, Toldy-kör, Jókai-egyesület beszervezésétől kezdve a Társadalmi Egyesületek Szövetségén, Szinpártoló Egyesületen, Dalosszövetségén, SzMKE-en (Szlovenszkói Magyar Kultúregyesület) keresztül egészen a Szlovenszkói Magyar Irodalmi Szövetség-ig felépítette a kulturális élet alapját: a szervezett munka lehetőségét. De feszítő erők is keletkeztek. Természetesen arról az oldalról, ahonnan várható is volt a feszítés.

A hivatalos kormányzat igen ügyes politikát folytatott, mikor Masaryk elnök nevében egymillió koronát adott magyar tudományos

és irodalmi akadémia céljaira. A Masaryk-akadémia több éve működik s minden tétével bebizonyította, hogy *feszítő erőnek* készült: azok, akik az őslakos magyarságból kerültek be „alapítói” közé, vagy kiléptek, vagy pedig átnyergeltek a másik táborba . . .

Ez a „másik tábor”, a másik feszítő erő a Magyarországról Szlovákiába menekült emigránsoké, amelynek semmiféle lelki gyökere nem tapadt a szlovákiai földhöz, s amelyet két oldalról is rokonszenvvel fogadtak: az ott élő „rokonlelkek”; a baloldali színezetű szabadkőműves-szociáldemokrata-kommunista blokk és a hivatalos kormányzat, amelynek természetes érdeke volt, hogy a kisebbségi magyarság mind egységesebbé és egységesebbé fejlődő önálló kulturális élete feszítő erőket kapjon . . .

Igy jött létre a pozsonyi Magyar Ujság, a csehszlovákiai újságírás jellemző terméke, amelynek szerkesztői között, sajnos, már nemcsak az emigráns-tábor tagjai foglalnak helyet, hanem az őslakos magyarság tehetségei is.

Ha mindezt meggondoljuk, egészen másképen fest az a „lelki autonómia”, amelyre Zolnai Béla célzott. S épen ezért: érdekes megfigyelni a fentemlített kétfős feszítő erő hatását annál a két nemzedéknél, amely már nem ismeri Magyarországot. A Sarló történetét lapunk hasábjain már elmondták egyszer¹⁾, most csak azt vizsgáljuk meg, hogy a fiatal csehszlovák értelmiség ezen értékes tagjaival mi történt a Sarló feloszlása, ill. megszűnése óta? Igen nagy részük a kommunista-párt tevékeny tagja maradt, sokan szegődtek a Magyar Ujság és a Tavaszai Parlament büvkörébe, vannak közöttük, akik önálló munkásai a kulturális életnek s vagy nem csatlakoztak sehová, vagy beléptek abba a szervezet-keretbe, amelynek a hivatása: magyar úton megtartani a csehszlovákiai magyarságot.

Csakhogy az a baj, hogy ma már ezt szervezet-keretet is kezdik fessegetni azok a bizonyos feszítő erők. A Tavaszai Parlament, amely Érsekújvárt alakult meg s Krofta csehszlovák külügyminiszter irányításával működött, a legjobb példa rá, melyek azok az eszközök, amelyekkel a bontás munkája megindulhat: mindaz, ami égető kérdés a kisebbségi sorsba jutott nemzet lelkén, a szociális problémától kezdve egészen a legkényesebb művészi kérdésekig, szőnyegre kerül s ma már igen sok igazi magyar érték van a „feszítő” tábor sorai között, főleg abból a generációból, amely már nem látta Magyarországot, S az a bizonyos „lelki autonómia”, amelyről a cikk elején olvashattunk, a lehangzatosabb jelszavakkal a feudalizmussal és más egyébbel vadítja el ezt a nemzedéket az anyaország szellemi életétől, szorítja a demagógia béklyójával a legszomorúbb lelki rabszolgaságba.

Az Irodalmi Szövetség hivatalos lapjának, a Nemzeti Kultúrának egyik főmunkatársa a Tavaszai Parlament főszervezője, a kassai Kazinczy Társaság jelenlegi elnöke Hodzsával tárgyalt s belépett az új kormánytámogató „magyar” pártba . . .

Igy fest most az a lelki „autonómia”, amely kétségtelen, a magyarság szervezatlensége folytán állott elő. Nincs talán állam, amely

olyan keveset törődnek kisebbségi sorsban élő testvéreivel, mint mi. A szellemi irányítás, anyagi segítség ezer és ezer módját mulasztjuk el. Olyan retorziókkal élünk, amelyek csak elmérgesítik a helyzetet: a Sarló volt tagját, aki régen kiábrándult ifjúkorának hangzatos jel-szavaiból, a mai napig nem engedik Magyarországra, annak ellenére, hogy a kisebbségi magyar kulturális élet egyik legtevékenyebb tagja, az egyik kisebbségi iskola magyar-szakos tanára és — szeretné a kapcsolatot, az élő, semmi mással nem pótolható szellemi kapcsolatot megteremtteni az anyaországgal. Ugyanakkor hány és hány kétes és nem magyar elem kerül át a határon...

Itt az utolsó pillanat, amikor tiltakozva szólalunk fel: több törődést! Öngyilkosság volna, ha meghagynók a kisebbségi magyar-ságot ebben az önsorvasztó, tétovázó „lelki autonómiában”...²

Spectator

1: V. ö.: Sziklay László: Nemzedékek problémája. Szabolcsi Szemle II. 2. 51—61. l.

2. A cikket szerzője szeptember elején írta, bár bizonyos szempontból idő-szerűtlennnek látszik, érdemesnek tartjuk magyar vonatkozásban ép a változott viszonyokra való tekintettel közölni. Emlékezzünk, ha itt lesz az ideje és főként: okuljunk a múlt bűnein... (Szerkesztő.)

Régi történelmünk zavarosságának főokai

Már a „*Classica Philologia a történelem alapozója*” c. művem-ben (1936.) olvasható ezen följegyzésem: „*A magyar majd három-ezeréves ura Kárpátok-közi országának*; s hogy ezt azért emelem így ki, nehogy nekünk, akik erőnek-erejével ragaszkodunk a szkythasághoz, az evvel járó „nomád”, „vad horda” jelzőket egy igazi szkythas-sarj dobhassa majd bele Brennus kardjaként létkérdésünk mérleg-serpenyőjébe nemzeti életküzdelseink egy döntő mozzanatában, mint ahogy Zahorcsen oláh tanár tette a földrajzában ugyanazon „i”-tlen igazság érdekében, mellyel a „*historia kényurái*” magyar hazánkat árulás, csalás és gyávaság jutalmazásának prédájává tették. A *Tzara Noastra*-ban (1936. II. 22. sz.) Acsinteanu György „Az ezeréves Magyarország fejlődése” címen szórja nemzetünkre a Titulescu gyártmányú otromba ökröndözések lavináját. Pedig az oláh (vlach) csak a XIII. század elejétől jelentkezik Erdélyben; a hun és *alán* szlávsnak, Attila népének maradványa ő a bolgárral együtt. Az ő *vlach* nevüknek a *polák*-kal való hasonlósága mutat rá, honnar jutottak a lengyelországi sármaták a *polák* elnevezéshez. Ez az oláhság aztán beleolvadt Románia akkori lakosságába, melynek a nyelve annyira egyezett a latinnal, hogy azt a nyelvet Traján hódítá-sa (Kr. u. 107.) következményeként magyarálták eddig; pedig

Románia akkori lakóinak többsége csakis *geta* (dák) lehetett, melynek a szabin-latinsághoz kellett hasonlítania nyelvben, úgy, hogy ahhoz a romániai faj- és nyelvrokon néphez a rómaiak több jogot formálhattak, mint a falánk perzsák formáltak Média meghódítása után Egyiptomhoz, meg az északafrikai méd-települtekhez, vagy mint a púnok a kelták uralma alá került iber-mór lakosságú Hispaniához.

A csehek ősi falánksága feltűnő változatosságban jelentkezik mostanában a rájuk nézve már veszendő felvidék fosztogatása, a magyar lakosság terrorja s rablásával. A Benes-féle lelkiület megnyilvánulásában nekem is volt részem mindjárt a világháború után, mikor az árulásra vetemedett cseh katonaság a felvidékiekkel együtt tulajdonukká kezdték tenni Sátoraljaújhelyt is; ottani nyaralóm zárait feltörvén, nemcsak annak lakosztályait vették használatba, hanem magukévá tették értékes ruha-, szőnyegféle s egyéb berendezésbeli tárgyaimat, úgyszintén asszú és szamorodni borkészletemet is.

1919. október 3-ikán adtam be Srobán Lőrinchez, a Slovensko teljhatalmú miniszteréhez intézett kérvényemet 7252 kor. (akkori értékben 725 ar. kor.) három megtérítéseért a budapesti cseh követségnél, melynek titkári hivatala 3449. sz. a. iktatta. A csehszlovák delegátus 1920. február 10-ikén 1302. szám alatt kelt felszólítására, hogy nevezzem meg a betörés tetteseit, egy, az én területemen elesett altiszt zsebéből előkerült s ma is meglévő noteszből vett adatokon alapuló válaszomat be is adtam a cseh titkári hivatal ugyanazon személyének, aki a kérvényemet 1919. október 3-ikán iktatta. A követség főnökénél be is mutattam ama noteszt, de ott zavaros, kissé ideges s inkább fej- és kézjelzésben, mint beszédben nyilvánuló intézkedéséül tapasztaltam. Azóta semmi nesz felőle.

Az u. n. „*kis-antant*“ ősi, a magyaroknál ősibb tulajdonosának hirdeti magát az elorzott magyarországi területeknek. És ebben szinte kezére jár honfoglaláskori történelmünk zavarossága is. Ennek legfőbb okai közt elsőnek azt említem föl, hogy a *sármatak* magyar fajta nép. Ezen szófejtésem igazolására szolgál Plinius ezen följegyzése: „*Sauromatae Medorum, ut ferunt suboles.*“ Media alapítója magyarság volt, mely *Mauri* (maur-, mar-, mór), *Maxyes*, *Mazar*, *Mazaei*, *Mazziara* — *Maccyiara*, *Matsya*, *Makar*, *Magor* neveken is szerepel a régi írásokban. Hasonló okozói a történetírás zavarának bizonyos területek évezredek alatt változó népei más-más nevének tetszésszerű használata a krónikákban, mint pl. *Paionia* (lat. és olasz *Pannonia*), majd *Emathia* — *Makedonia* — *Bulgaria* népét a korbéli különbség nélkül *görög*, *matyó*, *makedon*, *bolgár* neveken írták föl. Addig sejtelmünk sem volt arról, hogy *világhírű Nagy Sándor a matyó magyarság királya volt*, amíg ezzel a címzéssel a múlt év (1937.) közepén megjelent művemben ki nem mutattam a matyók kapcsolatát a méd-magyarsággal s a székelyekkel, úgyszintén *Agamemnon* ión népével, a *danaokkal*, valamint *Maron* népével is,

a cigányokkal. Diodor Emathiont és Memnont testvéreknek mondja; a matyók t. i. *maur + ion*, Memnon népe pedig *ion + aethiop* keverék, a cigány pedig *maur +* nem göndörhajú *aethiop*. Mind e három nép Egyiptomban lakott egykor s már azon időre is *Makedo*-nak nevezi Diodor a matyók törzsösét; pedig az al-Duna déli oldalán a trójai háború után települt *Emathia* csak a Kr. e. VII. században már felülkerekedő ázsiai chetáktól kapta a *Makedonia* nevet. Azt sem tudtuk még, miért *testvérnépe* az Árpádféle méd-magyarságnak a kun, meg a székely; sem azt, hogy miért kapta *Marót* a *Menu* jelzőt az Árpádokkal való megegyezés után. A Kárpátok köze majd 3000 éves hona már a magyarságnak; de két adat valószínűségig emeli azt, hogy a K. e. VI. évezredben kezdődött itt már magyarság települése, amikor Média s Arménia megalakult Ázsiában azon sármata-magyarságból, melynek Európában maradt sokasága telepedte meg a Kárpát-vidéket („Montes Sarmatici”) s Lengyelországot (Mazuri tavak; „mazurka”-tánc), szóval a „sármát síkságot” — föl az Ural-hegységig. Ebből érthető, miért települt át Médianak perzsa uralom alá jutása után a méd-magyarság a *porta Sarmaticá*-n át a Kaukázus északi oldalára, amikor még Közép- és Észak-Európában a sármatakén kívül a kunok s jászok nevével találkozunk; szóval, amikor még nem áradt át oda Ázsia Északkeleti részéből a hun és tatár szlávság.

Diodor Amathiának, a matyók egykori országának, a saját korabeli Makedonia nevéből alakítja az akkor még Egyiptomot lakó matyók névképviselője nevét; Görögországnak ellenben már sem a Homeros-féle két műben, de a későbbi ókori görög íróknál sem szerepel a régi neve, mely utóbbi még *Graecia* a latin íróknál; hanem ehelyett *Hellas* a neve Herákles népe, a cheta-dórság felülkerekedése után. A hellén-dórságnak aztán első érdeke volt a trójai harcokról szóló énekek eltüntetése s a Kr. e. VI. században a 16 éven át zsarnokoskodó Peisistratos az Onomakritos-bizottsággal multjuk döntő fordulatának emlékezetét *hellén* nyelven *hellén* célra oly ügyes zárkózottsággal ütötte össze, hogy a mythosok homályos útvesztőiből csak most, 2 és fél ezer esztendő multjával, kezdünk rájönni, hogy az a „vak” vándor udvari dalos, akit 7 város versengve hirdetett szülöttjének, tulajdonképen nem ember, hanem írásba foglalt *énekgyűjtemény*, gör. „homu aréosz” = Homeros! Ezért nem bírtak szülővárosára sohasem rátalálni. A thesszalok és aetolok is cheták voltak, akikről kapta nevét az al-Duna déli részén, a *Paeonia*, majd *Emathia* nevű államok elnyomásával *Ma-cheton*-ia. Memnon ion népének, melynek fejedelme *aga-memnon* (fő-memnon), a latin *alba* és görög *lenké* (fénylő, fehér) jelzi lakóhelyét s kapcsolatait, u. m. Leukas (Leukadia), *Albania*, Ino Leukothea. Aeneasnak is kapcsolata volt a felesége révén az ionokkal s a fia, Julius, alapította itáliai város neve *Alba Longa*, gör. *Lenké* volt. Ez a két szó megmutatja, hogy Memnon ázsiai országának (Elam; Aethiopia; fővárosa: Susa) népe a perzsa uralom alól merre tolódtott évezredek folyamán egész az Adriáig.

Régi történelmünk zavartságának főokait külön, részletes összeállításban, forrásaim megnevezésével támogatott megállapításokkal készen tartom ugyan már a közzétételre; de úgy érzem, a mai revíziós athmoszféránk megvilágításához mielőbb érdekünkben áll tudni, hogy ez a Kárpátokközi honunk legalább is 2700 éves magyar tulajdon már, amelyből a később beengedett népfajokkal való ki- eszelgetett főleg nyelvhasznósági kapcsolat révén egyetlen szomszéd nép sem igényelhet az igazság jussán egy talpalatnyit sem.

D. Cserép József

Bessenyei szobránál

Kedves Fiaim!

A „Szabolcsvármegyei Bessenyei Kör” fennállásának 40 éves évfordulója alkalmából azzal kezdi az ünnepeit, hogy a nyiregyházi tanuló ifjúsággal megkoszorúztatja Bessenyei György szobrát. Ezzel is hű akar maradni Bessenyei szelleméhez, a mi az iskolázás kettős céljában jut leghívebben kifejezésre. Az iskolázásnak ugyanis kettős célja van. Ismeretek szerzése egyrészt, amely ismereteknek majd hasznát kell, hogy vegyék az életben, másrészt segítségére lenni a családnak a nevelésben, hogy együttes munkával jellembeli- leg olyan férfiakat és nőket adjanak a hazának, akik azt majd felvirágoztatni tudják. E kettős cél eléréséhez az alapvető ismeretek nyújtásán kívül elibe állítja az iskola az ifjúságnak a történelem nagyjait példakép gyanánt, hogy a jellemképzésben azok követésére serkentse őket.

Az igazi jellem két alappillére az Isten és a haza szeretete. Az Isten szeretetét a vallásunk gyakorlásával, a haza szeretetét a nemzeti gondolat és érzés gyakorlásával valljuk meg. A nemzeti gondolat és érzés egyik történelmi megszemélyesítője volt Bessenyei György. Ő a XVIII. század második felében, akkor, amikor a monarchikus egységre való törekvés már-már magába olvasztotta egészen a magyarság szellemi megnyilvánulását, a szülőföldjéről, Szabolcsból, a szülői házból magával vitt nemzeti érzésével felismerte az ebből a szellemi eggyéolvadásból a hazáját és nemzetét fenyegető nagy veszedelmet, hogy a németes és franciás műveltség tengereiben a rokontalan, elzárkózott és műveletlen magyarság el fog veszni, s ezért ezt megakadályozandó, udvari nemes testőr létére kettős feladatra vállalkozott: felvenni a küzdelmet a műveletlenség és a nemzetietlenség ellen egyszerre. A nemzeti érzés elkorcsosult túltengése miatt az általános műveltségtől elzárkózott magyar nemességet műveltte, a művelt felsőbb osztályú magyarságot pedig nemzetietlenségéből kivetkőztetve, nemzeti érzésűvé tenni volt célja. E kettős fel-

adatot megoldania annál nehezebb volt, mert abban az időben az általános műveltség úgyszólván kizárólag idegen népek emlőjén táplálkozott, a magyarság szellemi élete pedig kialvóban volt, s ezért igen közelálló volt a veszedelem ahhoz, hogy az idegen műveltség felvétele kiirtja a magyarságból még azt a nemzeti érzést is, ami még benne szunnyadt. Hiszen ezért került Bessenyei is Bécsbe a nemes magyar testőrségbe a többi nemes magyar ifjúval együtt, hogy ott az előkelő és művelt környezettől elkábultan elidegenedjék a magyar vidék maradiságától, és az idegen műveltségben megfürödve, büszkeséggel tegyen majd tanubizonyságot a német szellemi közösség mellett, s onnan hazajövén, idehaza is megkedveltesse majd a németekkel való egybeolvadás szükségességének a gondolatát. Bessenyei el is volt ragadtatva az udvari élet fényétől s ragyogásától, szégyelte is nagyon a saját műveletlenségét, elmaradottságát, fel is kelt lelkében az ismeretek, a műveltség megszerzése után való vágy, szorgalmasan tanul, pótolja a gyermekkorában elmulasztottakat, tanulmányozza a nemzetközi irodalmat, magáévá teszi az azokban megnyilvánuló eszméket, új világnézetet, s így mind mélyebb és mélyebb válik lelkében a szakadék az otthoni maradi ösdiság és a nyugati népek gondolatszabadsága alapján felépülő haladás között. Csak a helyett hogy az elkeseredésre indítaná, az ebből származó szégyenérzete, a lemondás helyett nemzetének a feltámasztására készletti őt.

Érzi azt az öserőt, amely a magyarságban szunnyad, érzi azt az elhivatottságot, amely a földtekének ezen a pontján élő magyarságra vár még, érzi azt a magyarságban meglévő intelligenciát, szellemi rátermettséget, amelyből az emberiségnek még sok haszna kell, hogy legyen, s amely nélkül az emberi kultúra és civilizáció örökre csonka maradna. Meglátásában nem áll egyedül. Magyar testőtársai ugyan-ezen elgondolás szolgálatában állanak. Hisz azok is magyar vérből sarjadtak, azokban is buzgott a veleszületett, az örökölt intelligencia és nemzeti élniakarás. S együttes munkájuknak meg is volt az eredménye. Sikerült felkelteniök a magyarságban az élniakaráshoz szükséges műveltség megszerzésének a vágyát. Sikerült megéreztetniök a honfitársaikkal, hogy az élet szüntelen mozgás, az életben nincsen megállás, s aki élni akar, annak együtt kell haladnia az élet ütemével, s nem lehet arra a kényelmes állásontra helyezkednie, hogy az addig elért eredményeken megpihelve, ne vegyünk az élő más népek létezéséről tudomást, mert ha ezt cselekedszük, akkor minket csakhamar túlszárnyalnak a többiek, s bármilyen fényes is volt a multunk, bármennyi anyagi és szellemi gazdagságra tettünk is szert, bármí sok áldozatot is hoztunk a többi népekért a multban, lemaradunk az élet versenyében s olyan állapotba kerülünk, mint az előregedett szervezet, amelyre bármily tisztelettel is néz fel a fiatalság, mégis csak a fiatalság gyámolítására szorul és a biztos elmúlásnak néz elébe.

Bessenyei nem sokat latolgatta a jelen kilátástalanságát, mert élni akart, s ezért a jövőre irányította a tekintetét, s a jövő lehető-

ségeinek a kimunkálásához fogott. Önművelése során maga is szorgalmazta az irodalom művelését, noha ezirányú genialitással nem rendelkezett. De tudta, hogy ezzel is serkentenie kell éppen azokat, akik viszont nem tudták még magukról, hogy erre hivatottak, s ha ő ezeket tevékenységre nem serkenti, örökre elvész a bennük szunnyadó őserő. Valósággal izgatott. Izgatta a nemzet elhivatottjait, hogy ne féltlenkedjenek, ne sütkérezzenek az ősök érdemein, hanem az ősoktól nyert tehetségeiket gyümölcsöztessék a nemzet javára, a jövő nemzedék számára. S műveli az irodalmat az eddig erre a célra alkalmatlannak vélt magyar nyelven. Ezzel iskolát alapított, hogy zengzetes magyar nyelvünket alkalmassá tegye arra, hogy vele a magyar szellemi műveltség harmonikusan illeszkedhessen be az európai népek szellemi megnyilvánulásának az együttműködésébe. Ez volt Bessenyei György, a berceli kis nemesi kúria szülötte, akit nemzetének mérhetetlen szeretete megtudott barátkoztatni a munka szeretetével, s akit a szorgalma és a magyar egyetemesség szolgálatának a törhetetlen akarata a nemzet legnagyobbjai közé emelt. Mai divatos regényíróink bizonyára tudnának róla sok oly intim dolgot is elmondani, amelyek a bizonyára nála is megvolt gyengeségeket is bizonyítanák, s ezt tetszetős regényformában tálalnák fel a közönségnek, hogy ne szégyenkezzenek a ma henyélői sem, hanem ha másban nem, hát a gyengeségeiben igyekezzenek őt utánozni. Pedig az ilyen történelem ismertetésre nincsen semmi szükség. Hisz amúgy is tudjuk mindannyian, hogy ő is ember volt. Olyan ember, mint mi, telve a jóra és rosszra való készségekkel. De ezeknek a sokaságából ő mindig azoknak adott előnyt, amelyekkel a nemzetének használni tudott. Tudta ő is, hogy ez az élet rövid, amelynek a rövidségét azonban meg lehet nyújtani szorgalommal s ezéért az élvezetek karjába való vetődés helyett szorgalmas építő tevékenységre fordítva minden idejét, emelkedett ki messze kortársai fölé és szolgált követendő példával az utána következő nemzedékeknek.

Kedves Fiaim! Én nem tudom, hogy bennetek, akik most körülálljátok e szobrot, kibem kicsoda tehetség lakozik, kinek mi lesz a sorsa, ki hogyan fogja szolgálni nemzetét, ki milyen szerepet fog játszani a jövő magyar közéletben, azt azonban tudom, hogy ha mindannyian azzal a szent elhatározással élitek le élteteket, mint Bessenyei, hogy minden töletek telhetőt a haza oltárán áldoztok fel, hogy minden kis időt, amit a Mindenható élnetek hagy, szorgalmas önműveléssel és másokat is erre való serkentéssel töltötök el, úgy bizonyára élni és virulni fog ez a nemzet, akkor mindig több és több érték fog a felszínre kerülni azokból a szellemi kincsekből, amelyekkel oly bőven áldotta meg a Teremtő ezt a nemzetet, hogy nemzeti értékeinek a kidomborításával szolgálja az egész emberiség javát.

Ez a szobor azért áll itt, hogy erre figyelmeztesse a járó-kelőket, de elsősorban a fiatalságot. Azt a fiatalságot, amelynek a vállaira kettős feladat terhe nehezedik. Meg kell birkóznia ugyanis majd a saját léte nehézségein kívül azokkal a feladatokkal is, amelyeket a mai nemzedék elfelejtett, vagy elmulasztott megoldani. Sorsa ha-

sonló lesz a Bessenyei sorsához, akinek az elődei szintén elfelejtették, hogy jelen az tulajdonképpen nincsen, mert az minden pillanatban multtá válik, s ezért aki élni akar, annak mindig a jövőt kell munkálnia, hogy el ne muljék a jelennel. Az egyén élete az gyorsan mulandó, a nemzeté azonban mindaddig nem, amíg a benne élő egyének a jövőt munkálják. Ezért valahányszor e szobor előtt elmentek, jusson eszetekbe nyiregyházi diákok, hogy amíg szorgalmasan tanultok, gyűjtitek az ismereteket, addig az nemcsak a magatok, hanem az egész nemzet egyetemességének a javát is szolgálja, de amit elmulasztotok, az nemcsak magatoknak, hanem az utódaitoknak is hiányozni fog, s ezzel veszélyeztetitek a nemzetnek a létét.

Ezt megérteni azonban nem elegendő szónoklatokat meghallgatni. Ehhez sokkal több kell, és pedig az, hogy szeretni kell tudni a nemzetet. Az kell hozzá, hogy szeressétek ezt az elárvult magyar nemzetet, amelynek ti is a tagjai vagytok. Bessenyeit erre nem kellett figyelmeztetni, őt nem kellett egy másik Bessenyei követésére serkenteni, mert szerette a nemzetét. Azzal a szeretettel, amely egyedül teszi képessé az embert az önfeláldozó alkotó munkára. Ha nem szerette volna jobban a nemzetét magánál, úgy bizonyára ő is beleveszett volna az udvari élet fényébe és ragyogásába s nem áldozta volna fel a maga jólétét, a pihenését, a nyugalmit, az élvezeteket a nemzetét új életre serkentő, az éjt is nappallá tevő teremtő munkának. Mi magyarok számbelileg már csak kis nép vagyunk, bizony még a magunk hibájából is kis nép. Mert igaz ugyan, hogy népünk nagy részét évszázadokon át feláldoztuk a nyugati kultúra védelmében, de magunk sem tettünk meg minden tőlünk telhetőt a hiányok pótlására. De bármily kevesen vagyunk is, annyira még sem vagyunk kevesen, hogy bennünket csak úgy egyszerűen le lehessen törölni a földkerekség térképéről, még sem vagyunk oly kevesen, hogy el ne foglalhassuk ismét a minket megillető helyet a Kárpátok medencéjében. S higyjétek el kelves fiaim, hogy nincs még egy nemzete e világnak, amely annyira lenne érdemes a szeretetre, mint a magyar. E téren ne vezessen félre benneteket semmiféle más nagy népnek a dicsősége. Mert ha számra kicsinyek vagyunk is, a bennünk lévő tehetség, a bennünk lévő becsület és erkölcsi érzés csakis ezt a nemzetet teszi képessé arra, hogy a Kárpátok medencéjében reá váró hivatásának meg is tudjon felelni. Az, hogy mostan rosszul megy a sorsunk, az még fokozottabb szeretetre késztesen benneteket. Az édes anya is jobban szereti a gyermekét, ha beteg. Ti is jobban szeressétek a magyar nemzetet, ha megpróbáltatásnak van kitéve, mert ha ez a nagyobb szeretet több önfeláldozó munkára készít benneteket, akkor csakhamar ismét irigyelt lesz ennek a szegény, megtépzott nemzetnek a sorsa. Azért járjatok el gyakran Bessenyei György szobrához, hogy az ő példájából merítsetek erőt és kitartást nemzetetek szeretetének, a nemzeti gondolat szolgálatának a gyakorlásához.

Bessenyei szelleméhez

Mint a m. kir. Testőrség kiküldöttje, őszinte és igaz örömmel üdvözlöm a Szabolcs-vármegyei „Bessenyei Kör”-t, fennállásának 40. évfordulója alkalmából.

Amit láttam, átérezve tapasztaltam, megnyugvással tölti el az én lelkemet, s visszatérve Budapestre, beszámolok a Testőrség keretén belül működő „Bessenyei Kör”-nek az itt átéltekről.

Ugy érzem nyugodt lelkiismerettel jelenthetem, hogy a Szabolcs-vármegyei „Bessenyei Kör” derekasan kiveszi részét az országot megtartó és építőmunkából, azon helyen és mérvben, amelyre vállalkozott és hivatva van!

A nagy világégés, a forradalmi és gyászos trianoni örvénylések után, véres országroncsként maradtunk itt, a népek millióinak háborgó tengerében.

S önkéntelenül is feltör lelkünkben a kérdés: „Mi lesz velünk, kikelhetünk-e még sírunkból, lesz-e még Magyar feltámadás?”

Erre a kérdésre feleletet a mult történelme és a mának története ad!

Világnézetek, felfogások és országhatárok változhatnak; tőlünk is elrabolhattak mindent, de az ezerezstendős magyar haza és nagyjainak történelme minden drága hagyományaival, — mint győzelmi fegyverünk — a miénk marad!

Az újjáébredés kezdetével kifejlődött, megizmosodott a nemzeti öncélúság gondolata és fellendült a tudomány, az irodalom, a művészet, nemzeti sportunk pedig világsikerekre lehet büszke!

Általában elmondhatjuk, hogy amióta megtaláltuk igazi önmagunkat, faji kiválóságainknál fogva ismét tényezőivé lettünk a Dunamedencének, akikkel számolni kell!

S ha továbbra is szem előtt tartjuk azt a történelmi igazságot, hogy nem az a nemzet veszett el, mely a harcban a túlerővel szemben alul maradt, hanem az amely megtagadja multját és önmagát, az amely elveszítette élni akarásába vetett rendíthetetlen hitét, az amely elrugaszkodott Istenétől, és attól a rögtől, ahol született, él és amely egykor eltakarja!

Annak a nemzetnek, melynek ilyen fiai vannak, mint a Szabolcs-vármegyei „Bessenyei Kör”-nek tagjai, akiknek lelkéből nem veszett ki az ideál és az eszméért való küzdés ereje, annak a nemzetnek joga van élni!

Bessenyei György! Testőr elődünk! Ma a tiszteletedre rendezett ünnepeken idézem szellemed!

Jójj! Gyere közénk! A rólad elnevezett körbe, acélozd meg szívünk, önts bátorságot a még csüggedők lelkébe és gyujtsd lángra a hazaszeretetet szent tűzét, minden teremtet magyarban, hogy méltók lehessünk Hozzád!

Érzem és tudom, hogy ezeresztendős dicső multunk, nagyjaink visszajáró lelke győzedelmeskedik rajtunk, s eggyé kovácsol ismét, mint a multban annyiszor s akkor... lesz még kikelet, lesz még magyar feltámadás!

Pásztóhy Artur,
m. kir. testőrszázados

„Vas András“, Magyarországon

— Kemény György amerikai magyar író —

Egy vérbeli magyar íróról és költőről lesz alant szó; ki jelenleg az amerikai magyarság költő-írója, s mondhatni — ebben az értelemben — Amerika legelső magyar költője.

Amerikában van magyar költészet, él, virágzik, terjed, hódít. Van számos magyar újságja, mely a magyar kultúrát belekapcsolja a nagy, nemzetközi kultúrába.

Kiszakadt magyar tehetségek alkottak gazdag Amerikában, a sürgés-forgás, a lüktető munka hazájában, hol nincs megállás, pihenés: — magyar irodalmat...

Az amerikai magyar irodalom problémája: *a magyar faj, a magyar haza, a magyar sors*. Jelszava: mindent felszívni a gazdag kultúrájú nyugatból, de megmaradni igazi magyaroknak, az értékeket magyarul felhasználni.

Mialatt idehaza a dekadencia s a szennyes érzelmeket hajhászó magyarul íródott irodalom fejlődött, mindinkább háttérbe szorítva a tisztultabb nemzeti, a keresztény erkölcsöt, hitet és irodalmat, — addig, ott künn Amerikában, megmaradt a költészet erősen nemzeti és magyar költészetnek; a magyar őserő diadalának, s konzervatív, de mégis újszínű tablókra vetette az amerikai magyar irodalmat, művészetet, színészetet. Nemzeti tekintetből nagy az erkölcsi súlya és értéke az amerikai magyar irodalomnak. Hasonló szépségű, gazdag irodalmat, se a csehek, se a „kultúr“ románok, se a tótok, szerbek, horvátok, osztrákok nem tudnak felmutatni.

Radványi Kálmán írja a többek között az „Amerikai magyar költők“ c. tanulmányában: „A magyar őserő két irányban működött Amerika földjén. Egyrészt íróink angolra fordították a magyar irodalom remekeit, hogy az amerikaiak számára hozzáférhetővé tegyék költészetünk kincsesházát, másrészt eredeti műveket alkottak a kivándorolt magyarok lelki igényeinek kielégítésére.“

Az amerikai magyar író csak munkásközönségre számíthat, mivel ott nincs magyar polgári osztály, sőt, az íróknak jórésze a magyar munkások közül kerül ki. Ez természetesen ráüti bélyegét az

amerikai magyar irodalomra, minden irodalmi termékre, sőt az amerikai magyar kultúrára is.

Az amerikai magyarnak más az igénye, más az érzelmi skálája, természete, ízlése, mint nekünk, így irodalma is — természetesen — más.

Az amerikai magyar költészet jellemző motívumai: az egyszerűség, a honvágy, a nemzeti fájdalom, az érzés, uralkodása — a formán.

Az amerikai magyar költők között a legkiválóbb és a legismeretebb: Kemény György, a „Dongó” c. élclap szerkesztője, kinek súlyos a hangja, biztos az érzéke a költészet iránt, s lírai hangskálája is meglepő.

Kemény György főműve a „Vas András” c. nagyszabású versesmű, a költő eddigi munkásságának betetőzése; 12 részből álló valódi alkotás, mely a nagy magyar irodalomnak is időket átélő igazi dicsőségteljes műve marad. Hangulatos, érdekes, színes, meglepő és a régi mezben is új mű ez. Mentés minden felszínes tendenciától, írója csak költeni akart és nem olcsó igazságokat leszűrni. Szávay Gyula jeles költő, a Petőfi Társaság főtitkára, 1923. november 11-én a Petőfi Társaságban igen szép és lelkes bemutatóval adta tudtára az érdeklődő ünnepi közönségnek e nagyszabású, jelentős művet, Kemény: Vas Andrását. Bemutatójából vesszük át a következőket: „... tehetségének egyik gyökérszála idenyúlik az ősi talajba, a régi és fenntartott magyar érzések kiáradásaiban, gyönyörű jellegzetességeiben nyilatkozik meg, amíg másik gyökérszála az amerikai élet talajába, ahonnan immár negyedszázados loyális amerikai hazafisága és életismerete ugyanoly jellemző erőben és modern szövegszólamban tud megnyilatkozni.”

Nagy és igazi tehetség Kemény György, még sokat várunk tőle, igazi műveket a mostani kötetben munkált kettős alapon. E kettős gyökérszál termő és teremtőképességű.

„A magyar csikóséletből indul ki a történet és az amerikai szénbányaéletbe torkollik, de ahol Bandi csikós (Vas András) szerelmes mátkáját, a számadó leányát, a léha uraság érdeklődése elől mentendő, mint kivándorló elhelyezkedik.”

Kemény e monumentális művében az amerikai magyarság eposzát írta meg. Vas Andrásban benne van a kacagó és a bús egész magyar élet. — Arany nyomdokain jár, s az eposzi érzék biztos tudatával halad előre.

Prattinger Ferenc amerikai szerkesztő a következőket írja Vas Andrásról, s nagy eposzról, Kemény e jelentős művéről: „... Formája helyenként szinte megszólaltatja a magyar népzene, simuló, kacagó vagy elmélázó, mint a Hortobágy szerelmes csikósa, szép, tavaszi alkonyon.”

Kemény Györgynek ebben a főművében csodálatosan biztos, színes, szép és festményszerű minden verssora. Nincs itt semmi mesterkéeltség! Hosszú verses története egyszerű, az egész könyvön végig vonul az író lángoló hazaszeretete. Fülöp Ilona, az „Amerikai Magyar Népszavában” ezeket írja ismertetésében Vas Andrásról és

Kemény Györgyről: „Hasonlatai plasztikusak, alakjai megérett szívű emberek“. Kemény György mesének hívja inkább az ő nagy művét, mi inkább tragédiának, igazán szép mesének. A nincstelenség harca a boldogulással, a múlt harca a jövőért. Ez Kemény szép verses meséjének a tárgya, még rövidebben: *a kivándorlás*. Pásztor' Árpád a „Világ“ 1923. március 25-iki számában így ír Kemény' György költői regényéről a többek között: „... Kemény György műve költemény, mese, de át lehetne fordítani politikára, közgazdaságra, valóságra, életre! Különös és mégis logikus jelenség, hogy míg nálunk pang és halódik az irodalom, odaát a tengeren túl egy magyar író megírja a magyarság egy jelentős irodalomtörténeti értékű eposzát. Költői ívvel kapcsolja össze Magyarországot és magyar Amerikát és több évtizedes kétlaki életének minden szomorúságát, tanulságát, szívdobogását, vérkeringését olvasztja belé a nagy munkába. 835 strófában 5010 sorra terjed a mű. Kemény évtizedek óta él Amerikában, az itthoni modern irodalmi forrongás az ő költői lelkét nem érte, s hogy a meséje a régi romantikából indul ki, de a mai Amerikában ér véget, úgy verselési technikája is Arannyal és Petőfivel kezdődik, de a tehetsége, ereje *a ma költőjévé avatja őt*... s ez érthető is! „Kemény György tud elbeszélni, munkájából kiérezzük a művészi öntudatot. Szóösszetételében sokszor modern, de mégis inkább konzervatív. Reményi József az írja a „Szabadságban“ Vas Andrásról: „... Aki tengeren túl megszereti Vas Andrást, az megérti az amerikai magyar lelkét is.“

Ime rövid vonásokban Kemény Györgynek, az amerikai magyar újságírók veteránjának munkássága — művei — a Vas András története és értéke.

Radványi Sándor

HOLMI

GULYÁS PÁL:
UT A KALEVALAHOZ.

(A debreceni Ady-társaság kiadása.
Új írók 13. sz.)

Több ízben rámutattam már, hogy a magyar irodalomtörténetírás milyen nagyot tévedett akkor, mikor lázasan kutatta irodalmunknak a kapcsolatait a tőlünk szellemiekben meglehetősen távol álló nagy nyugati nemzetekkel s közben elhanyagolta a szomszédos, a velünk együtt élő népek szellemi életének vizsgálatát. Gulyás Pál tanulmánya most egy új mulasztásra tereli fi-

gyelmünket: a Kalevalára. Valóban, igaza van, a Kalevala eddig a pusztai regisztráláson kívül nem játszott szerepet szellemi életünkben; elkönyveltük a világirodalom nagy népi époszai közé s így szinte szándékosan hintettük rá a feledés porát anélkül, hogy északi rokonaink híres runoi valaha is a tudatunkban lettek volna.

Gulyás Pál ezt a feledés-port törli le ezzel a rövid, de pompás értekezéssel. Kimutatja, hogy a magyar szellemi fejlődés végre elérkezett arra a pontra, amelyen meg tudja érteni, fel tudja fogni a Kalevalát. Eddigi merev, a klasszikus eposzok kifejecesedett for-

máihoz szokott esztétikai dogmáinkkal nem tudtuk megérteni mélységeit, misztikus népiességét, derűs könnyedségét. A Kalevala világa merően különbözik a nyugati, klasszikus eposzokétól, de ha jól megfontoljuk, sokban hasonlít a mi népi szellemünkre. Most, amikor új magyar mitosz van kialakulóban, amely új, tisztább, magyarabb utakra tereli a magyar szellem vándorlását, ez a vékony füzet, amely újjászülető, illetőleg: felelősségünknek ad beszámolót, kettőzött jelentőségű. S jelentősége az, csak növekedik, hogy a két nép közötti rokonságot előbbé teszi, mint a nyelvészek pusztá ténymegállapításai.

De hadd beszéljen maga az író: „Tartsuk csak a Kalevala kristályát szemünk elé: ismeretlen, regeneráló tájak, új kifejezési lehetőségek, új, tisztultabb közösség etikuma felé irányít... A két távoleső rokonnép kultúráját végre össze kell hangolni. Voltak, akik azt kiáltották: új görögséget! Én ezt kiáltom: új finnséget! De hiszen a kettő nem zárja ki egymást, sőt, feltételezi. Homérosz példája, a homéroszi lehetőség, a finn Kalevalában vált újra eleven erővé. Ez az eleven erő legyen — a magyarban megújhódott és tovább megújhódásra kész Kalevalán át — a finn-magyar szellem érintkezésének közös alapja.”

HÓMAN BALINT:
ÖSSZEGYŰJTÖTT MUNKAI II.
TÖRTÉNETÍRÁS ÉS FORRÁS-
KRITIKA.

Hóman Bálint történetírói munkássága a Magyar Történeten keresztül elvégezte már nemzedéknevelő feladatát, a kiváló történettudós páratlan mélységű és jelentőségű nagy munkája kifejlesztette a magyarság helyes történeti tudatát. A Magyar Történet szintetikus tanításai a részlettanulmányokon alapulnak, azokon a tanulmányokon, értekezéseken, cikkeken, melyek most, Hóman Bálint történetírói munkásságának harmincesztendő évfordulója alkalmából, hatalmas kötetekbe összegyűjtve jelennek meg, a Magyar Történelmi Társulat kiadásában.

A most megjelent II. kötet, közel 800 lapon, két nagy részben, a *történetírás* és a *történeti forrásokra* vonatkozó tanulmányokat gyűjti egybe. Az

első részben foglal helyet Hóman egyik legnagyobb jelentőségű munkája, a magyar-hun hagyomány és a hun-magyar monda kérdéseit végérvényesen megoldó tanulmánya, mely a hun kérdésem elindulva, kivált Anonymus és Kézai Simon krónikájának tökéletes kielemezésével mindmáig egyik legnagyobb teljesítménye a magyar történettudománynak. A hozzájuk kapcsolódó kisebb értekezések és megemlékezések, valamennyien erőteljes színben mutatják Hóman történetírói erényeit, a tudományos elmélyedést, az alapos tárgyismeretet, s mindezekben felül azt a határozott világos meglátási készséget, mely őt méltán állítja a magyarság vezető szellemeinek elit körébe.

A kötet második része Hómannak az árpádkori oklevelekkel foglalkozó tanulmányai, s a kronológiára, numizmatikára, bibliográfiára vonatkozó értekezéseit tartalmazza. A könyvek ez a része a szakemberen kívül a nagyközönségnek is pregnáns erővel mutatja meg azt a módszert, mellyel Hóman dolgozik. Ő, aki az új irányú magyar történetkutatásnak kétségtelenül a megindítója és vezetője, a szellemtörténetnek első rendszerezését is az ő szerkesztése alatt írták meg különböző szakemberek, itt, a forráskritikai tanulmányok terén megmutatja, hogy minden szellemtörténeti eredmény ilyen alapos és mély analitikus, pozitívista előmunkát igényel. Tények és alapos pozitív kutatás nélkül nem lehet szellemi kérdésekről beszélni.

S ha a Magyar Történet eredményeivel a magyarság helyzetének alapos megvilágítását adta és ezáltal Hóman Bálint történetírói munkássága elérhette korszakos jelentőségű célját, akkor *Összegyűjtött Munkáinak* részlettanulmányaiból Hóman emberi erényein keresztül a tudós egyénisége mutatkozik meg, követendő például a fiatal magyar tudós nemzedéknek, s mindenkinek, aki a magyar múlt, s az abból fölépülő magyar jövő iránt érdeklődik.

A félbörkötésű könyv a Királyi Magyar Egyetemi Nyomda nagyszerű kiállításában jelent meg.

HÓMAN BALINT:
MŰVELŐDÉSPOLITIKA, 1938.

A Magyar Történelmi Társulat a Királyi Magyar Egyetemi Nyomdával

karöltve három hatalmas kötetben adta közre *Hóman Bálintnak*, a nagy történettudósnak és kultúrpolitikusnak *összegyűjtött tanulmányait*. A három kötet a magyar szellemi élet európai rangú értékgyarapodását jelenti, nemcsak azért, hogy ezek a nagyon nehezen hozzáférhető tanulmányok és cikkek végre összegyűjtve is megjeleljenek, hanem elsősorban azzal, hogy ezek a kötetek az új magyar szellemiség kialakításában a vezérlő hangot jelentik. Hóman Bálint történetírói értékét nem kell kiemelniük, tudja kiválóságát az egész magyar élet. Kultúrpolitikai működésének pedig itt van e munkáiban bizonyítéka, cikkei, felhívásai művelődésünket és azok szellemét érintő minden területéről.

A most mejelent befejező harmadik kötet *Művelődéspolitika* címmel ilyen irányú működésének ei nem feledhető emlékeztetőit gyűjti egybe. Ha csak a kötet széles alapozását és nagy mélységekbe lenyúló fejtegetéseit nézzük, már akkor is meglep bennünket az a nagy körültekintés és tudós magatartás, mely Hómant, a művelődéspolitikust jellemzi. Az egész átfogó erő, a nemzeti egység gondolatán belül a művelődéspolitikai célkitűzések mélytudományú meglátási, a közoktatás és szervesen a felsőoktatás reformjával kapcsolatban tett elgondolásai és intézkedései mind utalnak Hóman Bálint történetírói meglátásaira, melyekről az első két kötet oly magávalragadó módon, oly föl-emelő határozottsággal tájékoztattott. A Nemzeti Múzeumi és a Nemzeti Színház, a nemzeti művészet és a zeneművészet érdekében tett rendelkezéseinek megoldása, közbül Liszt Ferencről, Hubay Jenőről mondott nagyszabású emlékbeszédei külön szerves emelői a kötetnek, melyben Hóman Bálint miniszteri működésének maradandóan nagy gondolati is örök emléket kaptak. Az ifjúsági problémák fejtegetése után magyarság és barátaninak kultúrkapcsolatait kiépítő megbeszélések és beszédek sorakoznak a kötetben, melyet alkalmi beszédek zárnak be.

A könyvről nem lehet rövid mondatokkal beszámolni: életünk és mindennapi szellemi munkánk, kulturális emelkedésünk problémái sorakoznak föl benne. Mindenütt Hóman Bálint mély tudását, nyugalmat és választékosságát látjuk tükrözni. Örömmel állhatunk meg e hatalmas három kötet befe-

jezésénél, azért, hogy szellemi gazdagságunk ily ritka módon juthatott új kincseizhez: egy nagy tudós háromévtizedes életmunkáját láthatjuk magunk előtt, a Magyar Történet immár klasszikussá vált kötetei mellett most az *összegyűjtött* rövidebb munkákat is. Ott az egyetemesen átfogó gondolatok váltak vérünkkel és gondolkozásunk átalakítóivá. Itt a gondolatok mélyén rejtőző problémák lépnek elénk az életteljesség valóságával oly kiváló tudós megvilágításában, mint Hóman Bálint. Így válik teljessé az olvasó magyarság előtt is Hóman életmunkája és így válik teljessé az a gondolkozásfolyamat is, amely oly jellemző szerzőjére.

DEÉR JÓZSEF:
 POGÁNY MAGYARSÁG —
 KERESZTÉNY MAGYARSÁG.

Deér József könyve a magyar történelem egyik legjelentősebb, örökké aktuális kérdését, a pogányság és kereszténység viszonyának problémáját és magyar vonatkozásait dolgozza fel. Történelmünk sorsdöntő korszakának, a honfoglalásnak, a magyarság elhelyezkedésének és történelemalkító szerepének kapjuk plasztikus tömörségű, új perspektívákban gazdag képét. Olyan kérdéseket világít meg a könyv, melyek eddig még a művelt nagyközönség túlnyomó többsége előtt is homályos, vagy egészen ismeretlenek maradtak. Milyen volt a nomád népek kezdetleges kultúrája? Mi volt a nomád életforma jelentősége? Mi volt az az út, mely a török-tatár népek törzsszervezetétől a monarchikus államformáig vezetett? Olyan kérdések ezek, melyek szervesen hozzátartoznak a magyarság történelméhez. Ezek ismerete nélkül sohasem tudnánk megérteni a magyar középkort a maga teljességében. Deér József óvatossan kerüli a szakmunka hangját. Ebben a könyvében a nagyközönségnek fr. Biztos alapokon nyugvó, világos áttekintést ad, közelhozza az olvasóhoz az egyes korokat irányító eszméket és célkitűzéseket. Felidézi a magyar középkor világát, életfelfogását és állami életét. Kidomborítja államformánk és alkotmányunk eredeti magyar jellegét. Bebizonyítja, hogy Szent István állama nem volt merő nyugati, vagy éppenséggel germán kultúrimport eredménye. Szent István alakjában a magyar középkor megteremtőjét tiszteljük, értve

a középkoron az antik keresztény elemeknek a népvándorlás archaikus műveltséggel való találkozását.

Ez a könyv nemcsak gazdagítja és szélesíti az olvasó történelmi látókörét, de élvezetes és szórakoztató órákat szerez magának olvasásával. A mű ki-vele és bibliofil kötése a Királyi Magyar Egyetemi Nyomda szakavatott iz-lésének újabb bizonyítéka.

TALMAN CHARLES FITZHUGH:
A LEVEGŐ BIRODALMA.

*Fordította: Ballencgger Róbertné.
A fordítást átnézte: Réthly Antal.*

A könyv szerzője Amerika egyik leg-kiválóbb népszerűsítő természettudo-mányi írója. A meteorológiát, ezt a va-lójában félreértett, s éppen ezért csak a legutóbbi időben kialakult új tudomán-nyt egyéni tapasztalatainak gazdag anyaga lján közvetlen, friss, érdeke-szítő hangon tudja ebben a válogatott tanulmányait összegyűjtő kötetben meg-ismertetni. Talman Ch. mint az Egye-sült Államok hivatalos észlelő meteoro-lógiai intézetének kiküldöttje az egész világon végzett meteorológiai megfi-gyeléseket. Nyugatindianában, a Panama-csatorna mentén, Jamaica szigetén, Bostonban, stb. Később, mint az Egye-sült Államok meteorológiai intézetének könyvtárnoka, írta ebben a kötetben összegyűjtött tanulmányait, melyek így fejezetről-fejezetre megőrizték kerek, befejezett tárgyalásuk mellett eredeti frissességüket, népszerűségük nagy ere-jét. Ennek tulajdonítható, hogy ez a két szempont is páratlan népszerűsítő könyv a kiváló szerző halála után las-san az egész világot bejárja és meg-hódítja. Érthető, mert kitűnő bevezetés a meteorológia tudományába, azonkí-vül eloszlatója azoknak a tévhiteknek, melyek az időjárásról a nagyközönség körében évtizedek óta felhalmozódtak. Az egymásután következő fejezetek sorra megismertetnek az időjárás-tani mérésekkel, a felhők, a jég, az eső bi-rodalmával. A légkör fénytűnemei-ről, a viharok, a villám, a fagyoszen-tek, stb., stb. jelenségeiről szóló érde-kesebbnél érdekesebb fejtegetések és pompásnyelvű magyarázatok teszik fe-llette érdekessé a kötetet, melyhez Réthly Antal a magyar Meteorológiai Intézet ismertetését írta meg függelé-ki.

A díszes egészvászonkötésű mű 32 oldal illusztrációval a Kir. Magy. Egye-temi Nyomda kiállításában jelent meg, s része annak a nagy sorozatnak, mely-nek hat kötetét kedvezményes előfize-tési áron most hirdette meg a Termé-szettudományi Társulat.

KISPÉTER MIKLÓS: GYŐZELMES
FILM, TUDOMÁNY, MŰVÉSZET.

Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.

Kispéter Miklós a kiváló filmeszteta és kritikus korunk legegységesebb ha-tású művészetének, a filmnek adja mélyszántású színtézisét könyvében. Megfelel arra, mi az oka a film rend-kívüli, minden más művészetet túlszár-nyaló kedveltségének, s mily utakon, milyen tényezők hatása alatt jutott el mai eredményeihez. A kérdés jelentő-ségét és időszerűségét mindenki érez-heti: vajon a mozgókép mai eredményei az emberi fejlődés területein milyen eredményeket hoztak? Mi a kulturális jelentősége és mi a szerepe a művel-dés többi tényezője közt? Nagyvonalú felkészültséggel mutat rá a film ősi nyomaira, a vizuális irányú érdeklődés primitív megnyilvánulásaira. Elvezet a kezdetleges kultúrák színhelyére, hogy ezáltal, egészen újszerűen megvilágítsa a film lélektani alapját. Az út bőséges tapasztalatai nyomán csodálatosképen élénk táru, honnan is ered végső elem-zésében az utolsó évszázadok nyugha-tatlan vágya egy új vizuális kifejezési eszköz után. Ugyanakkor a gyakorlati kérdések sem kerülik el a szerző figye-lmét, megismerjük a film közel félvé-százados történetét, feltartóztatlan technikai fejlődésével, kríziseivel és vajúdo művészeti problémáival. Önálló tanulmány tárgyát képezi az oktató-film, továbbá a film és a tudomány vi-szonyának a kérdése. A kitűnő könyv második része a film művészeti kérdé-seivel foglalkozik, a színpad és a film összetalálkozásával és kölcsönös hatá-sával, a mozgókép művészi feladataival és esztétikai célkitűzéseivel. Megismer-jük a filmgyártás jelentősebb fázisait, a film alkotóinak, a rendezőnek, az írónak és a színésznek szerepét. Nagy-szerű filmanalízisben végigvezet az el-múlt évek kiemelkedőbb alkotásain. Megtanít filmet nézni, felismerni egy film művészi értékeit és meghatározza a filmszerzés fogalmát. Tisztázza a

filmnek a többi művészethez való viszonyát, kijelöli működési területét és megszabja annak határát. Hézagpótló munka Kis Péter Miklós színes stílussal megírt könyve, a könyvpiacnak ez a különleges értékű újdonsága, mely a tudományos és művészeti irodalmunk egyik leghomályosabb kérdését világítja meg a legszakavatottabb szerző tollából. A könyv kitűnően összeválogatott, világviszonylatban is majdnem egyedülálló képanyagi (96 oldal) nem kis mértékben emeli a munka értékét. A Királyi Magyar Egyetemi Nyomda adta ki a művet a Magyar Könyvbarátok számára, pompás művészi kivitelű kiállításban. Ára 8 pengő.

KISVÁROSI TRAGÉDIA.

(Regény. Nyiregyháza, szerző kiadása.)

Füledt, kisvárosi levegő, kilátástalan környezet, rövidlátás: a regény háttere. Témája a háború utáni fiatalság talajvesztettségé. Főhőse feltűnően szép lány, aki épen emiatt a talajvesztettség miatt kerül összeütközésbe édesanyjával, elhagyja a családi nevelés, a mult, — szerinte — tehert jelentő útját, önmagának akar törvényt szabni s szeretőn, házasságon, gyilkosságon, börtönön keresztül a bukásba jut.

A környezet érdekes és regényíró tollára méltó. A kérdés maga igen sok írótt foglalkoztatott már, mégis vannak még napjainkban is olyan részletel, amelyek újak és érdekesítőek lehetnek. Csakhogy az író, sajnós, teljesen elmulasztja az erőteljes ábrázolás lehetőségeit, a kisvárosi környezetről csak közhelyekben tud panaszkodni, s mikor a kicsinyességről, szűklátókörűségről ír, megelégszik azzal, hogy a közzsájon forgó megállapításokat ismételve vagy adja szereplői ajkára. Így, ebben az élettelenységben elsikkad problémája is. Magda, aki alapjában véve érdekes figura lehetne, túlságosan sokat filozofál és töpreng a lét kérdéseiről ahhoz, hogy valóban a könnyű lányok kicsit kívánatos és kicsit ostoba típusát képviselje, viszont „filozofálása“ túlságosan közhelyszerű ahhoz, hogy el is higgyük a szerzőnek a hősnő lelki bonyolultságát. Rengeteg ösztönszerű, legfeljebb misztikummal megmagyarázható cseleke-

dete azt sejteti, hogy az író szeretne a lélek mélységeibe, a tettek indítékaihoz is elhatolni, viszont olyan sok mindent hagy épen lélektani szempontból megmagyarázatlanul, hogy figurái s nemcsak főhőse, hanem mellékszereplői is, nem keltik a valóságos élet látszatát. Túlságosan meglátszik rajtuk a kiagyaltság merevsége.

Az írónak határozottan van mesezővő készsége, kár, hogy bebizonyítandó tételei kedvéért a mese fordulatoságát itt-ott megállítja. Stílusa elég könnyű, egy-egy helyen igen poétikus, különösen ott, ahol leíró részhez jut. Viszont határozottan ártalmára vannak az elnyújtott beszélgetések, a szereplők patétikus „szavalmányai“, amelyekben, bizony, sokszor nagy együgyűségek találhatók.

A könyvnek külön érdekessége, hogy nem nyomdában, hanem sokszorosítási eljárással készült. Így kiállítása teljes mértékben a szerző kitaró gondosságát, szorgalmát dicséri. Kár, hogy elég nagy számú helyesírási hiba csúszott a szövegbe, melyek igazán zavarják az olvasót.

JUHÁSZ GÉZA: A MAGYAR SZELLEMLI VANDORUTJA.

(A debreceni Ady-társaság kiadása. 1938.)

„Az útirány világos... A XI. századi magyar irodalom még teljesen „európai“: idegen nyelvben is, formában is. Kísérletemből annak kell kiderülnie, hogyan tör fel lassankint szívósan és egyre tisztábban a Magyar Lényeg.“

A középiskolai nevelőmunka foglalkása ez a könyv. Azért hangsúlyozom, hogy a nevelésé, mert az író is kiemeli végszavában: „... a középiskolában nem a tudományon van a hangsúly, hanem a nevelésen.“ S a kis könyvecske méltó igazolása, hogy a magyar szellem ezeréves fejlődése hogyan lehet nevelő hatású, öntudatosító, eszmétadó példa. Világos, áttekinthető fejlődéstörténet, vagy hogy a szerző mondja, vándorút: — a lényegre tapint rá mindenütt, de ebből a lényegből tökéletesen kiviláglik, *hogyan lesz a magyar irodalom élete mind magyarabbá anélkül, hogy megtagaaná Európát.* Középisko-

lások részére, még szorosabban véve :
érettségi összefoglalóul készült s mégis
felvilágosító, új eszmét adó minden ma-
gyar embernek.

Végezredményeképen nincsenek új,
nagy „eredményei“, nem fedezett föl
semmit, mégcsak rendszert sem állított
föl. Csak a „nemzeti irodalomtörténet“-et
értelmezte a lehető legszorosabb érte-
lemben: nem a külső szólamokban és
az írók irányzatosságában keresi a
nemzetit, hanem a „Magyar Lényeg-
ben“. A magyar nemzet sajátos hang-
ját, kifejezőmódját keresi a írő, po-
gányságot keresztyénséggel összeegyez-
tető Anonymustól kezdve Németh László-
lőig.

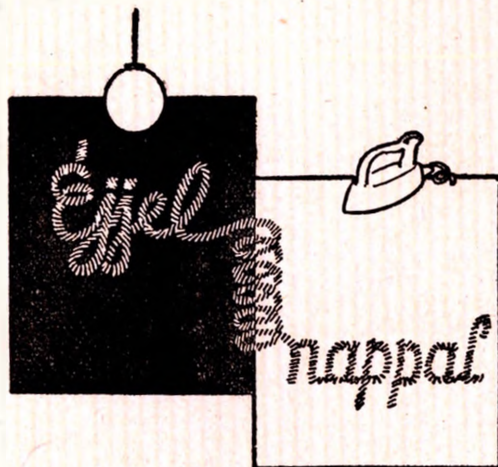
S ez teszi aztán egész könyvét érté-
kessé és újjá az eddigi magyar iroda-
lomtörténet-könyvekhez képest. Megál-
lapításai mind ezen szempontja köré
csoportosulnak s ezért úgy hatnak,
mintha újonnan fölfedezett világba jut-
nánk, vagy legalábbis új oldaláról is-

mernők meg legjobb barátunkat. Szen-
vedélyességtől csipkeszerű rokokóig,
darabosságtól lágy, érzelmes szentimen-
talizmusig vezet a Magyar Szellem vándorútja s érdekes, — mintha eddig sok
helyen épen őt nem vettük volna észre
a sok „egyéb“ miatt.

Egy-két megállapításával nem értünk
egyet. Talán nem követünk el nagy hi-
bát, ha ezek közül a legfeltűnőbbet fel-
említjük. Azt ti., hogy Petőfiben nem
veszi észre a szerepjátszó költőt, a Pe-
tőfi-féle bordalokat megverselt napló-
nak nézi. Horváth János óta ez a meg-
állapítás anakronisztikusan hangzik.

De nem az ilyen, — az egészhez ké-
pest lényegtelen, — hibák felhánytor-
gatása a célunk. Örömmel üdvözljük
ezt a könyvecskét, amely komoly, világ-
gos és könnyed stílusával a messzi idők
távlatában keresi és találja meg a ma-
gyarság lelkét.

Sziklay László

szolgálatára áll — a

VILLAMOS ÁRAM

- Szereltesen fel háztartási árammérőt.
Négy tanácsot lakása helyes világítására.

KÖLCSEY ANTÓNIA NAPLÓJA.

Budapest, 1938. (Bevezetéssel kiadta Kozocsa Sándor. Rózsavölgyi és Tsa kiadása.)

A Magyar Nemzeti Múzeum lelkes tisztviselője, aki irodalmunkat igen sok értékes adalékkal gazdagította már, kihalásztta a Kölcsey iratok közül Kölcsey Antónia naplóját. 1838. május 29-én kezdődik a napló és 1844. december 8-án zárul, amelynek szerzője a nagy költő unokatestvérének, Gábornak leánya volt. A kiadott napló megőrzi ennek a széplelkű, finomszavú, csendes nőnek nagy műveltségét, felfogását életről, irodalomról, minderről, ami a múlt század első felének művelt asszonyát érdekelhette. De nemcsak kortörténeti adatokat őriz ez a napló, nemcsak egy finom és halkszavú nő ízléséről ad számot, benne van az frásban az az európaiság mellett is magyar lélek, mely mindig felemel, mindig érzi azt a közösségi szolgálatot, amit neki teljesítenie kell a saját egyéni feladatkörén túl is. Meglepő különösen az a kritikai érzék, egészséges világnézet, mely Kölcsey Antónia írásaiból visszatükröződik. Mindenki ma is élvezettel olvashatja Kölcsey Antónia naplóját. Köszönet a kiadónak az izléses kiadásért is, aligha lehetett volna szebb és értékesebb kötettel áldozni Kölcsey százéves halálának.

KERECSENYI ANTAL:

A BARÁT MEG A KOMÉDIÁS.

Budapest, 1938. Stádium Sajtóvállalat kiadása.

Novellás-kötet van előttünk. Novellás-kötet, amely változatoságával, rendkívül sokoldalúságával néhány novella elolvasása után már meglep. Tárgyai, személyei, témái, fordulatai, megoldásai a legkülönfélébbek, a legfinomabbak és a legelmésebbek. Egy mindenkép magas nivójú, finomtollú és széles látókörű íróval van dolgunk. A hazafias tárgytló a legemberibb problémáig minden érdekli, de nem öncélúan, mindig a magyar népi élet jellegzetes vonásait kidomborítván. Még akkor is, amikor egészen „emberi“ kérdésekkel foglalkozik, akkor is, amikor a szerelem lágy szavai ihletik meg, akkor is, amikor a világváros zürzavarát festi, átlizzik szavain a magyar lelkület, nem is annyira a stílus jellegzetességével, mint az érzés őszinteségével és alakjainak a magyarral egyező, attól merően elütő — s ilyenkor mindig érzik a gúnyon keresztül igazi énlisége! — sajátosságával. Finom frót ismertünk meg Kerecsényi Antalban, magyar frót, akire még büszkék leszünk.

Hirdetéseket felvesz a „Szabolcsi Szemle“ kiadóhivatala

Róna Miklós fotóművész

Munkái elismertek. Gyermekképei ötletesek.

Zrinyi Ilona-utca 5.

Hajduszoboszlói gyógyfürdő

ma már európai hírű. — Fedett gyógymedencék, ivócsarnok, inhalatórium, strandfürdő. — Páratlanul eredménye fürdő-, ivó és belégző kurák. — A fürdőt Hajduszoboszló 73 és 78 fokos sós — jódos — brómos — hidrocarbonatos hévizei táplálják. 3000 liter forróvíz percenként. — Magyar és németnyelvű ismeretével készséggel szolgál a fürdő **IGAZGATÓSAGA.**

BATTA TESTVÉREK

fűszer, csemege valamint az újonnan berendezett *úri, női divatáru és rövidáru üzletében* vásároljon.

Nyiregyháza, Vay Adám-u. 2. Takarékpálota. Telefon: 78.

Legolcsóbb bevásárlási forrás!

Weinstock Farkas és Fia

NYIREGYHAZA.

Gabona, burgonya, hüvelyes és magkereskedés

Fióközlet: *Mátészalka.*

Telefonsz.: 349 és 374. Mátészalka: 25. Táviratcím: *Weinstockék.*

Nyiregyháza-vidéki Kisvasutak és Bodrogközi Gazdasági Vasút

M e n e t r e n d

Érvényes 1938. október hó 2-től.

Sóstói vonatok menetrendje:

*Bessenyei-térről—Sóstóig indul: 6.45, 8.55, 10.15, 13.15, 18.45,
Sóstógyógyfürdőről—Bessenyei-térig indul: 7.25, 9.20, 13.45,
14.45, 19.15. Bessenyei-térről—Erdei kitérőbe indul: 6.45, 8.05,
8.55, 10.15, 11.15, 12.28, 12.48, 13.15, 14.15, 15.15, 16.02, 17.15,
18.15, 18.45, 19.45, 21.10. — Erdei kitérőből—Bessenyei-térre
indul: 7.35, 8.40, 9.30, 10.25, 11.25, 12.38, 12.58, 13.55, 14.55,
15.26, 16.12, 17.25, 18.25, 19.25, 19.55, 21.20.*

K O R O N A

*szálló, étterem, kávéház sörözője KÜLÖN TERMEI
a nyiregyházi előkelőségek találkozója.*

Dr. RÓNAY ENDRE és NEJE, Kossuth Lajos-tér 2. Tel.: 36, 375.

G a r a i c u k r á s z d a

Nyiregyháza, Zrinyi Ilona-utca 13.

*Saját készítményű bonbonok, teasütemények
és cukrászati különlegességek.*

Nőkabát szabóság

Női és leánykabátok, kosztümök gyors és a legújabb divatos modellek szerinti elkészítését hozott, vagy dús raktáramból választott anyagból vállalom.

Schwartz Áron

NYIREGYHÁZA, BESSENYEI-TÉR 9. SZÁM.

*Angol - Magyar Bank
R. T. Budapest
nyiregyházi fiókja*

A banküzlet minden ágával foglalkozik

NYIREGYHÁZA, LUTHER-UTCA 4. SZ.

Telefon : 133. Sürgőnycim : COLONIALE.

MÁJERSZKY BARNABÁS

GEPIGYÁR

Alapítva 1882-ben

NYIREGYHÁZA

Telefon 244.

ÜZEMÁGAK:

Kutak furása,
autók és traktorok javítása.

Bosch és a többi rendszerű mágnesek,
dinamók, önindítók, accumulátorok speciális
javító üzeme.

Nyiregyházi Termény- és Áruraktár Rt.

NYIREGYPALOTTA NYIREGYPALOTTA
Nyiregyháza NYIREGYPALOTTA NYIREGYPALOTTA

FIÓKRAKTÁR RAKAMAZ SZESZ SZABADRAKTÁR

Zsák és ponyvakölcsönzés. Olajgyár.
Gabonaneműek bizományi adás-vétele.

Elfogad: tárolás, kezelés céljából mindenféle mezőgazdasági szemesterményt, bort, szeszesítalt, szalonnát stb.
Jutányos kamat mellett lombardkölcsönt nyújt.

Trieszti Általános Biztosító Társulat

(Assicurazioni Generali) főügynöksége

Elfogad: Tűzbiztosításokat, életbiztosításokat, betöréses lopás elleni biztosításokat, baleset és jégkár elleni biztosításokat kedvező feltételekkel és méltányos díjakkal.

JOB B FÉLNI

mint megijedni! Ne elégedjék meg azzal, hogy háza padlásán a szigorúan kötelező tűzvédelmi intézkedéseket megteszi, hanem a tűzveszély minden forrását tüntesse el! Cseréltesse ki régi, tűzveszélyes villanyberendezését Bergmann-csőben falbaszulylyesztett vezetékekre

B R A V E R S Á N D O R

„Fulgur“ Villamossági Vállalatánál
Nyiregyháza, Jókai-u. 4. Telefon: 415.

Légoltalmi szükségvilágítás tervezése és kivitelezése. — Lámpatestek. — Csillárok. — Szerelés. — Javítás.

Vasuti étterem

KURZ BÉLA vendéglős, Nyiregyháza

Alapítva 1914. évben!

Ezüst éremmel kitüntetve!

Ki ruháját szereti, ezt a címet feljegyzil!

Ruhája uj marad, ha azt garantált vegyileg tisztittatja

Papp László

vegyüzeme Nyiregyháza, Vay Ádám-u. 65.

Telefon 510.

Fióküzlet Széchenyi-ut 2. szám. Telefon 509.,

Vésd-utca 3. és Kis-tér 2. szám.

„Takarékosság” bevásárlási helye.

Steiner Vilmos

virágcsarnoka Nyiregyháza, Horthy Miklós-tér. Tel. 327.

Alkalmi csokrok, koszoruk, cserepes virágok nagy választékban és jutányos áron. — Temetői sírok gondozását vállalja.

Drogériacikkek

beszerzésénél keresse fel a legrégebb szaküzletet

FÖLDES DROGÉRIA

Városházaépület, Villamosmegállónál. — Telefon 148. szám.

Női- és férfidivat-, vászon-, szőnyeg- és rövidárak nagy választéka

az Ungár Divatházban

Telefon 63.

NYIREGYHÁZA

Telefon 63.

O Vaja

M

Sajtja

I

Vásárolja
tej-

K

Vezet

termékeinket !!

Mindenhol kaphatók. Telefonszám 593.

Budapest—Salgótarjáni tüzhelyek és kályhák

Wirtschaftler Ármin

vaskereskedésében

Nyiregyháza, Vay Adám-utca 3. szám, Telefon : 90.

ALAPITVA : 1890.

TELEFON : 298.

MAYER ISTVÁN órás és ékszerész

Ezüst evőeszközök és disztárgyak.

Menyasszonyi ékszerek legnagyobb választékban.

Ptkp. : 40,723. ARANYÉRMES MESTER. Ptkp : 40,723.

Uránia Filmszínház

Vay Adám-u. 4. Telefonszám 11.

Nyiregyháza legintimebb filmszínháza

**Nyirvidéki Takarékpénztár Részvénytársaság
Nyiregyháza**

**Az Adria Biztosító Társulat
Nyiregyházi Főügynöksége**

**Szabolcsi Központi Takarékpénztár Rt.
Nyiregyháza**

TELEFONSZÁM: 142.

Táviratcim: KÖZTAKARÉK.

Foglalkozik: a takarékpénztár és banküzlet minden ágával.

Mielőtt butorszükségletét beszerzi, tekintse meg

Suhanesz Lajos

kárpitós- és butorárucsarnokának

Nyiregyháza, Vay Ádám-utca 4.

dúsan felszerelt áruraktárát.

Minden igénynek kielégítő modern butorokban óriási választék.
Arany- és ezüstérmekkel többszörösen kitüntetve.